

Onsdagen den
10 november 1976

Onsdagen den 10 november

Kl. 10.00

*Val av fullmäktige
och suppleanter i
riksbanken*

§ 1 Val av fullmäktige och suppleanter i riksbanken

Företogs val av sex fullmäktige jämte sex suppleanter för fullmäktige i riksbanken.

*Fyllnadsval till
utskott*

Herr WIRTÉN (fp):

Herr talman! Valberedningen har enhälligt godkänt gemensamma listor för valen av fullmäktige och suppleanter i riksbanken.

I egenskap av ordförande i valberedningen ber jag att till herr talmannen få överlämna de gemensamma listorna.

De av herr Wirtén avlämnade gemensamma listorna upplästes av herr talmannen och godkändes av kammaren, varvid befanns att följande personer, vilkas namn i här angiven ordning upptagits på resp. listor, utsetts för riksdagens innevarande valperiod till

fullmäktige i riksbanken

- bankdirektören Carl-Henrik Nordlander
- herr Wärnberg (s)
- ” Hernelius (m)
- ” Sträng (s)
- ” Enlund (fp)
- ” Nilsson i Östersund (s)

suppleanter för fullmäktige i riksbanken

- herr Börjesson i Glömminge (c)
- ” Peterson i Nacka (s)
- statssckreteraren Lars Wohlin
- fru Lundblad (s)
- herr Ångström (fp)
- ” Nilsson i Järfälla (s)

§ 2 Fyllnadsval till utskott

Herr TALMANNEN:

Enligt till kammaren inkommet protokollsutdrag har valberedningen föreslagit att antalet suppleanter i arbetsmarknadsutskottet, som för närvarande är 16, skall utökas till 17.

Onsdagen den
10 november 1976

*Val av ledamot och
suppleant i
styrelsen för
Stiftelsen Riksban-
kens jubileumsfond*

Jag hemställer att antalet suppleanter i arbetsmarknadsutskottet bestämmas till 17.

Denna hemställan bifölls.

Därefter anställdes val av två suppleanter i arbetsmarknadsutskottet.

Herr TALMANNEN: I anslutning till förslaget om utökning av antalet suppleanter i arbetsmarknadsutskottet har valberedningen, enligt ett till kammaren inkommet protokollsutdrag, till suppleant i nämnda utskott föreslagit herr Ulander. Valet sker med acklamation, om ledamot ej begär att valet skall förrättas med slutna sedlar, vilket i så fall kommer att äga rum vid ett följande sammanträde.

Kammaren utsåg till
suppleant i arbetsmarknadsutskottet
herr Ulander (s)

Herr TALMANNEN: Det andra suppleantvalet är föranlett av att herr Wennerfors ersättare skall beredas plats i utskott. Moderata samlingspartiets partigrupp har anmält herr Ljungberg som suppleant i arbetsmarknadsutskottet.

Herr talmannen förklarade därefter vald till
suppleant i arbetsmarknadsutskottet
herr Ljungberg (m)

§ 3 Val av ledamot och suppleant i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond

Företogs val av en ledamot jämte suppleant i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond.

Herr TALMANNEN: Sedan herr statsrådet Mundebo beviljats entledigande som ledamot i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond har folkpartiets partigrupp som ny ledamot anmält herr Richardson och som personlig suppleant för denne docenten Ola Nyquist.

Herr talmannen förklarade därefter valda för återstående tid av mandatperioden 1971–1977 till

<i>ledamot</i>	<i>personlig suppleant</i>
Gunnar Richardson (sp)	Ola Nyquist
riksdagsman	docent

§ 4 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningen
1976/77:36.

§ 5 Vilande förslag till grundlagsändringar

Nr 23

Onsdagen den
10 november 1976

*Vilande förslag till
grundlagsändringar*

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1976/77:1 angående vilande förslag till grundlagsändringar.

Under våren 1976 fattade riksdagen vilande beslut om vissa grundlagsändringar. De vilande grundlagsförslagen avsåg

1. Medborgerliga fri- och rättigheter (förslag till lag om ändring i regeringsformen, bil. 1).

2. Kungörande av lagar och andra författningar (förslag till lag om ändring i regeringsformen, bil. 2).

3. Allmänna handlingars offentlighet (förslag till lag om ändring i tryckfrihetsförordningen, bil. 3).

4. Grundlagsändringar angående tryckfriheten (förslag till lag om ändring i tryckfrihetsförordningen, bil. 4).

Beträffande förslagets bakgrund och närmare innebörd hänvisade utskottet till betr. 1 propositionen 1975/76:209 och KU 1975/76:56, betr. 2 propositionen 1975/76:112 och KU 1975/76:51, betr. 3 propositionen 1975/76:160 och KU 1975/76:48 samt betr. 4 propositionen 1975/76:204 och KU 1975/76:54.

I fråga om förslaget 4 hänvisas också till riksdagens protokoll den 31 maj 1976 (1975/76:142 s. 141 ff.).

Utskottet hade, med anmälan av de vilande grundlagsförslagen, förordat

att riksdagen slutligt antog de vilande förslagen till

1. lag om ändring i regeringsformen (bilaga 1),
2. lag om ändring i regeringsformen (bilaga 2),
3. lag om ändring i tryckfrihetsförordningen (bilaga 3),
4. lag om ändring i tryckfrihetsförordningen (bilaga 4).

Herr BOO (c):

Herr talman! I konstitutionsutskottets förevarande betänkande 1976/77:1 anmäls fyra vilande grundlagsförslag för riksdagens slutliga beslut. Förslagen innebär i två fall ändringar av regeringsformen och i två fall ändringar av tryckfrihetsförordningen. Det bör i detta sammanhang erinras om att riksdagen vid prövning av vilande grundlagsförslag har att ta ställning till varje särskilt grundlagsförslag som en enhet. Beslutet kan således endast innebära antagande eller förkastande av förslagen.

Inom utskottet har det rått enighet om att vart och ett av de vilande grundlagsförslagen är att föredra framför gällande grundlag. Utskottet förordar därför att riksdagen slutligt antar de vilande grundlagsförslagen.

Det råder, herr talman, således en bred enighet om att de reformer som beslutas genom antagandet av de vilande grundlagsförslagen innebär betydande förstärkningar av den enskildes rättigheter och friheter. Det

Onsdagen den
10 november 1976

*Vilande förslag till
grundlagsändringar*

måste också konstateras att det ligger ett stort värde i att reformeringen av grundlagarna kan ske med breda majoriteter. Grundlagarna reglerar förhållandena mellan statsmakten och den enskilde. Det måste därför vara en stor trygghet för den enskilde om reformarbetet är brett förankrat.

Vid riksdagens tidigare behandling av nu vilande grundlagsförslag var meningarna delade, bl. a. beträffande reformeringen av regeringsformen och hur långt man i grundlagsform kunde förstärka de medborgerliga fri- och rättigheterna samt öka medborgardebatten vid grundlagsreformer och vid lagstiftning som begränsar grundlag.

Det nu föreliggande förslaget om ändringar i regeringsformen är en fortsättning på 1973/1974 års författningsreform. Genom den reformen togs vissa betydelsefulla steg. För första gången kom flera rättigheter till positivt uttryck i den svenska rättsordningen. Detta gällde yttrandefriheten, rätten till information, föreningsfriheten och rörelsefriheten. Vidare gavs vissa rättigheter direkt grundlagsskydd, t. ex. förbud mot dödsstraff, förbud mot landsförvisning och förbud mot retroaktivt straff och tillfälliga domstolar.

Vid utskotts- och riksdagsbehandlingen vid det tillfället framfördes icke minst från centern att en utredning om ytterligare förstärkningar av de medborgerliga fri- och rättigheterna var angelägen. Riksdagen beställde också en utredning. Det var således efter vidare utredningsarbete i fri- och rättighetsutredningen som proposition senare lades om ytterligare reformering av regeringsformen. Vid riksdagens behandling framkom delade meningar i åtskilliga delfrågor. Riksdagens beslut – som innefattas i nu vilande grundlagsförslag – innebär ytterligare betydande förbättringar och således förstärkningar av fri- och rättigheterna för medborgarna.

Allmänt innebär förslaget dels att det grundlagsskyddade området utvidgas i förhållande till gällande rätt, dels att vissa gränser dras för normgivande organs möjligheter att besluta rättighetsbegränsande föreskrifter. Utvidningen innebär främst att vissa nya rättigheter blir införda i 2 kap. och alltså direkt grundlagsskyddade. Bland dessa rättigheter kan nämnas skydd mot tvång att delta i demonstration eller meningsyttring, förbud mot anteckning om medborgare i allmänt register utan hans samtycke – grundad enbart på hans politiska åskådning – och förbud mot tortyr och kroppsstraff.

Vidare är införda stadganden om skydd mot lag eller annan föreskrift, som innebär rättighetsbegränsning enbart i fråga om politisk, religiös, kulturell eller annan åskådning. Det stadgas också om allmänt skydd mot lag eller annan föreskrift, som innebär att någon missgynnas på grund av sitt kön eller därför att han med hänsyn till ras, hudfärg eller etniskt ursprung tillhör en minoritet. Vidare förstärks redan i regeringsformerna intagna rättigheter ytterligare. Det är alltså betydande förstärkningar av medborgarnas fri- och rättigheter som innefattas i vilande grundlagsförslag.

Vid riksdagsbehandlingen föreslogs från centern ett särskilt förfarande vid rättighetsbegränsande lagstiftning. Detta skulle i korthet innebära

obligatorisk lagrådsgranskning samt två beslut med viss tid emellan. Om man har den uppfattningen att det starkaste skyddet för fri- och rättigheterna ligger i det demokratiska systemet som sådant, skulle ett dylikt förfarande ytterligare förbättra det demokratiska systemets funktionssätt så att det ger de enskilda människorna ökade möjligheter till insyn, påverkan och kontroll.

Vårt förslag tillsammans med folkpartiet och moderaterna om folkomröstning i grundlagsärende är ett annat betydelsefullt förslag i detta avseende.

Efter antagandet av de nu för riksdagen anmälda vilande grundlagsförslagen är det synnerligen angeläget att reformarbetet fortsätter för att öka medborgarnas rättsskydd. Detta är också klart fastslaget i den nya regeringens *regeringsförklaring*, där det heter: "Ytterligare förstärkt grundlagsskydd för de medborgerliga fri- och rättigheterna prövas skyndsamt. Proposition härom föreläggs riksdagen under valperioden. Förslag läggs fram om obligatorisk lagrådsgranskning av vissa lagar, beslutande folkomröstning i grundlagsfrågor ---."

Om det vilande grundlagsförslaget till ändringar i tryckfrihetsförordningen har en betydande diskussion förevarit. Detta är i och för sig viktigt och värdefullt. Jag skall i detta sammanhang endast redovisa några av de reformer som föreslås.

Förslaget syftar till en förstärkning av tryckfriheten. De viktigaste nyheterna är följande.

1. Tryckfrihetsförordningen gäller i dag bara skrifter som har framställts i tryckpress. Enligt förslaget utvidgas tillämpningsområdet i princip till stencilerade, fotokopierade och på liknande sätt mångfaldigade skrifter. Härigenom blir det mycket lättare för medborgarna att dra fördel av skyddet i dessa grundlagsregler.

2. Friheten att utan att riskera straff lämna meddelanden till bl. a. pressen utvidgas och preciseras. Bl. a. gäller att skyddet för framtiden skall avse också anskaffande av uppgifter, förutsatt att inte själva metoden är straffbar, såsom t. ex. vid inbrott.

3. Meddelarfriheten är inte undantagslös, varken nu eller enligt de förevarande förslagen. F. n. gäller att meddelaren, när han kan straffas, åtalas av vanlig åklagare och döms enligt vanlig domstol. Förslaget innebär att också meddelaren får fördel av den särskilda tryckfrihetsprocessen. Det är JK som skall besluta om åtal, och åtalet skall prövas av jury. Samma processförmåner har i allmänhet den som har anskaffat uppgift för publicering, när han inte är straffri. Jag vill understryka att den förändring som överflyttandet till tryckfrihetsförordningen på denna punkt innebär i stor utsträckning har förbisetts i den diskussion som förevarit.

4. Meddelare har enligt tryckfrihetsförordningen rätt att vara anonym. Detsamma gäller författare till tryckt skrift. Anonymitetsskyddet blir enligt det nu vilande förslaget förstärkt. Bl. a. införs i TF ett straffsanktionerat förbud för myndighet att forska efter anonym författare eller

Onsdagen den
10 november 1976

*Vilande förslag till
grundlagsändringar*

meddelare, när TF inte tillåter ingripande mot denne.

5. Tillsynen av TF:s efterlevnad ligger i dag på justitieministern. Denne har till sin hjälp särskilda tryckfrihetsombud. Denna ordning avskaffas nu, och detta sker, enligt vad som uttalats, av praktiska skäl. Tillsynen skall i stället ankomma på JK. JK är som hittills ensam åklagare i tryckfrihetsmål. Jag vill ytterligare tillägga att vi i avseende på reglering av det politiska ansvaret kan förvänta ett förslag till lag.

Herr talman! Med det anförda hemställer jag att de av konstitutionsutskottet anmälda vilande grundlagsförslagen måtte av riksdagen slutligt antagas.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Vid flera tillfällen då vi tidigare har behandlat grundlagsfrågor har jag framhållit att det är angeläget att det bakom beslut i grundlagsfrågor står stora majoriteter här i riksdagen. I dag befinner vi oss i en sådan situation. Konstitutionsutskottets betänkande är enhälligt. Av allt att döma blir det stora majoriteter här i kammaren bakom besluten. För min del finner jag det glädjande att vi i så stor enighet kan anta de nu vilande grundlagsförslagen. Redan i våras nådde vi fram till en betydande enighet. När det gäller de förslag som nu ligger som vilande var denna enighet mycket stor. Striden gällde vad man ville foga till dessa förslag.

Beträffande fri- och rättigheterna i regeringsformen har jag länge hävdat att vi måste tillämpa någon form av trestegsstrategi. Längre hade vi ju inga fri- och rättigheter inskrivna i regeringsformen. Den berömda 16 § får nog uppfattas som en proklamationsparagraf och ingenting annat. Vi hade tryckfrihetsförordningen, som funnits sedan mycket länge. Ändå kunde vi här i Sverige i stort sett upphålla friheterna efter det demokratiska genombrottet.

1973/74 förde vi in vissa fri- och rättigheter i regeringsformen. Vi var emellertid inte helt nöjda utan ansåg att frågan borde ytterligare utredas. På grundval av denna utredning antog riksdagen för första gången i våras förstärkningar av fri- och rättigheterna i regeringsformen, och inom kort kommer riksdagen att anta ytterligare förstärkningar. Dels förs det in flera rättigheter, dels ges rättigheterna ett starkare grundlagsskydd. Men jag vill gärna här i dag stryka under att den starkaste garantin för våra fri- och rättigheter är medborgarnas uppskattning och värdering av dessa fri- och rättigheter.

Inte heller denna gång är vi helt nöjda. I våras ansåg vi att det behöver tas ytterligare ett steg. Frågan bör bli föremål för ytterligare en utredning. I denna utredning hoppas jag att man skall få tillfälle att ingående pröva möjligheten att när det gäller opinionsfriheterna i regeringsformen tillämpa samma regler för inskränkningar som gäller för tryckfrihetsförordningen. Det är svårt att finna en sådan lösning, men vi bör göra ett försök att ytterligare undersöka möjligheten.

I våras fördes från centerpartiets sida fram tanken på att inskränk-

ningsbeslut skulle fattas vid två olika tillfällen. Jag ställde mig inte avvisande till denna tanke. Men jag menar att den lagtekniska utformningen är sådan att vi inte kunde anta förslaget. Jag utgår självklart ifrån att även denna tanke blir föremål för fortsatt prövning i utredning.

Då bör också frågan om lagrådsgranskningen tas upp. Jag har läst i regeringsdeklarationen att regeringen avser att lägga fram förslag när det gäller lagrådets ställning. Jag går ut ifrån att detta kommer att föregås av utredning. Helst borde man ha en parlamentarisk utredning om lagrådets ställning, och jag hoppas att justitieministern tillgodoser detta önskemål.

Beträffande förslagen om en särskild beslutsordning, som man förde fram från folkpartiets och moderaternas sida i våras, står jag i dag lika främmande och avvisande till en sådan ordning som jag gjorde i våras. Majoritetet i kammaren sade nej till en sådan ordning. I denna majoritet ingick socialdemokraterna, centerpartisterna och vpk:arna i riksdagen.

Vad sedan gäller tryckfrihetsförordningen kommer synpunkter från socialdemokratins sida att utvecklas av Olle Svensson i den mån detta behövs.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Under våren 1976 fattade riksdagen beslut om vissa grundlagsändringar. Dessa vilande ändringsförslag skall nu slutgiltigt behandlas av riksdagen.

Vid besluten i våras framförde resp. partier sin syn på de föreslagna ändringarna. Detta skedde såväl i utförliga reservationer som i kammardebatterna. Mot denna bakgrund förefaller det nu mindre meningsfullt att upprepa de synpunkter som då fördes fram. Avsikten med två beslut med mellanliggande val i grundlagsfrågor är emellertid att väljarna skall kunna ta ställning till de förslag som ligger vilande på riksdagens bord.

Denna gång har allmänheten informerats om de vilande grundlagsförslagen genom annonser i dagspressen, och de särskilt intresserade har erbjudits att ta del av det fullständiga materialet i form av särtryck.

Detta är ett utmärkt tillvägagångssätt, och denna ordning bör tillämpas också i framtiden. På så sätt kan kanske den förvirrade debatt som utspelades för några år sedan i samband med den stora grundlagsreformen undvikas. Då upplevde säkerligen många medborgare en stor osäkerhet inför de beslut som riksdagen fattade. Så fullgod information som möjligt bör alltid ges allmänheten i så viktiga frågor som ändring av gällande grundlag utgör.

Konstitutionsutskottet har ånyo prövat förslagen och funnit att de nu slutgiltigt bör antagas. Moderata samlingspartiet delar denna uppfattning. De ändringar som nu föreslås innebär förbättringar jämfört med nuläget.

Vid den första läsningen i våras framfördes emellertid från moderat håll en rad alternativa yrkanden. Som jag nyss sade avser jag inte att

Onsdagen den
10 november 1976

*Vilande förslag till
grundlagsändringar*

ta upp en ny debatt vid detta tillfälle utan skall nöja mig med att i korthet peka på de områden som de moderata ändringsförslagen avsåg. Vi underströk starkt vikten av att den personliga integriteten gavs ett starkare skydd. Särskilt pekade vi på betydelsen av att föräldrarrätten inskrevs i grundlagen. Vi krävde ett särskilt diskrimineringsförbud, utformat i enlighet med det som finns i Europakonventionen. Vidare önskade vi ett grundlagsförbud mot kollektivanslutning till politiskt parti. Skyddet för äganderätten borde enligt vår mening ges en sådan utformning att den blev klar och otvetydig. Retroaktivitet i lagstiftningen borde tillåtas endast under utomordentligt sällsynta omständigheter, då viktiga nationella intressen stod på spel.

När det gällde formerna för inskränkning av fri- och rättigheterna i grundlagen hävdade vi att i första hand grundlagsändringens normala form borde komma till användning. I annat fall borde en bestämmelse införas som stadgade kvalificerad majoritet, om inskränkningen skedde vid ett enda tillfälle.

Detta var i korthet de viktigaste invändningarna som vi hade när det gällde ändringarna i regeringsformen. Vår principiella inställning till dessa ändringsförslag kvarstår. I det läge vari vi nu befinner oss har riksdagen emellertid blott att anta eller förkasta det vilande grundlagsförslaget. Jämfört med vad som nu gäller erbjuder de föreslagna ändringarna sådana förtjänster att vi kommer att stödja det vilande förslaget om ändring av regeringsformen.

Herr talman! Jag vill erinra om att regeringsdeklarationen beträffande de frågor vi nu diskuterar bl. a. innehöll följande uttalanden: "Ytterligare förstärkt grundlagsskydd för de medborgerliga fri- och rättigheterna prövas skyndsamt. Proposition härom föreläggs riksdagen under valperioden. Förslag läggs fram om obligatorisk lagrådsgranskning av vissa lagar, beslutande folkomröstning i grundlagsfrågor och utvidgad rösträtt för utlandssvenskar."

Det sistnämnda har inte en formell anknytning till dagens frågor, men bör ändå nämnas i sammanhanget.

Vad beträffar de föreslagna ändringarna av tryckfrihetsförordningen förtjänar det att erinras om att det inte förelåg någon reservation till konstitutionsutskottets betänkande 1975/76:54, när ärendet behandlades av riksdagen i våras. Den debatt som sedan blossat upp har haft det goda med sig att utskottets ledamöter fått särskild anledning att extra noga pröva förslaget om ändringar i tryckfrihetsförordningen. De farhågor som har framkommit i debatten synes vara överdrivna och i vissa fall bottna i missförstånd bl. a. beträffande vad nu gällande tryckfrihetsförordning föreskriver. Gentemot denna betyder enligt min och moderata samlingspartiets uppfattning de föreslagna ändringarna klara förbättringar. Däremot innebär de inte några inskränkningar i tryckfriheten. För något sådant tror jag inte att det går att få något gehör i Sveriges riksdag.

Jag vill, herr talman, avslutningsvis citera vad Dagens Nyheter skrev om dessa ting i sin huvudledare i går; jag tycker att det på ett utmärkt

sätt sammanfattar problematiken. Dagens Nyheter skrev: "Det finns ingen logik i att av sådana skäl" – alltså de skäl som har framförts i debatten – "stoppa ett förslag som ger en rad viktiga förbättringar. Utöver vad som redan nämnts ges inte bara tryckta utan även stencilerade och fotokopierade skrifter TF:s skydd, kretsen av de gärningar som innebär brott mot tryckfriheten görs snävare och anonymitetsskyddet för uppgiftslämnare stärks."

DN skrev vidare: "TF kan förvisso bli bättre än den version som riksdagen skall ta ställning till i morgon. Men skulle riksdagen säga nej, blir resultatet bara ett: att vi får leva till över nästa val med en tappning som är sämre."

Herr talman! Jag vill instämma i denna bedömning. Med hänvisning till de ståndpunktstaganden som gjordes av moderata samlingspartiet, när de vilande grundlagsförslagen behandlades vid den första läsningen, och till att det därefter inte har framkommit något som föranleder en ändring i denna inställning, ber jag att få yrka bifall till vad konstitutionsutskottet har förordat i sitt betänkande 1976/77:1.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Kammaren har i dag att ta ställning till fyra olika vilande förslag till grundlagsändringar. Om alla de fyra förslagen gäller att de innebär förbättringar gentemot nu gällande lag.

När riksdagen första gången behandlade dessa förslag framförde folkpartiet vissa förslag till ändringar, som enligt vår mening skulle innebära ytterligare förbättringar. Dessa förslag avvisades då av riksdagen.

Eftersom proceduren för stiftande av grundlag omöjliggör att man vid det andra tillfället framför ändringsförslag är det logiska, om man vill fullfölja arbetet på att ytterligare förbättra grundlagarna, att nu yrka bifall till de vilande förslagen. Folkpartiets riksdagsgrupp kommer därför att rösta ja till de vilande grundlagsförslagen.

När folkpartiet i våras redovisade ett genomarbetat alternativ till rättighetsavsnittet i regeringsformen, så var det ett led i en lång liberal författningsspolitisk tradition. Syftet var att ge ett ytterligare stöd i grundlagen åt de grundläggande mänskliga fri- och rättigheterna. Vår huvudtanke var att det inte skulle vara möjligt att snabbt inskränka eller upphäva fundamentala fri- och rättigheter. Vi menade att både ändringar i själva grundlagen och inskränkningar av de i grundlagen angivna fri- och rättigheterna skulle beslutas enligt en särskild procedur och inte kunna genomföras med ett enda beslut. Vi föreslog därför att lagar som innebär inskränkningar i yttrandefrihet, mötesfrihet, demonstrationsrätt och andra andliga rättigheter skulle avgöras genom två beslut med ordinarie riksdagsval mellan besluten. Denna vår ståndpunkt kompletterades med krav på fakultativa, decisiva folkomröstningar i grundlagsfrågor.

Dessa yrkanden från folkpartiet avvisades av riksdagen i våras. Jag noterar nu med tillfredsställelse – på samma sätt som utskottets ord-

Onsdagen den
10 november 1976

*Vilande förslag till
grundlagsändringar*

förande gjorde tidigare här – att det i den nya regeringens regeringsförklaring sägs att man skyndsamt skall pröva frågan om ett ytterligare förstärkt grundlagsskydd för medborgerliga fri- och rättigheter. Jag tror alltså att detta innebär att arbetet på ett effektivare grundlagsskydd för de mänskliga fri- och rättigheterna fortsätter – och fortsätter med liberalt förtecken.

Herr talman! Herr Tarschys kommer senare i debatten att mera utförligt redovisa folkpartiets inställning när det gäller de föreslagna ändringarna i tryckfrihetsförordningen. Låt mig här bara göra två korta kommentarer.

Den ena punkten gäller den väsentliga förbättring i fråga om meddelarskyddet som följer av att man nu grundlagsfäster rätten till anonymitet för uppgiftslämnare. Det är ju en punkt där det tidigare har rått oklarhet, och det har i praktiken funnits ett behov av skydd för uppgiftslämnarna. Nu blir det ett brott mot tryckfrihetsförordningen att efterforska meddelare av uppgifter för publicering i tryckt skrift, och det tycker jag är en betydelsefull förbättring.

Den andra punkten i förslaget till ändring av tryckfrihetsförordningen som jag något ville beröra är förhållandet mellan justitiekanslern och justitieministern. Det nya förslaget innebär ju att den särskilda granskning av tryckt skrift som skedde i justitiedepartementet eller genom ombud skall flyttas från justitieministern till justitiekanslern. Det blir alltså justitiekanslern som har att självständigt ta ställning bl. a. till om tryckfrihetsåtal skall väckas. Motivet för detta har varit att man har velat koppla bort de politiska instanserna från den typen av avgöranden.

Jag framhöll i våras vid behandlingen i konstitutionsutskottet och i debatten här i kammaren att jag fann det något oroväckande att man med denna ändring inte fick någon möjlighet alls till överprövning av justitiekanslerns beslut i tryckfrihetsmål och att den problemställningen borde beaktas i det fortsatta utredningsarbetet. Jag tycker alltså att detta är en diskutabel punkt i det vilande förslaget, men jag har goda förhoppningar om att den frågan skall ses över i det fortsatta arbetet på att förstärka vår tryckfrihet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 1.

Herr BERNDTSON (vpk):

Herr talman! I de diskussioner som förts rörande grundlagsfrågor har vänsterpartiet kommunisterna företrätt uppfattningen att den arbetande befolkningens rättigheter måste vidgas och att kapitalets makt samtidigt måste beskäras. Utformningen av grundlagar och av fri- och rättigheter, liksom skyddet av dessa, kan inte ses isolerat från samhällsförhållandena. Fåtalsvälde och maktkoncentration är inte bara ett hinder för vidgade fri- och rättigheter utan också ett hot mot rättigheter som erövrats i hård kamp.

Erövrandet av fri- och rättigheter och försvaret av dessa är en viktig uppgift för den politiska och fackliga kampen på samhällslivets alla om-

råden. I den kampen är det dock inte betydelseöst hur grundlagen är utformad. Den kan utgöra ett hinder eller ett stöd för progressiva strävanden i samhället. Vänsterpartiet kommunisterna verkar för att grundlagen skall vara ett stöd i kampen för demokratiska fri- och rättigheter för dem som genom sitt arbete skapar värdena i samhället.

Detta var utgångspunkten för våra förslag och ställningstaganden när det gällde den år 1974 slutgiltigt antagna nya grundlagen. Det har också varit utgångspunkten för våra förslag och ställningstaganden i fråga om de vilande förslagen till grundlagsändringar, som nu på nytt ligger på riksdagens bord. Bakgrunden till förslaget om fri- och rättigheter i grundlag är bl. a. den opinion som kritiserade den nya grundlagens brister i fråga om skyddet för fri- och rättigheterna. Den utredning som tillsattes visade i sitt arbete att det är fullt möjligt att ge medborgerliga fri- och rättigheter ett förbättrat grundlagsskydd. Utredningens förslag liksom senare propositionen uppvisade likväl allvarliga brister.

Mot bakgrunden av de starka kraven på grundlagsskydd för fri- och rättigheter i samband med antagandet av den nya grundlagen måste den debatt som uppstod kring rättighetsutredningens arbete te sig något märklig. Partier som framställt sig som förkämpar för grundlagsfästa fri- och rättigheter var plötsligt fullt sysselsatta med att konstruera regler för undantag från i grundlagen inskrivna rättigheter. Det gällde olika majoriteter och tidsintervaller för rättighetsinskränkningar. All erfarenhet visar att huvudproblemet aldrig varit att finna former för inskränkningar i de demokratiska fri- och rättigheterna. Det gäller att utforma det säkraste skyddet för rättigheterna. Enligt vår mening måste grundlagen utgöra ett skydd och ett stöd för demokratiska fri- och rättigheter. Angrepp mot och inskränkningar i fri- och rättigheterna blir därigenom också angrepp mot grundlagen.

Vi menar därtill att grundlagen skall utgöra ett stöd i kampen för vidgade fri- och rättigheter för den arbetande befolkningen. Detta hävdade vi vid behandlingen av den nya grundlagen, och detta har vi hävdat vid behandlingen av fri- och rättigheter i grundlagen.

I flera reservationer till konstitutionsutskottets betänkande 1975/76:56 utvecklade vi från vpk vår syn på förslaget om fri- och rättigheter i grundlag.

Vi menade att ett målsättningsstadgande bl. a. bör fastslå att folket har rätt att försvara sig mot och bekämpa utsugning och klassförtryck och att utforma sådana samhällsförhållanden som kan garantera arbete, bostad, utbildning, kultur och social trygghet åt envar.

Vi hävdade att åsiktsregistrering aldrig bör få förekomma och begärde klarare formuleringar än propositionens i detta avseende. Detsamma gällde åsiktsdiskriminering, som enligt vår mening aldrig bör få förekomma men där propositionens formulering var otillfredställande.

Vi krävde klara bestämmelser för på vilka grunder yttrande- och informationsfriheten får begränsas, såsom för att skydda rikets säkerhet, förebygga och beivra brott eller hindra förföljelse av folkgrupp av viss ras,

Onsdagen den
10 november 1976

*Vilande förslag till
grundlagsändringar*

med viss hudfärg eller av visst etniskt ursprung. Begrepp som "allmän ordning och säkerhet" och i ännu högre grad "om särskilt viktiga skäl föranleder det" – vilka finns i 2 kap. 13 § – är så oprecisa att de av en reaktionär regim kan användas mycket godtyckligt.

Vi krävde också att de arbetandes rättigheter på arbetsplatserna bör komma till uttryck i grundlagen, såsom rätt att vidta fackliga stridsåtgärder, rätt att organisera sig fackligt och politiskt, rätt att bedriva agitation, propaganda och mötesverksamhet, rätt att genom sina fackliga organisationer förhandla i alla frågor liksom rätt att tillgripa strejk. Avtal eller föreskrifter, som inskränker dessa rättigheter, bör förbjudas i lag.

Vi avvisade försöken att jämställa kapitalisternas lockouträtt med arbetarnas strejkrätt liksom att ge den kapitalistiska privategendomen grundlagsskydd.

Vi krävde grundlagsskydd för utlänningars fri- och rättigheter, bl. a. i fråga om anteckning i allmänt register.

Vi hävdade när det gäller lagprövningen att riksdagens konstitutionsutskott skall underställas fråga om föreskrift står i strid med grundlagens bestämmelser. Vi avvisade den övertro på domstolarnas opartiskhet som kommit till uttryck.

Vi noterade begränsningen i den s. k. EG-paragrafen så att överlåtelse av beslutanderätten i frågor som innebär begränsning av fri- och rättigheter inte längre kan ske till internationellt organ, men hävdade att paragrafen helt borde utgå.

Vi hävdade uppfattningen att en särskild utredning borde tillsättas med uppgift att se över nu gällande lagstiftnings överensstämmelse med grundlagen.

Vi krävde grundlagsskydd mot kvinnodiskrimineringen på samhällslivets olika områden.

Vi krävde övergång till republik, vilket borde vara en logisk följd av strävandena att ge grundlagen en demokratisk och tidsenlig utformning.

Vi avvisade de borgerliga partiernas försök att skapa särskilda majoritetsregler för att företa inskränkningar i fri- och rättigheterna. Vi utvecklade vår syn på kollektivanslutning till politiskt parti och till statskyrkan. Vi ville mönstra ut det s. k. kårobligatoriet.

Dessa ståndpunkter hävdade vi när riksdagen behandlade förslaget om fri- och rättigheter i grundlag i början av juni månad. De omröstningar som då förekom visade klart att varken socialdemokraterna eller något av de borgerliga partierna var beredda att ta dessa steg för att i verklig mening vidga och fördjupa de medborgerliga fri- och rättigheterna.

Dessa partier utgår från en falsk klassamarbetsideologi, som förnekar de verkliga motsättningarna i vårt land. De borgerliga partierna har ett naturligt intresse – som företrädare för kapitalintressena i landet – att dölja det verkliga hindret mot vidgade fri- och rättigheter och det verkliga hotet mot dessa rättigheter. Socialdemokraterna har av långvarigt klassamarbete tydligen påverkats så, att man inte förmår se vilka krafter som motarbetar den arbetande befolkningens krav och hotar de framsteg

som nåtts i hård kamp.

Den svenska arbetarklassens historia är fylld av kampen för demokratiska fri- och rättigheter. Den kampen har varit hård, och motståndet har alltid kommit från de privilegierade i samhället. Om man försummar att lära av erfarenheterna av denna kamp, då hamnar man fel även när det gäller att hantera den nu aktuella frågan om fri- och rättigheter i grundlag.

Swagheten i arbetet med grundlagsskydd för medborgerliga fri- och rättigheter är främst att problemet inte angripits utifrån en diskussion om de verkliga ekonomiska och sociala förutsättningarna för medborgarnas och olika klassers fri- och rättigheter i det kapitalistiska samhället.

De klasskillnader som detta samhällssystem grundas på urholkar och begränsar för flertalet det reella innehållet i medborgerliga fri- och rättigheter. Ägandet av och makten över produktionen ligger i ett fåtals händer. Förmögenheter, inkomster och välfärd är ojämnt fördelade. Detta är realiteter, som inte kan upphävas av den borgerliga ideologins abstrakta uppfattning av samhället som bestående av fria och jämställda avtalsparter.

Det är denna ideologi som leder till sådana orimliga konsekvenser som kommer till uttryck i formuleringen "förening av arbetstagare samt arbetsgivare och förening av arbetsgivare äger rätt att vidtaga fackliga stridsåtgärder". Då bortser man från det övertag arbetsköparna genom sitt ägande har.

Det är denna ideologi som leder till den orimliga konsekvensen att all egendom likställs. Man ser inte skillnaden mellan att äga Värmlands skogar, Skandinaviska Enskilda Banken å ena sidan och ett eget hem och personliga bruksföremål å andra sidan. I fråga om egendomsrätten utgör förslaget en försämring och kan bli ett hinder för önskvärda åtgärder.

Vänsterpartiet kommunisterna ser det som angeläget att medborgerliga fri- och rättigheter erhåller grundlagsskydd.

Vi har kritiserat brister i förslaget och yrkat på ändringar i flera stycken. Framför allt har vi förordat ett betydligt mer långtgående skydd för grundläggande fri- och rättigheter. Så är t. ex. fallet när det gäller utformningen av målsättningsstadgandet och i fråga om de arbetandes rättigheter på arbetsplatsen.

Det är beklagligt att vi inte fick stöd för dessa strävanden. Våra förslag ligger i linje med den svenska arbetarklassens erfarenheter från en lång och mödosam kamp för demokratiska fri- och rättigheter. Denna kamp har inte avstannat. Den kommer att föras vidare och utgöra en grund för att också i lagstiftningen demokratin utvidgas och fördjupas.

Konstitutionsutskottet påpekar att prövningen av vilande förslag innebär att ta ställning till varje särskilt grundlagsförslag som en enhet. Detta får givetvis, säger utskottet, ske mot bakgrund av överväganden om för- och nackdelar med lösningen av olika delfrågor och om dessas betydelse vid helhetsbedömningen.

Det är denna konstitutionella ordning som gör att det i dag inte är

Onsdagen den
10 november 1976

*Vilande förslag till
grundlagsändringar*

möjligt att framställa delyrkanden i den riktning vi från vpk förfäktar.

Låt mig dock, herr talman, framhålla att strävandena att vidga och fördjupa de demokratiska fri- och rättigheterna inte kommer att avstanna i och med dagens beslut. Den kampen pågår dagligen och stundligen överallt på arbetsplatser, i bostadsområden och i intresseorganisationer. Vänsterpartiet kommunisterna kommer att aktivt delta i den kampen överallt där den förs. Vi kommer också i riksdagen att med all kraft driva dessa krav vidare. Vår strävan är att grundlagen skall få en sådan utformning att den blir ett stöd för demokratis utveckling, att kampen för bättre samhällsförhållanden inte försvåras utan tvärtom underlättas.

Herr TARSCHYS (fp):

Herr talman! Som flera talare redan har påpekat har vi fått en livlig debatt om de förändringar i tryckfrihetsförordningen som vi nu skall fatta beslut om. För min del skulle jag vilja dra fyra slutsatser av den debatten.

Den första slutsatsen är att det är av utomordentligt värde att tryckfrihetsförordningen är en grundlag. Debatten hade aldrig blivit lika intensiv och nyttig om det hade fattats ett definitivt beslut i våras. Den korta tid som kan förflyta mellan det att en proposition läggs fram och till dess riksdagen fattar sitt beslut är inte tillräcklig för att människor som har värdefulla synpunkter skall hinna vakna. Det är en viktig anledning till att grundlagsskyddet för våra medborgerliga fri- och rättigheter måste byggas ut.

Den katalog som vi i dag antar är ett litet steg framåt, men den ger inte alls ett tillräckligt skydd. Fortfarande blir det möjligt att över en natt och med en enda rösts majoritet inskränka så centrala friheter som yttrandefriheten, informationsfriheten, mötesfriheten, demonstrationsfriheten och föreningsfriheten. Folkpartiet står fast vid kravet på ett ordentligt grundlagsskydd för de medborgerliga fri- och rättigheterna.

Den andra slutsatsen är att tryckfrihetsförordningen varken i sin gamla eller i sin nya lydelse är tillräckligt tydlig. På en grundlag måste man kunna ställa mycket höga krav i det här avseendet. En grundlag skall vara begriplig, och begriplig inte bara för dem som medverkat i att skriva den och lotsa den genom olika instanser. När en lagändring, som avses att förstärka tryckfriheten, av ganska många människor uppfattas som en försvagning, då är det något fel – och jag tror inte att det bara är kritikernas förmåga att läsa innantill och förstå som det är fel på. Förslaget är alltför otydligt. Det gäller i och för sig också om den gamla tryckfrihetsförordningen, därför att missförstånden i debatten fördelar sig ganska jämnt. Man har missförstått både den nya och den gamla lydelsen i tryckfrihetsförordningen.

De krav som har höjts på att vi skall fälla det vilande grundlagsförslaget har enligt min mening ofta utgått från en dubbel uppsättning av missförstånd – en alltför optimistisk eller positiv läsning av den gällande tryckfrihetsförordningen och en alltför pessimistisk eller negativ läsning

av den nya förordningen. Åtskilligt av det som man uppfattar som nyheter överensstämmer i själva verket med gällande rätt.

Den tredje slutsatsen är att kritiken träffar rätt på en väsentlig punkt, nämligen överflyttningen av tillsynen från justitieministern till justitiekanslern. Den nuvarande ordningen är ju att justitieministern skall vaka över att tryckfrihetens gränser inte överskrids. Som statsråd har han ett politiskt ansvar, och hans bedömningar kan granskas av konstitutionsutskottet och diskuteras i riksdagen. Enligt förslaget skulle denna tillsyn överföras till justitiekanslern, som är en opolitisk ämbetsman. Detta är en svaghet. Det sade folkpartiet också klart ifrån i våras, liksom Björn Molin gjorde här alldeles nyss. Det är en svaghet därför att justitiekanslern inte befinner sig under lika starkt tryck att iakttå återhållsamhet och restriktivitet som ett välbevakat statsråd måste göra.

Nu finns det i 9 kap. 2 § en regel som gör det möjligt att råda bot på den här svagheten. Där sägs att det "i lag må föreskrivas att allmänt åtal för tryckfrihetsbrott må väckas endast efter regeringens medgivande". På det sättet skulle man åter kunna koppla på en politisk bedömning innan åtal väcks. Jag tycker det vore en stor fördel om vi med det snaraste fick en sådan här lag, och jag vill därför fråga justitieminister Romanus: Är regeringen beredd att lägga fram förslag om en lag som gör justitiekanslerns möjligheter att åtala för tryckfrihetsbrott beroende av regeringens medgivande?

Min fjärde slutsats, herr talman, är att den här partiella förändringen av tryckfrihetsförordningen bör bifallas. Vid ett andra beslut om en grundlagsändring har man att ta ställning till ett paket som kan accepteras eller förkastas. Det finns klara svagheter i det här förslaget, men det finns också klara fördelar. Man utvidgar tryckfrihetsskyddet till stencilerade och fotokopierade skrifter, man förstärker anonymitetsskyddet, man överför vissa brott från vanlig brottmålsprocess till den för de åtalade mer gynnsamma tryckfrihetsprocessen, och man förstärker meddelarskyddet när en tystnadsplikt inte finns angiven i lag.

Detta är klara framsteg, men de är inte tillräckliga. Vi måste därför se till att den partiella reformen inte fördröjer en total reform. Vad vi behöver är en helt ny lag som ger starkare skydd åt tryckfriheten och yttrandefriheten i samhället.

I detta anförande instämde herrar Wästberg i Stockholm (fp) och Ullenhag (fp).

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Först några kommentarer till den del av den nya tryckfrihetsförordningen som reglerar allmänna handlingars offentlighet. Den tidigare behandlingen föranledde vissa invändningar från vpk. Det var framför allt på två punkter som vi i motion och reservationer krävde förbättringar.

Den ena gällde frågan om besvärsmått över statsråds och regeringens beslut

Onsdagen den
10 november 1976

*Vilande förslag till
grundlagsändringar*

att vägra utge allmän handling eller att ge inskränkande förbehåll i sökandens rätt att förfoga över handlingen. Det är otillfredsställande att inte sådana beslut får överklagas. Enligt vår mening skulle riksdagens konstitutionsutskott vara den mest lämpade besvärinstansen.

Den andra gällde frågan om den tidsmässiga begränsningen av sekretesskyddet. Vi hävdade att i grundlagen bör föreskrivas att begränsning av rätten att ta del av allmän handling skall upphävas så snart de omedelbara skälen för begränsning inte längre föreligger.

Våra förslag avslogs vid den förra riksdagsbehandlingen, trots att ett bifall till vpk:s förslag skulle på ett par väsentliga punkter ha förstärkt grundlagsförslaget. Vi ämnar nu i annat sammanhang aktualisera dessa förbättringar, som vi fortfarande anser angelägna.

Herr talman! Jag går så över till de mest kontroversiella delarna av tryckfrihetsfrågan.

Makten över det skrivna ordet regleras inte främst av lagar. Den beror ytterst av egendomsfördelningen i samhället. Det betyder dock inte att tryckfrihetslagstiftningen bara får ett abstrakt intresse. Tvärtom ökar formens vikt just under ojämna sociala maktförhållanden. Den är maktlöshetens sista försvar mot den absoluta makten. Den ger ett mått av fasthet även inför dramatiska ändringar i det politiska klimatet.

Nu vilande ändringsförslag till tryckfrihetsförordningen måste antagas eller förkastas. Det skapar svårigheter för den som vill göra en rättvis bedömning. Ändringsförslagen präglas av en egenartad dubbelhet. Man ger med en hand men tar desto mer med den andra.

Vpk-gruppen har ärligt sökt granska denna inte alldeles lättgenomträngliga materia. På tre punkter – eller snarare två och en halv – innebär förslaget förbättringar. På fem punkter innebär det klara försämringar. Dessa är av allvarlig natur.

Den första positiva punkten är preciseringen av meddelarskyddet, vilket tidigare har berörts i andra anföranden.

Den andra positiva punkten är att en meddelare som enligt 7 kap. 3 § mister sitt anonymitetsskydd skall åtalas enligt tryckfrihetsförordningen och inte enligt brottsbalken. Det gäller även om inte uppgiften kommit i tryck men avsetts göra det. Det är en klar rättslig förbättring. Alla led i den tryckta skriften bedöms av samma forum och från samma utgångspunkter.

Den tredje positiva punkten är att anskaffandet av uppgift i princip ges samma skydd som själva meddelandet av uppgiften. Denna precisering är dock skenbar. Den går tillbaka på att myndigheterna tidigare på ett enligt vår mening manipulatoriskt sätt skilde på anskaffandet och övriga led i en persons handlande. Detta låg till grund för att åtala samma personer enligt två helt skilda ansvarssystem.

I verkligheten var situationen inte alls oklar i detta hänseende. En författares eller en redaktionsmedlems anskaffande skulle också enligt gamla tryckfrihetsförordningen betraktas såsom led i den tryckta skriftnes framställning. Vid kollision mellan två rättssystem tar dessutom alltid

högre rätt över lägre rätt. Detta gör alltså att denna punkt endast är en förbättring i förhållande till myndigheternas uppsåtliga missuppfattning av grundlagen, inte i förhållande till den gamla grundlagens verkliga innehåll.

Vilka minuspunkter står då emot de hittills anförda förbättringarna?

Jo, främst den nya innebörden i 7 kap. 3 §. Enligt den gamla tryckfrihetsförordningen betraktades redaktion eller nyhetsbyrå såsom ett kollektiv. Det tryckfrihetsrättsliga ansvaret utövades på hela kollektivets vägnar av den ansvarige utgivaren eller den som eventuellt trädde i hans ställe. Den som ingick i ett sådant kollektiv utan att själv vara tryckfrihetsansvarig kunde över huvud taget aldrig göras ansvarig för tryckfrihetsbrott. Att överlämna meddelanden från en medlem av journalistkollektivet till en annan var över huvud taget inte åtalbart. Ett journalistkollektivs medlemmar kunde inom ramen för sitt arbete inom kollektivet över huvud inte vara meddelare i lagens mening. Meddelare var endast den som i sin funktion som meddelare av uppgift stod utanför kollektivet. Att i det redaktionella arbetet diskutera eller vidarebefordra ett meddelande kunde aldrig medföra ansvar annat än för den särskilt tryckfrihetsansvarige. Det var tvärtom fullt tillåtet att inom journalistkollektivet på en tidning eller en byrå diskutera ett meddelandes eventuella laglighet. Det var t. o. m. tillåtet att diskutera sådana förhållanden med en utomstående juridisk konsult. Det tydde ju snarast på att man hyste omsorg om att man inte skulle i tidningen föra in något som innebar röjande av hemlighet.

Det nu föreliggande ändringsförslaget bryter in i denna hittills skyddade krets. Följden blir i praktiken att det vid sidan av utgivarens ansvar tillskapas ett ansvar för medarbetare som enligt tryckfrihetsförordningens 8 kap. *icke* är tryckfrihetsansvarig. Ett sådant subsidiärt ansvar, särskilt upphovsmanna- eller författaransvar eller liknande, har vid några tillfällen de senaste hundra åren diskuterats i Sverige, men tanken har varje gång avvisats, detta av omsorg om tryckfriheten.

Den grundlagstext som nu föreligger inför alltså ett sådant subsidiärt ansvar. Den utvidgar kretsen av dem som i lagens mening är meddelare. Den bryter in i en kollektiv ansvarighet som hittills utövats av ansvarige utgivaren. Den gör i praktiken handlingar och samtal inom kollektivet straffbara – handlingar och samtal vilka hittills *icke* har varit straffbara.

Vpk kan under inga omständigheter godkänna en förändring av de tryckfrihetsrättsliga förhållandena av detta farliga och genomgripande slag. Även om man nu i polemiken skulle hävda att vi *icke* rätt har uppfattat den gamla tryckfrihetsförordningens innebörd och gällande tryckfrihetsrättslig praxis, så är det ändå för oss nog att ha den ståndpunkt vi har. Bara det faktum att det kan råda oklarhet om en så oerhört väsentlig punkt skulle ju i sig själv kräva att förslaget arbetades om och gjordes klarare.

Vi vädjar alltså till kammarens ledamöter: Godkänn inte detta helt nya och för svensk tryckfrihetshistoria främmande ansvarssystem! Släpp

Onsdagen den
10 november 1976

*Vilande förslag till
grundlagsändringar*

inte in åklagarväsendet på redaktionerna! Slå vakt om journalistkollektivets integritet! I annat fall öppnas angreppskanaler för byråkratin, över vilkas följder vi saknar kontroll.

Den andra negativa punkten gäller tryckfrihetens övervakning enligt 9 kap. 1 och 2 §§.

Gamla tryckfrihetsförordningen gav det högsta ansvaret för tryckfrihetens övervakning åt justitieministern. I detta ligger en bestämd politisk och ideologisk tanke. Bara en ansvarig politiker, utsatt för den offentlighet och den parlamentariska kontroll som en sådan blir, kan vara den rätte övervakaren av tryckfriheten. Denna ordning var logiskt knuten till riksdagen både genom dess dechargegranskning av statsråden och genom dess allmänna position som kritiker och granskare av regeringens förlöpande verksamhet.

Enligt ändringsförslaget skjuts den politiskt ansvarige ministern i bakgrunden till förmån för en ämbetsman, justitiekanslern. Detta är en förändring i själva det grundläggande synsättet på tryckfrihetens konstitutionella och politiska betydelse. Vi delar icke detta synsätt. Det försämrar riksdagens övervakande och granskande roll.

Den tredje negativa punkten är förslaget om ändring i reglerna för beslag av tryckta skrifter. I enlighet med en klar tankegång i gamla tryckfrihetsförordningen var detta en sak för den parlamentariskt ansvarige ministern och hans särskilda lokala ombud. Nu däremot skall det bli en intern angelägenhet för den rättsliga byråkratin, för justitiekansler och för allmän åklagare. Beslagsinstitutionens självständighet gentemot byråkratin upphör alltså. Riksdagens möjligheter att offentligt debattera och ställa ministern till ansvar för sådana åtgärder försvinner. Detta är en helt ny konstitutionell princip. Enligt vpk:s mening försämrar därigenom allvarligt den offentliga kontrollen. Detta är vi icke benägna att godta.

Den fjärde negativa punkten är förslaget att utsträcka åtalstiden för icke-periodisk skrift från sex månader till ett år. På alla områden inom rättsväsendet betraktas det alltid som ett plus för rättssäkerheten, om man kan nedbringa handläggnings- och åtalstider. Men här, i grundlagen, sträcker man åtalstiden för vissa skrifter till det dubbla. En icke-periodisk skrift kan åtalas intill ett helt år efter sin utgivning.

Vi frågar: Varför måste man ha det så? Kan inte åklagaren inom sex månader förmå sig till att fatta beslut huruvida åtal skall ske eller underlåtas? Under ett år kan det politiska klimatet förändras. Med långa beslutstider ökar byråkratins möjligheter att manipulera. Under lång tid måste alltså den tryckfrihetsansvarige leva under risken av ett eventuellt åtal och av ett eventuellt beslag med alla dess konsekvenser. Detta gynnar inte rättssäkerheten och en fast praxis. Utsträckta åtalstider bör, enligt vår mening, icke medges.

Den femte och sista negativa punkten är den nya 14 § i kap. 9. Den berättigar, såvitt jag förstår, till beslag av skrifter som kan antas ha betydelse för tryckfrihetsmål. Det framgår av den tidigare texten att man

avser skrift som i sig själv inte är brottslig eller föremål för åtal. Man frågar sig verkligen varför en åklagare skall ha sådana befogenheter. Varför kan han inte få tag i en laglig skrift på ett normalt sätt? Varför skall han ha beslaget som medel att skaffa fram exemplar av sådant som han naturligtvis bara använder för att belasta den anklagade i processen, och varför skall den anklagade inte ha samma möjligheter att säkra bevis till förmån för sin sak? Hela stadgandet förefaller oss lika mystiskt som omotiverat, och vi tycker inte att det hör hemma i en tryckfrihetsförordning.

Herr talman! Jag sammanfattar vpk:s ståndpunkt. Mot begränsade förbättringar står i det nya förslaget till tryckfrihetsförordning flera allvarliga försämringar. Med IB-affärens erfarenheter i minne vill vi inte göra oss medskyldiga till sådana försämringar. Vi yrkar därför avslag på förslaget till ändring i tryckfrihetsförordningen enligt bil. 4 i utskottsbetänkandet.

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s):

Herr talman! Jag skall enbart uppehålla mig vid de tryckfrihetsrättsliga frågorna men tvingas kanske tala litet längre än vad jag föranmält på grund av herr Svenssons i Malmö utförliga kritik av förslaget.

Jag vill givetvis instämma i herr Tarschys uttalande att den förda debatten har varit angelägen, men man kan ändå vara något förvånad över debattens inriktning. Plötsligt har vi fått en debatt som går ut på att försvara tryckfrihetsförordningen såsom någonting heligt och oföränderligt och att avvisa ändringsförslagen. Detta sker sedan de närmast berörda inom pressens och publicisternas organisationer under mer än tre år har krävt ändringar i samma tryckfrihetsförordning på grund av dess brister. Den dag då dessa önskemål i så stor utsträckning har beaktats kommer kritikerna – som nu Jörn Svensson anslöt sig till, tidigare har Folket i Bild/Kulturfront, FIB-juristerna och Ordfront förenat sig i ett upprop – med vädjanden till oss att låta allt förbli vid det gamla. Detta kan ändå knappast vara vettigt.

Låt mig påminna om några väsentliga fakta. Den 31 oktober 1973 framförde Pressens samarbetsnämnd – Publicistklubben, Svenska journalistförbundet och Svenska tidningsutgivareföreningen – i skrivelse till regeringen med anledning av den s. k. IB-affären förslag till en förstärkning av meddelarskyddet och rätten till anonymitet för författare och meddelare till massmedierna. Detta föranledde tilläggsdirektiv till massmedieutredningen, och utredningens förslag kom den 2 juni 1975. Detta förslag fick i vad gäller meddelarskydd och anonymitetsrätt, ett gott mottagande under remissbehandlingen. I en skrivelse till regeringen den 19 januari 1976 begärde Pressens samarbetsnämnd att – då ingen proposition om ny massmediegrundlag skulle framläggas – de delar av förslaget som berörde meddelarskyddet borde brytas ut och föreläggas riksdagen. Det var alltså ett direkt krav från pressens organisationer. Så viktigt var det enligt dessa att reglerna om meddelarskydd och anonymitet skulle förstärkas i enlighet med utredningens förslag. – Nu är plötsligt tryckfri-

Onsdagen den
10 november 1976

*Vilande förslag till
grundlagsändringar*

hetsförordningen någonting heligt, som man inte får rucka på!

Regeringen tillgodosåg dessa önskemål genom att framlägga en proposition den 25 mars 1976. Denna proposition har godtagits av Pressens samarbetsnämnd och Sveriges författarförbund. Den senare organisationen har i sin styrelse behandlat frågan om att delta i en protest mot de ändringar i tryckfrihetsförordningen som föreslagits men har avböjt att stödja denna protest.

I Dagens Nyheter har Författarförbundets ordförande Jan Gehlin motiverat detta ställningstagande med att det finns ett antal viktiga och odiskutabla förbättringar i förslaget och att det är dessa som är förslagets hjärtpunkter. Man kan inte bara sätta plus och minus, herr Svensson i Malmö, utan att gradera kvaliteten när det gäller förändringar och eventuella försämringar.

Den här angivna slutsatsen har alltså framförts av Författarförbundet. Och i Dagens Nyheter i går skrev Journalistförbundets vice ordförande Jan Magnus Fahlström – herr Björck i Nässjö har redan nämnt detta – i en ledande artikel, att skulle riksdagen säga nej vid den omröstning som snart förestår blir resultatet bara ett, nämligen att vi får leva till över nästa val med en tappning som är sämre än den föreslagna.

Det finns alltså en rad auktoritativa författare och publicister som har en helt annan uppfattning om grundlagsändringen än den Jörn Svensson här redovisat.

Jag skall återropa ytterligare en auktoritet när det gäller beslutet här. Detta är ett direkt citat: "Då regeringen aviserar en utredning som skall se över frågan om yttrandefrihet i grundlag kan propositionen med dess, i och för sig allvarliga, brister godtagas i väntan på det helhetsförslag som bör komma efter pågående utredningars och den aviserade utredningens arbete."

Den senast citerade auktoriteten är vpk:s grundlagsexpert Nils Berndtson i Linköping, som kom fram till denna slutsats, att lagen borde antas, efter att ha suttit vid utskottsbordet under KU:s hela behandling av ärendet i våras. Den behandlingen slutade med ett enhälligt betänkande, i vilket grundlagsförslaget rekommenderades för antagande och till vilket herr Berndtson knöt det här citerade uttalandet i ett särskilt yttrande.

Vilken är då förslagets hjärtpunkt? Jan Gehlin har pekat på följande tre punkter: Genom det nya förslaget kan stenciler få samma grundlagsskydd som tryckta skrifter. – Jag förvånade mig över att det, såvitt jag förstår, inte nämndes på plussidan av herr Svensson i Malmö. Ändå talade han och herr Berndtson om att den arbetande befolkningens rättigheter skall utbyggas och kapitalets makt motverkas. Men vad innebär det här? Jo, den nuvarande ordningen kan – för att travestera Verner von Heidenstam – sammanfattas i orden: det är skam och det är fläck på Sveriges banér, att yttrandefrihet heter pengar. Den gäller bara för dem som har pengar och kan starta tidningar. Nu öppnar man en möjlighet för vanliga människor att delta i debatten under grundlagsskydd, via stenciler och liknande skrifter. Men det förslaget avvisar vpk.

Vidare vill jag peka på att det enligt 7 kap. 3 § i gällande TF redan nu inte anses tillåtet för myndigheter att efterforska meddelare till tryckt skrift. Men kom ihåg: det är inte förbjudet. Det vilande förslaget inför ett sådant uttryckligt förbud och utsätter straffansvar för den som bryter mot detta. Det måste vara en mycket positiv reform. Man får här ett med straffhot underbyggt efterforskningsförbud, som länge har efterlysts av pressfolk. Det är väl också en mycket positiv sak.

Den tredje stora nyheten i förslaget är att meddelare och anskaffare av hemlig uppgift, vilka nu är hundraprocentigt underkastade vanliga straff- och processrättsliga regler, i framtiden skall få samma förmåner av en tryckfrihetsprocess som en ansvarig utgivare. Det innebär, skriver Gehlin, ett flertal fördelar som leder till avsevärt ökade chanser till frikännande i fall då yttrandefriheten skär sig mot överhetens krav på tystnad. Detta är alltså en positiv sak.

Så några ord om den diskuterade frågan om hur ensamansvaret för tidningsutgivare utformas i gällande och i föreslagen ordning. För innehålllet i en tidning svarar tidningsutgivaren ensam. Andra som medverkar vid tillkomsten av tidningen är i princip fria från ansvar. Från den principen gäller redan i dag vissa undantag. I den allmänna debatten har det sagts – och det sades av Jörn Svensson – att det nya förslaget skulle innebära längre gående undantag från principen om ensamansvar än TF i gällande lydelse. Låt oss se närmare på detta påstående:

Enligt förslagen är undantagen tre. Av dessa har bara ett fall någon praktisk betydelse för en person som är anställd på en tidning, nämligen det som gäller grova brott mot rikets säkerhet. Det är alltså i praktiken bara i fråga om ansvar för sådana brott som olika slags tidningsanställda berörs. I andra situationer gäller ensamansvaret ograverat.

Vilka är det då som vid sidan av en ansvarig utgivare kan få ansvara för grova brott mot rikets säkerhet? I första hand är det den som lämnar meddelanden till en tidning vilka bildar underlag för artiklar i denna. Men av domstolspraxis framgår, något som också har stöd i tryckfrihetsförordningens förarbeten, att också den som lämnar in en artikel till en tidning, och som alltså framstår som författare till denna, enligt gällande tryckfrihetsförordning kan drabbas av ansvar för grova brott mot rikets säkerhet. Praxis visar även att det inte hjälper att skribenten är redaktör på tidningen.

I det vilande förslaget kommer det nu angivna ansvarsförhållandet till ytterligare uttryck. Därmed fastslår man också vilka som skall ha förmånen av en tryckfrihetsprocess, om de blir åtalade. Kretsen av dem som har ansvar för bl. a. grova brott mot rikets säkerhet, fastän brotten har samband med framställning i tryckt skrift, består enligt förslaget dels av meddelare i mera snäv mening, dels av den som medverkat i framställning som är avsedd att införas i tryckt skrift, såsom författare eller annan upphovsman eller såsom utgivare.

Utgivaren är ju inte aktuell i detta sammanhang. Vid sidan om meddelare kvarstår alltså författare och annan upphovsman. Inga andra kom-

Onsdagen den
10 november 1976

*Vilande förslag till
grundlagsändringar*

mer i fråga, t. ex. sättare eller tryckare, så som det har påståtts i den allmänna debatten. Det framgår klart av propositionen 1975/76:204. Jag hänvisar till sidorna 130 och 160. Vem som är författare bör i allmänhet inte bereda någon svårighet att avgöra. Om en person har skrivit en artikel för en tidning och en tidningsman redigerar den, kan denne endast i undantagsfall anses ha blivit författare. I så fall har man att göra med ett fall där den ursprungliga artikeln bara har kommit att bli ett underlag för en ny artikel.

Men vem är då upphovsman? Det framgår av propositionen att uttrycket skall tolkas snävt. I propositionen sägs att det skall vara fråga om sådan som direkt har medverkat till att framställningen har ett visst innehåll. Begreppet upphovsman kan inte användas för att tunna ut författarbegreppet.

Av det sagda framgår att den som deltar i arbetet i ett redaktionskollektiv inte kan träffas av ansvar för brott mot rikets säkerhet, om han inte verkligen lämnar ett förgripligt meddelande eller har medverkat som författare eller upphovsman i angiven bemärkelse.

Sammanfattningsvis kan då om kretsen av de personer, som kan komma att svara enligt undantagsregleringen, sägas att någon förändring i förhållande till vad som är gällande rätt inte följer av förslaget.

Vilka brott mot rikets säkerhet är det då som svaret kan gälla? Det är särskilt brottet mot grov obehörig befattning med hemlig uppgift som har tilldragit sig intresse. Det är ett resultat av ändringar i brottsbalkens regler om spioneribrottet. Det nya spioneribrottet blir enligt dessa ändringar snävare än nu. Det omfattar bara gärningar med s. k. direkt uppsåt. En del av det som i dag är spioneri blir för framtiden helt straffritt. Det gäller befattning med uppgifter som inte är av hemlig natur. Resten av det gamla spioneribrottet förs över till ett lindrigare brott som kallas obehörig befattning med hemlig uppgift. Detta brott har en normalform och en grov form. Det är bara gärningar som hör till den grova formen som kan leda till ansvar för meddelare eller med denne jämställd person. Jämför man här med gällande rätt, kan man med fog säga att styckningen av det nuvarande spioneribrottet snarast leder till mindre än till större ansvar för meddelare m. fl. Och det bör betonas att det i fråga om brottet grov obehörig befattning med hemlig uppgift hela tiden rör sig om vad som kan kallas försvarshemligheter. Det är alltså inte fråga om uppgift som av annan anledning är hemlig hos myndighet. Detta belyser också graden av hur vanlig denna fråga kan vara. Att den kan vara viktig är en sak, men det rör sig ändå inte om någonting normalt att man sysslar med försvarshemligheter hos tidningsredaktioner.

Vad som hittills sagts innebär att de som arbetar vid tidningar inte behöver befara att bli utsatta för rättsliga åtgärder i större omfattning än nu. I betydelsefulla hänseenden är det tvärtom så att de blir bättre ställda.

1. Som framgick av IB-affären ansvarar i dag en meddelare, inräknat författare till tidningsartikel, för de brott där ansvar kan komma i fråga vid

vanlig domstol och åtalas av vanlig åklagare. Förslaget innebär att han för framtiden får förmånen av tryckfrihetsprocess. Frågan om åtal prövas av JK. Åtalet väcks vid tryckfrihetsdomstol och avgörs i regel av jury. Juryns frikännande utslag kan inte överprövas utan står fast, och i tryckfrihetsprocessen ges ett särskilt utrymme för att beakta yttrandefrihetens krav, exempelvis det samhällskritiska syftet. Där kan man alltså på ett annat sätt än i en vanlig rättegång väga mot varandra stridande intressen.

2. Också på en annan under IB-affären uppmärksammas punkt får de som arbetar åt tidningarna en bättre ställning. I princip görs nämligen också anskaffande av uppgift för publicering straffritt. Undantag finns här i sådana fall då själva förfarandet är straffbart och när grovt brott mot rikets säkerhet föreligger. I det senare fallet kan anskaffaren i allmänhet räkna med att få sin sak prövad i juryrättegången, till skillnad mot vad som var fallet i IB-affären.

Det finns ytterligare positiva saker att peka på. Jag skall inte förlänga den uppräknningen, men jag skulle kunna göra pluslistan betydligt längre än vad herr Svensson i Malmö gjorde.

Låt mig också klargöra att nära förbunden med den här meddelarfriheten – i betydelsen frihet att lämna meddelande utan att drabbas av straff – är anonymitetsskyddet för författare och meddelare. Det skyddet får ju enligt förslaget också, såsom herr Molin påpekade, en starkare ställning. Dessutom slopas den nuvarande ordningen att vittnesplikten vid domstol har obetingat företräde framför skyldigheten att hålla tyst om en anonym författare eller meddelare. Huvudregeln är att tystnadsplikten får brytas endast om domstol finner detta vara av synnerlig vikt. Även annars krävs – bortsett från de grövsta brotten mot rikets säkerhet – en domstolsprövning för att tystnadsplikten skall vika för vittnesplikten.

Sedan har också herr Svensson i Malmö, liksom tidigare även herr Molin, varit inne på frågan om tillsynen över tryckfriheten. Man har sagt i den offentliga debatten att det blir en sak för JK i stället för en sak för justitieministern – och detta är riktigt – samt för åklagare och polis.

Principen att föra över denna tillsyn från justitieministern till JK har varit okontroversiell och har allmänt accepterats av remissinstanserna. Som skäl för överflyttningen har anförts bl. a. att justitieministern principiellt inte bör fungera som angivare. Att en politisk bedömning kan ha betydelse kan naturligtvis vitsordas. Detta har också kommit till uttryck i förslaget på två sätt: dels kan regeringen anmäla en skrift till åtal, dels kan det i lag föreskrivas att för åtal i vissa fall skall fordras regeringens medgivande. Förslag till sådan följdlagstiftning utarbetas nu och kan väntas i början av 1977. Jag vill alltså betona att det då kan bli en förändring som innebär att justitiekanslern i större utsträckning än enligt gällande lagstiftning måste underställas åtalsbeslut. Det är inte justitieministern, utan regeringen som då får ett kollektivt politiskt ansvar – regeringens politiska ansvar är ännu klarare markerat där.

Att påstå att vanliga åklagare och polis skulle kunna ingripa är att

föra fram påståenden som lätt kan missförstås. Åklagaren skall i vissa fall kunna förordna om beslag, men han har ingen befattning i övrigt med tryckfrihetsbrott. Däremot kan han inleda en förundersökning när det gäller mål mot meddelaren. Så kan emellertid ske redan nu enligt gällande tryckfrihetsförordning. Någon försämring är det alltså inte fråga om. Möjligheten för en vanlig åklagare att ingripa är befogad om det gäller brottsligt anskaffande av uppgifter. Om dessa uppgifter anskaffas för publicering kan man regelmässigt inte se förrän man hunnit en bit in i förundersökningen, och då måste denna kunna ledas enligt vanliga regler. När man kan konstatera att tryckfrihetsförordningen är tillämplig är det fråga om ett meddelaransvar, och då övertar justitiekanslern rollen som åklagare.

Förslaget om beslag i utredningssyfte beror på att man inte längre får tillgång till granskningsexemplar, som hittills har kunnat fungera som bevismedel i fråga om vad som stått i skriften. Det har därför varit nödvändigt att införa en möjlighet att ta skrift i beslag för utredning. Emellertid får bara enstaka exemplar tas i beslag i detta syfte. Beslaget påverkar alltså inte alls utgivningen.

För beslag i utredningssyfte fordras att exemplaren skäligen kan antas äga betydelse för utredningen i tryckfrihetsmål. Påståenden i debatten att beslag får ske oavsett om skrifternas innehåll misstänks vara brottsligt är alltså missvisande. I och för sig kan man ta en skrift i beslag för att kontrollera om en straffbar uppgift flutit in från meddelare eller för att utreda mål som rör en skrift som har samband med den beslagtagna skriften. Men eftersom det bara handlar om något eller några exemplar av en hel upplaga kan ju inte saken ha någon betydelse i praktiken.

Frågan om allmänna åklagarens beslagsrätt är inte avgjord. Regler i det avseendet skall ges i lag, och saken övervägs nu av massmediautredningen. Herr Tarschys har här i debatten riktat en direkt fråga till justitieministern om hur han ställer sig i detta sammanhang, och jag vill avvakta svaret på den.

Sammanfattningsvis vill jag framhålla att jag anser mig ha verifierat att konstitutionsutskottet har skäl att uttala att det "råder enighet om att ett vart av de vilande förslagen vid en sådan prövning är att föredra framför ett bibehållande av hittills gällande grundlag".

Herr talman! Jag instämmer i yrkandet att riksdagen slutligt antar de vilande förslagen.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Först en kommentar till vpk:s tidigare attityd till ändringar i tryckfrihetsförordningen. Vi har aldrig varit obenägna att godta sådant som verkligen skulle innebära förbättringar eller åtminstone övervägande förbättringar; till det har vi haft en positiv grundinställning. Att vi ändrade oss och begärde återremiss i våras berodde på att vi ställde mycket bestämda frågor till herr Svensson i Eskilstuna såsom utskottets företrädare om vad vi ansåg vara tveksamt och oklart men fick sådana

förvirrade, farliga och dubbeltydiga svar att vi därmed fick klart för oss att det låg vida större faror i detta förslag än vad vi kanske tidigare hade observerat. Så förhöll det sig med det, och det borde herr Svensson ha talat om.

Herr Svensson i Eskilstuna har tagit mycket lång tid på sig och fört en mängd komplicerade och mycket slingriga formella resonemang om vad som skulle anses ha stöd i praxis, vad som skulle anses ha stöd i lagtext osv. Det var oerhört svårgenomträngliga resonemang, och för att polemisera emot dem skulle man egentligen behöva se dem i skriven upplaga, som man kunde gå igenom och granska under några timmar.

Blotta detta förhållande att man måste föra så slingriga och komplicerade resonemang belyser hur farlig den materia är som vi här har. Detta är egentligen kärnan i vpk:s kritik. Den är icke i huvudsak bara formell, utan den är politisk. Vi är rädda – och med skäl – för dessa oklarheter och tänkbara dubbeltydningar mot bakgrunden av myndigheternas benägenhet att i praxis göra någonting annat än vad lagstiftarna har avsett, och därför vill vi inte godkänna sådana oklarheter.

Ett exempel, herr talman! Jag har här i min hand officiella handlingar som visar att journalist, som i oklanderlig grundlagsordning begär att få ta del av offentliga handlingar vid en myndighet, av myndighetens tjänstemän fotograferas och att fotografiet i fyra exemplar översänds till den militära säkerhetstjänsten.

Herr talman! När myndigheterna i dag helt ogenerat begår sådana handlingar mitt under en pågående offentlig debatt om tryckfrihetens innebörd, då är vi i vårt parti icke politiskt sinnade att godkänna oklarheter, luckor och svävande formuleringar i den grundlag som skall reglera tryckfriheten. Vi är icke sinnade att öka byråkratins makt över tryckfrihetens övervakning, och vi är icke sinnade att godkänna utsträckta åtalstider för icke-periodisk skrift.

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag noterade att herr Svensson i Malmö kallade mina inlägg vid föregående debatttillfälle förvirrade. När jag i dag fullföljde den argumentationen och noggrant gick igenom dessa frågor, som utan tvivel är svåra, säger han att jag för ett slingrande resonemang. Det tycker jag inte är att försöka bidra till klarhet i de här frågorna.

Jag står alltså fast vid vad jag sade – att den här grundlagsändringen innebär betydande förbättringar, begärda av pressens organisationer, och att den kritik som riktas mot den har fog endast om den också riktas mot den nu gällande tryckfrihetsförordningen. Därför kan man säga att herr Svensson i Malmö polemiserar mot sitt eget yrkande, att behålla svagheter som han exemplifierat och som också gäller den nuvarande tryckfrihetsförordningen. Han gör det tillägget att han går emot de betydande förbättringar det här är fråga om och som av Författarförbundets ordförande har betecknats som viktiga och odiskutabla förbättringar.

Å andra sidan har hela debatten här rört sig om risk för missbruk

av bestämmelser. Jag anser att man måste ha tilltro till rättssamhällets grundvalar och till dem som handhar av riksdagen tilldelade uppgifter – även som tjänstemän. Insinuationerna att de medvetet skulle gå emot riksdagens intentioner på tryckfrihetsområdet måste med bestämdhet avvisas.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svensson i Eskilstuna bekräftar för varje nytt inlägg den oro som vi känner inför det här förslaget. Det senaste han sade visar vilken omsorg han hyser om byråkratins och auktoriteternas anseende i samhället. De får likt Caesars hustru icke misstänkas ens för möjligheten till missbruk. Han har större omsorg om dem än om tryckfriheten. Det visar även de uppfattningar som han har framfört med anledning av IB-affären.

En sida av saken som jag också har funderat litet över är att personer som nu Olle Svensson, som försvarar och försöker täcka över de här oklarheterna, i sin politiska verksamhet sysslar dels med tryckfrihetsaker, dels såvitt jag vet med det psykologiska försvaret. De företräder alltså på samma gång friheten och auktoriteten. De företräder på samma gång dem som vill bevara tryckfriheten och dem som har intresse av att inskränka den. Det är en svårtad personlighetsklyvning, som i det här senaste yttrandet ju också leder till sin logiska slutsats – att man måste välja sida. Man väljer sida till förmån för byråkratins integritet och oförvitlighet. Den får icke misstänkas för att missbruka grundlagen.

Då frågar jag: Den handling som jag har här, om att man från försvarets säkerhetstjänst fotograferar journalister som söker ta del av offentliga handlingar i oklanderlig grundlagsenlig ordning, ger den herr Svensson ytterligare argument att försvara byråkratins missbruk?

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s) kort genmäle:

Herr talman! I brist på argument blir herr Svensson i Malmö tarvlig.

Jag medverkar som ordförande i beredskapsnämnden för psykologiskt försvar. Det är ingen institution som skall begränsa yttrandefriheten. Dess uppgift är att säkra goda villkor för yttrandefriheten även under krig och krigsfara, och i den medverkar pressens organisationer. Jag avvisar varje insinuation om att denna medverkan skulle innebära en vilja från min sida att motverka tryckfriheten – motsatsen är förhållandet. Det är inte meningen att låta myndigheterna ensamma bestämma om yttrandefrihetens villkor under krig. Det är meningen att få ett publicistiskt deltagande som säkrar tillgång till källorna även under svåra förhållanden.

Försvar för byråkratins, säger herr Svensson i Malmö. Jag säger: Tryckfrihetsförordningen har noll och intet värde, om man som utgångspunkt för sina resonemang har att tjänstemännen i det svenska samhället, om de sitter i domstolar, i departement eller inom polismyndigheten, medvetet önskar sabotera intentionerna i riksdagens beslut. Den grundlägg-

gande värderingen måste vi ha gemensam här i riksdagen, att vi har en tilltro till tjänstemännens lojalitet mot fattade beslut i denna riksdag. Och det beslut vi nu kommer att fatta, herr Svensson i Malmö, innebär ett starkt skydd för informationsfriheten, ett starkt skydd för de människor som vänder sig till tidningar för att få fram sina meddelanden, ett starkt skydd för dem som vill uttala sig genom stencilerade meddelanden.

Ni motverkar en vidgning av informationsfriheten, och så har ni bara som svar era vanliga rallarsvingar mot byråkratin och misstänkliggörande av tjänstemännens vilja att lojalt följa fattade beslut. Det är en ganska svag position.

Herr talmannen anmälde att herr Svensson i Malmö anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr GAHRTON (fp):

Herr talman! Det finns en aspekt i denna fråga som herr Svensson i Eskilstuna visserligen berörde men som annars har rönt alltför litet intresse såväl från kritikerhåll som från övriga tryckfrihetsdebattörers sida.

Jag citerar en artikel av författaren Jan Myrdal i senaste numret av Folket i Bild/Kulturfront som utgör exempel på en vanlig missuppfattning bland det föreliggande tryckfrihetsförslagets kritiker: "den gamla Tryckfrihetsförordningen hade sina brister. Men det var ju inte Tryckfrihetsförordningens brister som gjorde att polisen kunde stövla upp på FiB/k:s redaktion och stoppa våra papper i svarta plastsäckar och det var inte Tryckfrihetsförordningens fel att Bratt och Guillou och Isacson sattes i fängelse. Det var genom att bryta och vränga lag som det lyckades en lögnaktig minister och hans handgångna ämbetsmän att fixa in politiskt olämpligt folk i fängelse."

Man inbillar sig alltså att den ännu gällande tryckfrihetsförordningen skulle erbjuda lagligt skydd för de personer som dömdes i IB-affären. Så är, som ju herr Svensson i Eskilstuna också har visat här, inte fallet.

Den motsatta missuppfattningen finns inte lika klart uttryckt men torde ändå vara rätt vanlig, nämligen föreställningen om att den lagliga möjligheten att döma samtliga de personer som dömdes i IB-affären är helt självklar och tillhör ett demokratiskt samhälles ofrånkomliga inskränkningsringar i tryckfriheten. Men så är inte heller fallet.

Låt mig citera en sammanfattning av ett remissyttrande från hovrätten över Skåne och Blekinge som finns intaget i tryckfrihetspropositionen:

"Hovrätten anser att man bör lägga märke till att det egendomliga resultatet av tryckfrihetsrättens tillämpning i IB-fallet främst beror på de ändringar i TF som gjordes år 1965 på förslag av straffrättskommittén och i anslutning till brottsbalkens ikraftträdande. Hade i stället TF gällt i sin ursprungliga lydelse skulle ansvar för innehållet i tidningen endast ha kunnat utkrävas genom åtal mot den ansvarige utgivaren. Vid sidan därom skulle åtal endast ha kunnat riktas mot den av de åtalade som

Onsdagen den
10 november 1976

*Vilande förslag till
grundlagsändringar*

varit anställd i allmän befattning och där erhållit kännedom om de förhållanden som röjts. Något ansvar för de båda medarbetarna i tidningen hade däremot inte kommit i fråga och någon husrannsakan på redaktionen hade inte varit lagligen grundad. — — — Nu angivna iakttagelser ger enligt hovrätten anledning ifrågasätta om den år 1965 vidtagna ändringen var riktig. I varje fall anser hovrätten att motiveringen inte är övertygande. Meddelarskyddet kan inte reserveras enbart för situationer då några viktiga värden inte står på spel.”

Eller uttryckt i klartext: Med de regler som gällde före 1965 skulle journalisten Jan Guillou inte ha kunnat dömas för spioneri; han skulle ha klarat sig eftersom spioneribrottet vid den tidpunkten inte bröt genom meddelarskyddet. Skulle det ha varit rimligt? Ja, hovrätten över Skåne och Blekinge anser i varje fall det, och tydligen också Sveriges riksdag före 1965.

Men även utan att gå så långt skulle man kunna reglera tryckfriheten på ett sätt som skapar större frihet för kritiska journalister att fritt granska samhällets olika inrättningar. Riksdagen beslutade i våras en sådan ändring av definitionen av spioneribrottet att IB-avslöjarna i dag knappast skulle kunna dömas som spioner. Däremot finns en annan brottsrubrik som sannolikt skulle kunna tillämpas: ”obehörig befattning med hemlig uppgift”.

Det intressanta med denna brottstyp är att den inte finns med i den uppräknings i tryckfrihetsförordningens 7 kap. 3 § av säkerhetsbrott som bryter genom meddelarskyddet. Däremot införde riksdagen i våras, som herr Svensson i Eskilstuna också har nämnt, en särskild straffskala med en grov variant av detta brott. Och denna variant, ”grov obehörig befattning med hemlig uppgift”, finns med i tryckfrihetsförordningens uppräknings av brott som genombryter meddelarskyddet.

I remissarbetet – och detta har sitt intresse eftersom herr Svensson i Eskilstuna flera gånger har åberopat pressens organisationer – protesterade Sveriges Författarförbund, Frilansklubben inom Svenska journalistförbundet och Pressens samarbetsnämnd mot att detta brott skall bryta igenom meddelarskyddet. Också hovrätten över Skåne och Blekinge var kritisk.

Såvitt jag kan finna har brottsbalkens 19 kap. 8 § om ”grov obehörig befattning med hemlig uppgift” bara ett syfte – att tillåta genombrytning av meddelarskyddet för en del av de brott som i dag inte längre definieras som spioneri. Om man avskaffade den paragrafen skulle man inte förändra möjligheterna att ingripa med straffansvar mot människor som ägnar sig åt obehörig befattning med hemlig uppgift. Men man skulle undvika att människor som gör detta t. ex. i legitimt intresse att för en ovetande allmänhet och riksdag avslöja konstigheter i samhällsapparaten går miste om meddelarskyddet.

Jag vill på detta sätt peka på hur en av de häftigast kritiserade bristerna i föreliggande förslag utan men för rikets säkerhet skulle kunna plockas bort utan grundlagsändring genom att brottsrubriken grov ”obehörig be-

fattning med hemlig uppgift" togs bort i 19 kap. brottsbalken och därmed motsvarande formulering i tryckfrihetsförordningen förlorade allt materiellt innehåll. Jag delar i övrigt herr Tarschys uppfattning och instämmer i hans synpunkter.

Med dessa kommentarer kommer jag att rösta för det vilande förslaget.

Herr justitieministern ROMANUS:

Herr talman! Herr Tarschys frågade mig om jag var beredd att framlägga förslag till lagstiftning på den punkt i det nu vilande förslaget som avser det politiska ansvaret för anhängiggörande av tryckfrihetsåtal.

Jag vill erinra om att i det vilande förslagens 9 kap. 2 § står det nu för det första att regeringen äger hos justitiekanslern anmäla skrift till åtal för tryckfrihetsbrott och för det andra att i lag må föreskrivas att allmänt åtal för tryckfrihetsbrott må väckas endast efter regeringens medgivande.

I båda dessa fall kommer alltså det politiska ansvaret för ett åtal att kunna utkrävas av regeringen.

Förslag till en lagstiftning i anslutning till den andra punkt som jag läste upp, alltså en lagstiftning som föreskriver att det för åtal gällande vissa tryckfrihetsbrott fordras ett medgivande av regeringen, utarbetas, såsom herr Svensson i Eskilstuna nämnde, f. n. av massmedieutredningen. Massmedieutredningens förslag väntas i början av nästa år, och det är min avsikt att för riksdagen framlägga ett förslag i ämnet i sådan tid att lagstiftningen kan träda i kraft samtidigt som de nu vilande förslagen till grundlagsändring, nämligen den 1 januari 1978.

Herr TARSCHYS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för ett mycket positivt besked. Vi kan alltså vänta ett förslag till lagstiftning i sådan tid, att vi samtidigt som den partiella reformen träder i kraft också har en lag som återger regeringen det politiska ansvaret för åtal i vissa fall. Det tycker jag är utmärkt.

När vi nu går till beslut förefaller det vara så att alla partier utom vpk kommer att rösta för de föreliggande förslagen. Vpk har råkat ut för den personlighetsklyvningen att man hade en uppfattning i våras och har en annan uppfattning nu. Partiet har naturligtvis i och för sig full rätt att tänka om, och det har partiet gjort.

Jag vill, herr talman, sluta med att instämma i ett uttalande som herr Berndtson gjorde tidigare i debatten. Han sade att frågan om fri- och rättigheterna inte kan ses som isolerad från det ekonomiska och sociala systemet. Jag vill varmt instämma i den synpunkten. Det finns sociala och ekonomiska system där de medborgerliga fri- och rättigheterna är mycket begränsade.

Onsdagen den
10 november 1976

*Vilande förslag till
grundlagsändringar*

Herr BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Jag begärde ordet närmast därför att herr Svensson i Eskilstuna gav ett något ofullständigt referat av mitt särskilda yttrande till konstitutionsutskottets betänkande nr 54 i våras.

I yttrandet sade jag: "Det finns i förslaget vissa oklarheter som kan lämna öppet för godtycklig tolkning och delar som kan ses som förändringar till det sämre." Jag betecknar vidare formuleringen i den paragraf som reglerar förfarandet vid beslagtagandet av tryckt skrift som suddig, nämligen när det talas om tryckt skrift "som skäligen kan antagas äga betydelse för utredning i tryckfrihetsmål".

Att jag ändå godtog propositionens förslag berodde bl. a. på att det aviserades olika utredningar. I dag talar herr Svensson i Eskilstuna mycket litet om dessa utredningar som skulle reparera de brister i detta förslag som framkommit. Han för tvärtom ett mycket engagerat försvar för bristerna i det föreliggande förslaget.

Redan i debatten den 31 maj här i kammaren påpekade jag för herr Svensson i Eskilstuna det naturliga i att en partigrupp fortsätter att studera ett komplicerat ärende – vi var ju alla ense om att detta är ett komplicerat ärende – och att man reagerar om det framkommer allvarliga brister, som tidigare inte klart framstått. Jag vill påstå att mitt särskilda yttrande var en naturlig utgångspunkt för vpk att företa ett sådant studium av denna fråga. Vårt studium har lett till att vi kommit till ståndpunkten att vi inte kan biträda detta förslag.

Jag vill också peka på att vi under den förra riksdagsbehandlingen yrkade på återremiss. Visserligen var tiden knapp, men konstitutionsutskottet hade i alla fall haft några dagar på sig att se över tveksamma punkter.

Jag vill till slut säga, att herr Svenssons i Eskilstuna bugning mot den kritiska debatt som har uppstått tydligen mer var en artighet än en uppskattning av att kritiska strålkastare har riktats mot förslaget. I varje fall kan jag inte finna att herr Svensson i Eskilstuna har tagit något intryck av den debatt som förts.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Låt mig lämna några kompletterande synpunkter.

Varför för vpk den här kritiska diskussionen? Varför har vi sådana betänkligheter? Jo, det beror på att vi inte delar den helt verklighetsfrämmande och idealistiska föreställning, som skiner igenom i vissa anföranden här i dag, om vad myndigheter och byråkrati är för någonting.

Grundlagar liksom andra lagar är ju inte till för att skydda dem som redan har makt, som är utrustade med officiella befogenheter, utan lagarna är till för att dessa befogenheter skall veta sina bestämda gränser. Man har inte lagarna till de starkas skydd, utan till de svagas skydd. Så är det i synnerhet med tryckfrihetsförordningen och andra grundlagar.

Om man har den idealistiska uppfattningen att myndigheter är fullkomliga och inte gör några fel, i varje fall bara rent marginella och helt

oavsiktliga fel, då kan man inte heller se några oklarheter och faror i lagtexter, i förarbeten eller på tveksamma punkter. Men det är hela denna förutsättning för debatten, denna idealisering, som är så felaktig – detta sätt att akademisera och idealisera hela föreställningen om vad samhället är för något. Man behöver inte ha någon negativ inställning till tjänstemän i största allmänhet, därför att man är medveten om att de lider av samma svagheter och ofullkomligheter som alla andra människor. De sitter dessutom ofta i positioner där de är utsatta för påtryckningar av olika slag. De kan naturligtvis också råka ut för subjektiva bedömningar, som gör att de tillämpar lagar och föreskrifter på ett sätt som lagstiftaren icke har avsett och som strider mot sådana principer som ligger till grund för det konstitutionella livet i ett parlamentariskt demokratiskt samhälle.

Jag har anfört ett exempel på detta här i dag. En journalist, som helt nyligen besökte en statlig myndighet och begärde att få del av sådana handlingar som det står envar fritt att begära och få del av, blir alltså fotograferad, och fotografiet översändes till försvarets säkerhetsorgan.

Det förekom liknande sätt att skaffa sig en egen praxis i strid mot grundlagens anda och lagstiftarens ursprungliga avsikt när det gällde IB-affären. Man tog då i beslag stora mängder material, uppenbart långt större mängder än vad som var nödvändigt för att säkra bevisningen för brottsutredningen. Man passade på att lägga sig till med extra material som man ville granska av annan anledning än för att klarlägga om brott hade förekommit. Dessutom gav man inte kvitto på platsen åt dem som man gjorde till föremål för beslaget, vilket också enligt bestämmelser och praxis skall ske.

Jag kan räkna upp flera exempel på hur myndigheter kan bortse ifrån grundlagens anda och föreskrifters bokstav, hur man skaffar sig sin egen praxis. Det är detta som är så farligt när det gäller oklarheter i grundlagsstadganden. Dessa oklarheter leder nästan automatiskt till att det uppstår en praxis som bit för bit förändrar sig och till sist blir någonting helt annat än vad grundlagsstiftarna avsåg. Denna fara finns i varje land, även där myndigheterna i och för sig kan ha ambitionen att hålla på fri- och rättigheterna.

Det är denna fara som debatten egentligen gäller, och det är den vi har velat peka på. Det är medvetandet om dessa risker som gör att vi inte kan godkänna förslaget i dess helhet. Vi menar att bristerna klart överväger de förtjänster, vilka vi i och för sig erkänner.

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s):

Herr talman! Jag skall inte i onödan förlänga debatten. Herr Svenssons i Malmö senaste inlägg var mer nyanserat, och i det kan jag i stort sett instämma.

Det är ingalunda så att vi inte beaktar missförhållanden och underlåter att förändra lagstiftningen. Tvärtom har ju så skett i anslutning till den s. k. IB-affären.

Beträffande vad herr Svensson senast sade om beslag och husrannsakan

Onsdagen den
10 november 1976

*Vilande förslag till
grundlagsändringar*

på redaktioner vill jag framhålla att jag själv har deltagit i en utredning, som har föreslagit särskilda garantier för meddelarfriheten. Man har alltså byggt upp en ökad trygghet. Men det förutsätter ju att man, om man exempelvis inför domstolskontroll och krav på godkännande från domstol, har respekt för att domstolarna därvid tjänar lagstiftningens syfte. Det räknar jag med att man kan utgå ifrån.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Jag konstaterar kort att herr Svensson i Eskilstuna och jag har ideologiskt olika syn på auktoriteter. Jag anser i likhet med många teoretiker i historien, inte minst liberala och borgerliga, att man skall utgå från en inställning av misstro mot alla som får makt. När någon får makt finns alltid – oavsett om goda eller onda avsikter ligger bakom – risken för att makten behandlas fel och missbrukas. Från den utgångspunkten får man alltid det bästa skyddet för dem som är utsatta för makten. De är alltid, i varje fall enligt vår mening, viktigare än de som har makten.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr TALMANNEN: De vid betänkandet fogade förslagen till grundlagsändringar upptas vart för sig.

Förslag om ändring i regeringsformen enligt bilaga 1

Propositioner gavs på dels antagande av detta förslag, dels förkastande av detsamma, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Förslag om ändring i regeringsformen enligt bilaga 2

Propositioner gavs på dels antagande av detta förslag, dels förkastande av detsamma, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Förslag om ändring i tryckfrihetsförordningen enligt bilaga 3

Propositioner gavs på dels antagande av detta förslag, dels förkastande av detsamma, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Förslag om ändring i tryckfrihetsförordningen enligt bilaga 4

Propositioner gavs på dels antagande av detta förslag, dels förkastande av detsamma, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Svensson i Malmö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren antar det i konstitutionsutskottets betänkande nr 1 intagna förslaget om ändring i tryckfrihetsförordningen enligt bilaga 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren förkastat förslaget.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Svensson i Malmö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 304
Nej - 13

Nr 23

Onsdagen den
10 november 1976

*Justitieombuds-
männens verksam-
het*

§ 6 Justitieombudsmännens verksamhet

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1976/77:2 med anledning av justitieombudsmännens redovisning av sin verksamhet till 1976/77 års riksdag.

Utskottet anmälde

att den av utskottet verkställda granskningen av justitieombudsmännens verksamhet inte gett anledning till anmärkning.

Herr BERNDTSON (vpk):

Herr talman! I samband med granskningen av statsrådets verksamhet diskuterade vi tidigare i år här i kammaren den uppseendeväckande affären vid sjukvårdsförvaltningen i Göteborg. Från vänsterpartiet komministerna riktade vi då anmärkning mot justitieministerns bristande kontroll över säkerhetspolisens agerande. Redan i den debatten hänvisades till justitieombudsmännens granskning av händelserna. I justitieombudsmännens ämbetsberättelse redovisas nu detta ärende. Det finns därför anledning att återkomma till denna affär.

Det är inte min avsikt att rekapitulera alla de märkliga saker som blottats i denna affär. Låt mig bara nämna sådana saker som förnekandet av att Säpo var inblandad ena dagen och bekräftelsen på att så var fallet nästa dag; de motsägelsefulla uppgifterna om vem som tog initiativet, Säpo eller sjukvårdsförvaltningen; de underliga turerna i konstitutionsutskottet som allvarligt försvårade utskottets granskning av affären.

Att någon ljuger i denna affär är uppenbart. Efter en redogörelse för de motsägelsefulla uppgifterna från inblandade ansvariga konstaterar också JO: "Den enes uppgift kan därför inte på något avgörande sätt anses framstå som mer trovärdig än den andres."

För att belysa hur motsägelsefullt de ansvariga agerar vill jag peka

Onsdagen den
10 november 1976

*Justitieombuds-
männens verksam-
het*

på några uppgifter som redovisas i JO:s utredning:

Säkerhetspolisen har hävdad att sjukvårdsförvaltningen har tagit kontakt med Säpo medan sjukvårdsförvaltningen hävdad att Säpo tagit första kontakten. Denna motsägelse försöker man bortförklara med att f. d. kriminalkommisarien Pehr Synnerman "led av dåligt minne".

Minnesförlust tycks dock vara en smittosam åkomma hos de inblandade. Även Söpöchefen Holmér viker undan en besvärlig fråga med att förklara sig "inte ha något minne därav". En annan Söpomedarbetare – i rapporten kallad B – "vill minnas" hur han fick namnet på en tänkbar kontaktman. Rapporten vimlar av sådana uttryck: "Andersson vill minnas", "Örtendahl vill minnas", "Örtendahl har den uppfattningen" osv. Oenigheten är stor om vem som visste vad och vad som sagts vid olika tillfällen. När Höglund, Örtendahl och Andersson ånyo hördes vidhöll Höglund att det inte varit något tal om säkerhetspolis eller förbindelser med utländska terroristorganisationer. Örtendahl förklarade att han hade en ganska bestämd uppfattning om att Andersson inte sade något om säkerhetspolisen. Andersson förklarade att han "inte kunde gå i god för hur han uttryckte sig" men var säker på att säkerhetspolisen varit på ta! "eftersom Höglund ringde till honom dagen efter samtalet och frågade vad Söpomannen hette".

Vid gemensamt förhör med de tre personerna kvarstod motsägelserna, de suddiga minnesbilderna och de glidande formuleringarna. Redovisningen av de olika förhören leder JO till slutsatsen att det inte torde vara möjligt att klarlägga vad det var fråga om vid telefonsamtalet mellan Höglund och Andersson dagen efter deras och Örtendahls samtal med varandra. Därefter drar han slutsatsen att den enes uppgift inte kan anses som mer trovärdig än den andres.

Beskrivningarna av den anställde agenten Lindqvists uppgifter kan inte sägas präglade av större trovärdighet. Den som läser JO-utredningen kan inte bli lugnad i fråga om misstankarna om åsiktsregistrering. De föregivna sabotagen visar sig inte vara någon grund för särskilda åtgärder. När uppgift står mot uppgift redan i fråga om vem som tog initiativet till anställningen av särskild kontaktman, liksom uppgifterna för denna, kvarstår intrycket att det här handlar om att kartlägga vissa personer utifrån en politisk bedömning.

Vad gör då JO åt denna motsägelsefulla härva? Han finner inte anledning till någon kritik mot säkerhetssektionen i Göteborg och talar bl. a. om att det rör sig om "ett jämförelsevis mycket litet antal" anställda som man från Säpo riktat uppmärksamheten på – vad nu antalet har med den principiella frågan att göra.

Nästa fråga blir då om det var tillbörligt att använda sig av en kontaktman. JO fastslår att det är uppenbart att "metoden med kontaktmän medför stor risk för integritetskränkningar". Han pekar också på den oro som naturligt skapas vid misstanke om att säkerhetspolisen har en kontaktman på en arbetsplats.

JO kommer dock till följande märkliga slutsats:

”Enligt min mening måste det godtagas att säkerhetspolisen i viss utsträckning använder kontaktmän på arbetsplatser, även om det av naturliga skäl ter sig olustigt för de flesta människor.”

Om man godtar detta system, så öppnar det enligt min mening vägarna för att metoden med Säpoagenter på arbetsplatserna sätts i system. Då uppstår helt visst den oro och den olust som JO talar om. På praktiskt taget varje arbetsplats kan man fråga sig om Säpo har kontaktman och vem denne i så fall är.

Det är anmärkningsvärt att JO gör ett sådant ställningstagande. Men det är inte mindre anmärkningsvärt att konstitutionsutskottet tiger på denna punkt. Ännu mera anmärkningsvärt vore om saken passerade riksdagen opåtalad. Vi föreslår därför från vänsterpartiet kommunisterna att riksdagen i anslutning till JO-berättelsen gör ett uttalande.

JO finner heller inte belägg för att någon form av åsiktsregistrering förekommit beträffande anställda vid sjukvårdsförvaltningen. Misstankarna härom är dock inte tillfredsställande skingrade. Med de uttalanden – i vissa avseenden ganska kritiska – som JO gör anser han inkomna anmälningar tillräckligt besvarade.

JO har sedan mottagit en skrivelse från tjänstemän vid sjukvårdsförvaltningen i Göteborg som begärt kompletterande utredningar och därvid bl. a. föreslagit att vissa fackliga förtroendemän borde höras för att tillföra utredningen nytt material och att det borde utredas i vad mån socialdemokratiska partiet och regeringen haft tillgång till Winqvists åsiktsregister, liksom om den s. k. sjukhusspionen haft tillgång till Winqvists register och om detta register är olagligt.

Härtill anför JO att ett privat register inte faller under JO:s tillsyn liksom ej heller regeringen och ett politiskt parti.

Detta borde dock inte ha utgjort hinder för JO att i övrigt företa de kompletterande utredningar som begärdes i skrivelsen. Tvärtom borde det vara angeläget att göra allt för att skapa klarhet i denna dunkla affär.

Sammanfattningsvis vill jag framhålla att vad som i JO:s ämbetsberättelse redovisas rörande säkerhetspolisens verksamhet vid sjukvårdsförvaltningen i Göteborg visar att många punkter fortfarande är mycket dunkla i den här affären. Redan JO:s utförliga redovisning av förhören belyser en rad anmärkningsvärda förhållanden. JO:s uttalanden bör kunna tolkas som kritik mot vissa företeelser. Det är dock enligt vår mening anmärkningsvärt att JO godtar att säkerhetspolisen anlitar kontaktmän på arbetsplatserna.

Jag ber mot denna bakgrund, herr talman, att få yrka att riksdagen antar följande uttalande, som delats i kammaren:

”Av justitieombudsmannens utredning av händelserna vid sjukvårdsförvaltningen i Göteborg framgår att säkerhetspolisen anlitat en kontaktman. I anslutning härtill anför JO att metoden med kontaktmän medför stor risk för integritetskränkningar och skapar oro och olust. JO anser likväl att det måste godtagas att säkerhetspolisen i viss utsträckning

Onsdagen den
10 november 1976

*Justitieombuds-
männens verksam-
het*

anlitar kontaktmän på arbetsplatserna, även om det av naturliga skäl ter sig olustigt för de flesta människor. På denna punkt föreligger emellertid starkt delade meningar. Riksdagen anser därför, att JO inte borde ha underlåtit att underställa frågan om säkerhetspolisen förfarit felaktigt rättslig prövning.

I övrigt ansluter riksdagen sig till vad utskottet anfört."

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Det intressanta i den ämbetsberättelse från JO som kommit i höst är att vi kan konstatera att de organisationsförändringar som genomfördes inom JO-ämbetet efter beslut i fjol har slagit väl ut. Det är att hoppas att den fortsatta organisationsutvecklingen inom JO-ämbetet också får ett lyckosamt resultat.

Herr Berndtson har tagit upp en speciell fråga i ämbetsberättelsen. Låt mig då slå fast: I dag gäller det för riksdagen att granska justitieombudsmännens ämbetsutövning. Det finns därför ingen anledning att gå in på den sakfråga som här tagits upp.

Jag vill emellertid erinra om att JO efter sin grundliga granskning kommit till ett annat resultat än Nils Berndtson. Det sammanfattas på s. 88 i ämbetsberättelsen:

"Jag vill då först framhålla att jag inte finner anledning till någon kritik mot säkerhetssektionen i Göteborg för att man där haft sin uppmärksamhet riktad på vissa anställda inom sjukvårdsförvaltningen i kommunen – ett jämförelsevis mycket litet antal. Med hänsyn till förhållandena har det i enlighet med de arbetsuppgifter statsmakterna ålagt säkerhetspolisen ankommit på säkerhetssektionen att ägna uppmärksamhet åt dessa anställda."

Som herr Berndtson redan påpekat har det inte kunnat visas att det har förekommit någon åsiktsregistrering. Det är väl helt naturligt att man i vissa sådana här fall helt enkelt försöker skydda de sjuka mot de risker som kan föreligga.

Nu anmärker Nils Berndtson på det system med kontaktmän som kan användas. Justitieombudsmannen ger en mycket nyanserad bild av förhållandena. Även om den sedan inte stämmer med den uppfattning som Nils Berndtson har så har både herr Berndtson och JO rätt att ha sina uppfattningar. Men om jag fattade Nils Berndtson rätt så menade han att riksdagen genom att godkänna det tillägg han här har lagt fram helt enkelt skulle vända sig mot detta system. Riksdagen skulle alltså i anslutning till ombudsmännens berättelse – utan prövning inom det utskott som handlägger frågor om säkerhetspolisen, justitieutskottet – inta en ståndpunkt. Det måste ändå vara fel. Denna fråga får väl prövas på vanligt sätt inom det utskott som handlägger dessa frågor.

Herr Berndtson har inte kunnat visa att säkerhetspolisen har trätt utanför sina befogenheter enligt de beslut som riksdagen har fattat. Herr Berndtson menade att justitieombudsmannen borde ha gett sig in även på andra områden. Det betyder att herr Berndtson anser att justitieom-

budsmannen skulle ge sig in på områden där han enligt beslut av riksdagen inte får företa granskning.

Det är inte justitieombudsmannen som underkastar regeringen granskning. Det sker genom konstitutionsutskottet och genom riksdagen. De politiska partierna är inte underkastade justitieombudsmannens granskning. Får vi uppfatta herr Berndtsons yttrande på det sättet att han önskar utsträcka justitieombudsmannens verksamhetsområde till att innesluta även de politiska partierna? Skall de ställas under justitieombudsmannens tillsyn?

Det står i det yrkande som delats ut och som herr Berndtson framförde "att JO inte borde ha underlåtit att underställa frågan om säkerhetspolisens förfarit felaktigt rättslig prövning".

Hur skall vi tolka detta? Innebär det att herr Berndtson önskar att säkerhetspolisens verksamhet skall granskas av domstol? Eller betyder det att justitieombudsmannen mot sin egen mening, sådan den utvecklas i berättelsen, borde ha hävdat att säkerhetspolisens begått ett sådant fel att den skulle åtalas inför domstol? Eller har herr Berndtson hemfallit åt den uppfattningen att justitieombudsmannen inte kan avgöra sådana här ärenden själv utan måste låta en domstol pröva dem? Jag har i tidigare debatter om justitieombudsmannen mött den uppfattningen, men jag hade inte föreställt mig att herr Berndtson skulle omfatta denna uppfattning.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr BERNDTSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Beträffande den fortsatta utredning som begärdes i den skrivelse som JO behandlade efter sin utredning har jag inte ifrågasatt hans bedömning att de politiska partierna och regeringen står utanför hans kontroll. Men jag har sagt att det borde ha varit angeläget att ytterligare höra de personer som anvisades för att få ökad klarhet i denna verkligt trassliga härva – jag tror inte att herr Johansson i Trollhättan vill bestrida att rapporten från JO visar på en enorm risighet när det gäller de inblandades försök att förklara sin hållning.

Herr Johansson i Trollhättan menar att mitt förslag innebär att riksdagen tar ställning mot att säkerhetspolisens skaffar kontaktmän på arbetsplatserna. Ja, det gör det. Men om riksdagen ställer sig bakom JO:s bedömning att verksamheten måste godtas, så är det också ett ställningstagande från riksdagens sida – utan att justitieutskottet har hörts.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig endast ta upp en punkt i herr Berndtsons replik.

Herr Berndtson menar att om riksdagen inte antar hans förslag, så ställer sig riksdagen bakom justitieombudsmannens uppfattningar. På den punkten har jag en helt annan mening. Då skulle vi få gå igenom vartenda ärende som justitieombudsmannen har granskat och säga: Den här meningen delar vi, den här tar vi avstånd ifrån.

Onsdagen den
10 november 1976

*Justitieombuds-
männens verksam-
het*

Justitieombudsmannen ger uttryck åt sin mening. Den redovisas i ämbetsberättelsen. Om riksdagen ingenting säger har riksdagen inte gett uttryck åt någon som helst mening på den här punkten, dvs. om den gillar eller ogillar justitieombudsmannens uppfattning. Men herr Berndtson har lagt fram ett förslag som innebär ett klart ställningstagande. Som förslaget är skrivet innebär det att riksdagen kritiserar justitieombudsmannen för att han inte underställt frågan om säkerhetspolisens handlande rättslig prövning.

Herr BERNDTSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Johansson i Trollhättan har i varje fall i konstitutionsutskottet varit med om att utan anmärkning anmäla justitieombudsmännens verksamhet för riksdagen. Om vi då i riksdagen finner någon punkt anmärkningsvärd är det också rimligt att presentera alternativ som anger hur vi vill uttrycka oss på den punkten.

Jag har upplevt det här förr – en viss irritation från konstitutionsutskottets ledande personer när någon ledamot tar upp ett kinkigt fall och kommer fram till en annan värdering än JO. Jag tycker inte att det här bidrar till att öka allmänhetens förtroende vare sig för JO eller för riksdagens granskning av sådana frågor.

Jag tror för min del att en seriöst och hårt arbetande justitieombudsman knappast kan uppleva det som något orimligt att riksdagsledamöter gör en annan värdering än den han själv gjort. Det behöver inte innebära något underkännande av ombudsmannens kvalifikationer om riksdagen i ett eller annat av hundratalet granskningsärenden gör en annan värdering än JO.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Herr talman! Skulle riksdagen följa den linje som herr Berndtson nu är inne på skulle det leda till att vi måste deklarera ståndpunkter i varje fall som behandlas i JO:s ämbetsberättelser.

Herr Berndtson har speciella intressen i den här frågan. Han har alltså gått igenom ärendet ordentligt, föreställer jag mig. Men skall vi införa denna praxis måste vi gå igenom varje ärende och säga: Den här meningen gillar vi, den här meningen ogillar vi. Vi kanske t. o. m. skulle få reservationer i konstitutionsutskottet beträffande formuleringarna av dessa ståndpunkter.

Det är riktigt att herr Berndtson inte gjort några invändningar mot justitieombudsmännens ämbetsutövning på det sättet att han framställt något yrkande om att någon av justitieombudsmännen skall skiljas från sitt ämbete. Den justitieombudsman det här gäller har f. ö. gått över till annan verksamhet. Jag har nu uppfattat att herr Berndtson delar den uppfattning som konstitutionsutskottet har, nämligen att justitieombudsmännen icke skall förklaras ovärdiga att inneha sina ämbeten.

få antecknat att han icke ägde rätt till ytterligare replik.

Herr NORDIN (c):

Herr talman! Frågan om Säpoverksamheten vid Göteborgs sjukvårdsförvaltning har blivit ett kärt debattämne här i kammaren. Det har ibland skjuttits med ganska grovt artilleri – inte i dagens debatt, den har varit hyggligt stillsam. Det kanske har att göra med att man får litet bättre perspektiv på saker och ting när krutröken skingrats.

Detta innebär inte att jag på något sätt skulle tycka att det var fel av tidningspressen att slå upp Göteborgsfallet mycket stort. I ett öppet samhälle är detta pressens rättighet. Jag vill heller inte säga någonting om alla de ord som blivit sagda i riksdagsdebatterna i frågan.

Jag vill erinra om att ärendet varit föremål för en noggrann granskning i konstitutionsutskottet. I vintras när vi arbetade med granskningsbetänkandet hade vi justitieministern i utskottet för utfrågning. Vi gjorde t. o. m. försök att ta del av den sekretesstämplade promemorian, men det fick vi inte – det stoppades av den dåvarande socialdemokratiska utskottsmajoriteten. Detta gjorde att konstitutionsutskottets granskningsberättelse på den punkten inte blev fullständig. Vi avgav en reservation, som f. ö. vann riksdagens gillande med 149 röster mot 134, med innebörden att justitieministerns handläggning av ärendet inte var korrekt. – Detta om den konstitutionella delen, som vid det här laget redan är historia.

I dag diskuterar vi justitieombudsmännens ämbetsberättelse. Jag vill där notera att JO sannerligen inte har sopat Göteborgsaffären under mattan. JO ägnar inte mindre än 45 sidor av sin berättelse just åt Göteborgsfallet. Det vittnar om att JO har sökt gå grundligt till väga. Närmare ett tjugotal personer har förhörts, sanningar har grävts fram, så långt de stått att finna, och man har funnit att ingen åsiktsregistrering har ägt rum. Därför har heller inga åtal väckts.

Det betyder inte att JO tyckte att allt var bra som det var. JO gör vissa uttalanden. De är värdefulla, därför att de kan tjäna som vägledning, inte bara för sjukvårdsförvaltningen i Göteborg utan även för andra förvaltningar och myndigheter som skall lösa de ömtåliga säkerhetsproblem som ibland uppstår också i vårt fridfulla land.

Konstitutionsutskottet har med det material som stått till buds inte funnit något skäl till anmärkning mot JO:s arbete, varken i Göteborgsfallet eller i något annat klagomål eller inspektionsärende. Jag tycker därför att kammaren med gott samvete utan anmärkning kan lägga JO-berättelsen till handlingarna. Herr Johansson i Trollhättan och jag har inga delade meningar i den här frågan.

Herr Berndtson berörde litet grand de antydningar som har förekommit att socialdemokraterna skulle ha en hemlig underrättelseorganisation, SAPO. Jag hoppas att kammarens ledamöter håller mig räkning för att jag inte tar upp just det till någon debatt här i kammaren, av det enkla

Nr 23

Onsdagen den
10 november 1976

*Justitieombuds-
männens verksam-
het*

Onsdagen den
10 november 1976

*Justitieombuds-
männens verksam-
het*

skälet – det påpekade också herr Johansson i Trollhättan – att politiska partier icke står under JO:s tillsyn.

Med detta, herr talman, hoppas jag att vi kan lägga även den delen av JO:s ämbetsberättelse som rör Göteborgsaffären till kammarens handlingar.

Herr BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Låt mig till herr Nordin säga att vi väl ändå inte kan påstå att vi fick någon särskilt fullödlig redovisning av ärendet i konstitutionsutskottet, med det märkliga sätt på vilket ärendet där hanterades, bl. a. med en moderat ledamots medverkan.

Vidare vill jag påpeka för herr Nordin att även jag har sagt att justitieombudsmannens uttalanden i Göteborgsaffären utgör kritik mot en del företeelser. Det är på en bestämd punkt jag har föreslagit att riksdagen skall göra ett uttalande, nämligen på den punkt där justitieombudsmannen drar en slutsats rörande säkerhetspolisens verksamhet på arbetsplatserna, en slutsats som måste få konsekvenser långt utanför den aktuella arbetsplatsen i Göteborg.

Herr Johansson i Trollhättan förenklar när han säger: Om vi skulle ta upp ett enskilt ärende, då skulle vi få ta upp vartenda ärende och syna varenda formulering. Det måste väl ändå spela någon roll om någon anmäler ett speciellt ärende av principiell betydelse och vill ha det mera utförligt bedömt och därvid kommer till en annan bedömning än JO!

Jag tror som sagt inte att en justitieombudsman behöver uppleva det så att riksdagen underkänner hans kvalifikationer, om riksdagen i ett eller annat ärende kommer till en annan bedömning. Men herr Johansson i Trollhättan vill gärna köra på linjen att tar man upp ett enskilt ärende och riktar kritik mot handläggningen av det, så är det ungefär detsamma som att kräva justitieombudsmannens avgång. Vi har mött den inställningen tidigare i sådana här diskussioner, men vi har vägrat att acceptera denna märkliga ofelbarhetssyn på en hårt arbetande ämbetsman. Det är en sak att man kan kräva JO:s avgång, om man finner skäl för det, men det är en helt annan sak att kritisera handläggningen av ett enskilt fall. Det innebär icke att man underkänner vare sig justitieombudsmannen som person eller ämbetet i hela dess ämbetsutövning.

Sedan delar jag herr Johanssons uppfattning att det i det aktuella fallet skulle vara tämligen poänglöst att tala om JO:s avgång, enär ifrågavarande ombudsman av helt andra skäl har avgått för flera månader sedan.

Herr NORDIN (c):

Herr talman! Låt mig bara till herr Berndtson säga att anmärkningarna om suddighet i handläggningen av ärendet är riktiga, men det gäller justitieministerns handläggning av det. Men det är historia. Däremot tycker jag inte att vad justitieombudsmannen kommit fram till i sin berättelse är suddigt – så långt som sanningen har stått att finna.

Herr Berndtson försöker göra gällande att det yrkande han ställer icke

skulle innebära någon prickning av justitieombudsmannen. Jo, det är just vad det är. Åtminstone enligt den sedan årtionden allmänt vedertagna tolkningen av riksdagens behandling av JO-berättelsen innebär herr Berndtsons yrkande en klar prickning av justitieombudsmannen. Jag menar att han icke gjort sig förtjänt av en sådan prickning.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Jag driver ingen ofelbarhetslinje vare sig i fråga om justitieombudsmännen eller några andra. Men vad innebär egentligen herr Berndtsons yrkande? Det står i slutraderna i detta yrkande att JO inte borde ha underlåtit att underställa frågor om säkerhetspolisens förfarande är felaktigt rättslig prövning.

Vad innebär detta konkret? Skulle JO ha väckt ett åtal i detta fall? Då måste ju den som framställer ett yrkande om detta här i kammaren visa att säkerhetspolisen i Göteborg har förfarit felaktigt i förhållande till den lagstiftning som vi har på området, inte i förhållande till den subjektiva syn som herr Berndtson har på säkerhetspolisens verksamhet. Man kan inte åtala en person, därför att han tänker på ett annat sätt än herr Berndtson gör.

Herr BERNDTSON (vpk):

Herr talman! När herr Nordin och herr Johansson i Trollhättan påstår att vårt uttalande är en prickning av justitieombudsmannen vill jag säga till dem att detta innebär att de på en ämbetsman har en ofelbarhetssyn som absolut inte kan vara rimlig. Skulle det att man upptar ett enskilt ärende som en justitieombudsman har handlagt under en lång period betyda att man prickar ämbetsmannen, skulle det omöjliggöra en granskning av enskilda fall. Och det försvagar, enligt min mening, både justitieombudsmannaämbetet och riksdagen som granskningsorgan. Jag tror också att det skulle vara till skada med tanke på allmänhetens förtroende för den granskning som skall verkställas.

Herr NORDIN (c):

Herr talman! JO är naturligtvis inte ofelbar. I ett protestantiskt land som vårt har vi för länge sedan t. o. m. förkastat dogmen om påvens ofelbarhet.

Därifrån är det ett långt steg till att ställa ett yrkande gentemot justitieombudsmannen av den karaktär herr Berndtsons yrkande har. Att både herr Berndtson och jag många gånger när vi läser JO:s ämbetsberättelse kan tycka att det ena eller det andra kunde ha handlagts annorlunda är en helt annan sak. Men det är synpunkter som både herr Berndtson och jag har möjligheter att framföra till justitieombudsmännen på annat sätt. De tar säkert inte illa upp.

Onsdagen den
10 november 1976

*Justitieombuds-
männens verksam-
het*

Herr BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Herr Nordin tycks inte fatta poängen i uttalandet att det är en mycket väsentlig fråga som berörs, nämligen huruvida man skall godta att säkerhetspolisen anlitar kontaktmän på arbetsplatserna.

JO:s uttalande har ju också en stor betydelse i alla avseenden och inte bara när det gäller ett fall. Det kan ju tas som intäkt för en verksamhet som borde skrämra såväl herr Johansson i Trollhättan som herr Nordin och mig när det gäller den situation vi skall få på arbetsplatserna, därest det som hänt i Göteborg sätts i system i riket i övrigt.

Herr NORDIN (c):

Herr talman! Herr Berndtson lyckas väldigt dåligt i dagens debatt, för vad gäller saken? Nu glider herr Berndtson över till att peka på att JO själv i sin egen berättelse har framhållit vissa saker som inte är bra, men detta är ju bara ett bevis på att JO har handlagt saken tillfredsställande. Han gör vissa uttalanden, och dem får man rätta sig efter. Men det har inte ett dugg att göra med det yrkande som herr Berndtson ställde och som vittnar om att han inte tycks ha fattat vad som är riksdagens inställning gentemot sin ombudsman.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Jag tar sikte på herr Berndtsons förklaring att han inte vill pricka justitieombudsmannen. Men vart syftar egentligen herr Berndtson med det yrkande han här har ställt? Det riktar sig mot systemet med kontaktmän. För att få bort detta system vill nu herr Berndtson att en domstol skall gå in i detta fall. Skall jag lägga in någon förnuftig mening i detta måste det innebära att herr Berndtson väntar sig att någon domstol skall förklara att säkerhetspolisen inte får utnyttja kontaktmän på arbetsplatserna. Det innebär, enligt min mening, att domstolar ger sig in på det område där regering och riksdag har att besluta.

Herr Berndtson har i andra sammanhang varnat för att domstolar skall få avgöra ärenden. Här vill herr Berndtson åstadkomma en rättslig prövning i stället för att riksdagen skall på vanligt sätt besluta i ärenden, nämligen i anslutning till en proposition eller motion. Det är detta som är kärnan i min kritik av herr Berndtsons förslag.

Herr BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Låt mig till slut ändå klara ut den frågeställning, som uppenbarligen särskilt herr Nordin har svårt att fatta.

Varför skall man ha överläggning och beslut i denna kammare om inte kammarens ledamöter kan ta upp ärenden av betydelse till granskning och debatt och ställa förslag? Herrar Johansson i Trollhättan och Nordin kan väl ändå inte mena att man skall begränsa riksdagsledamöternas roll till att vara mottagare av KU:s anmälan om att granskning har verkställts i utskottet?

Herr NORDIN (c):

Herr talman! Det vore mig fjärran att förmena herr Berndtson rätten att yttra sig i denna kammare. Jag skulle vilja göra stora offer för att herr Berndtson skall få behålla den rätten.

Man kan säga mycket, men när man ställer ett yrkande, herr Berndtson, skall man göra det med eftertanke. Det är skillnaden mellan ett debattinlägg och ett yrkande.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på dels att utskottsbetänkandet lades till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört, dels att utskottsbetänkandet lades till handlingarna med gillande av det av herr Berndtson under överläggningen framställda yrkandet, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Berndtson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren lägger konstitutionsutskottets betänkande nr 2 till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren beslutat lägga betänkandet till handlingarna med gillande av det av herr Berndtson under överläggningen framställda yrkandet.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Berndtson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 299

Nej - 13

§ 7 Föredrogs

Konstitutionsutskottets betänkande

1976/77:3 med anledning av motion om konstnärlig utsmyckning av riksdagens hus

Finansutskottets betänkanden

1976/77:1 med anledning av motioner om riktlinjer för statlig upphandling

1976/77:2 med anledning av motion om utredning rörande avskaffande av nickelmynt

Skatteutskottets betänkande

1976/77:2 med anledning av propositionen 1975/76:107 om ändrade regler för beskattning av rennärigen m. m. jämte motioner

Onsdagen den
10 november 1976

*Lagen om tillfälligt
omhändertagande*

Justitiekottets betänkanden

1976/77:2 med anledning av motion om översyn av stadgandet om på-
följdseftergift m. m. i brottsbalken

1976/77:3 med anledning av motion om ändrade bestämmelser om pre-
skription av brott

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 8 Lagen om tillfälligt omhändertagande

Föredrogs justitiekottets betänkande 1976/77:4 med anledning av
motioner angående lagen om tillfälligt omhändertagande.

I detta betänkande behandlades motionerna

1975/76:400 av herr Ahlmark m. fl. (fp) såvitt nu var i fråga (yrkandet
4 b) och

1975/76:538 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari hemställts att riks-
dagen skulle uttala sig för ett upphävande av lagen om tillfälligt om-
händertagande och hos regeringen anhålla om framläggande av förslag
härom.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande upphävande av lagen om tillfälligt om-
händertagande skulle avslå motionen 1975/76:538,

2. att riksdagen beträffande nya tillämpningsföreskrifter till lagen om
tillfälligt omhändertagande skulle avslå motionen 1975/76:400 i denna
del (yrkande 4 b).

Herr GAHRTON (fp):

Herr talman! Lagen om tillfälligt omhändertagande har varit utsatt
för stark kritik från första stund. Inte minst häftig har kritiken varit
från organisationer som har en bättre närkontakt med de människor som
drabbas av lagens verkningar än alltför många av oss beslutsfattare. Jag
tänker på de s. k. R-förbunden. Inte minst Riksförbundet för hjälp åt
läkemedelsmissbrukare – en seriös kamporganisation mot narkomani och
annat giftmissbruk – som i andra sammanhang har betraktats som för-
troendeingivande i riksdagsarbetet, har agerat med skärpa mot lagen om
tillfälligt omhändertagande. Man bör därför lyssna särskilt noga på en
organisation av den typen.

Men tyvärr har justitiekottet inte, i varje fall efter vad man kan
utläsa i betänkandet, funnit anledning att lyssna på vare sig RFHL eller
någon annan organisation med klientkontakt. Jag har annars under min
korta tid i riksdagen funnit att utskott ganska flitigt kan inhämta syn-
punkter från människor som kommer att beröras av föreslagen lagstift-
ning. Senast hade vi t. ex. i socialförsäkringsutskottet ett sammanträff-

fande med fotbollsspelare i anknytning till ett förslag som handlade om idrottsmäns ekonomiska och sociala situation.

Jag skulle därför gärna vilja höra justitieutskottets principiella uppfattning om att lyssna på synpunkter från klienthåll.

Den kritik som kommit från RFHL och många andra håll har varit såväl principiell som praktisk. Från principiell synpunkt är det uppenbart att lagen om tillfälligt omhändertagande (LTO) strider mot grundläggande rättsprinciper genom att innebära frihetsberövande för personer som inte ens är misstänkta för att planera brott. LTO fungerar därmed som en slasktratt för frihetsberövanden som inte kan ske med stöd av den övriga floran av tvångslagar. Tyvärr diskuterar utskottet inte alls denna problematik.

Däremot citerar utskottet sitt eget yttrande från i följ. betänkandet 1975/76:4. I det kan man finna tre huvudskäl till att då avslå motionskrav om avskaffande av LTO.

För det första påpekade utskottet att "polisman inte får använda strängare medel än förhållandena kräver", att LTO bör tillämpas bara när frivilliga metoder inte leder till resultat och att frihetsberövandet aldrig får överstiga sex timmar. Utskottet gav alltså en bild av LTO som ett ganska harmlöst instrument, sällan använt och med endast ringa frihetsingripande verkan.

För det andra betonade utskottet i sitt fjolårsbetänkande att "ett omhändertagande enligt lagen vanligtvis inte leder till några som helst efterräkningar för den omhändertagne".

För det tredje påpekade utskottet att "särskilt när det gäller ungdomar ett omhändertagande med åtföljande stöd och hjälpinsatser från samhällets sida kan leda till att en påbörjad utveckling mot kriminalitet och asocialitet bryts på ett tidigt stadium".

Herr talman! Vad har då hänt sedan detta skrevs? Jo, samtliga de tre förutsättningar som utskottet då byggde sitt försvar för LTO på har fallit samman som korthus, och för att konstatera detta räcker det faktiskt med att läsa utskottets eget betänkande noga:

1. JO har påtalat allvarliga felgrepp i polisens tillämpning av LTO. Och från polisens sida har det – som jag kunde visa i en interpellationsdebatt om bevakningsföretagen häromdagen – påpekats att ordningsvakter inte sällan gör rent lagstridiga ingripanden med stöd av LTO.

2. Föreställningen om att ett LTO-ingripande inte leder till efterräkningar har ju ganska effektivt krossats genom avslöjandena av att det förs LTO-register på flera håll i landet.

3. LTO:s löfte om social undersökning har i stort sett torpederats av brottsförebyggande rådet, som konstaterar att en tredjedel av LTO-fallen inte ens rapporterats till sociala myndigheter.

Nu kan man naturligtvis, om man så vill, hävda att JO har påtalat polisens felaktiga lagtillämpning, att justitieministern här i riksdagen har kritiserat LTO-registren och att brottsförebyggande rådet har föreslagit

Onsdagen den
10 november 1976

*Lagen om tillfälligt
omhändertagande*

lagändring, så att LTO inte längre skall ge ett socialt löfte som inte kan hållas.

Men det förändrar knappast ett grundläggande förhållande: LTO är en lag som förefaller skraddarsydd för missbruk. LTO:s rykte bland människor på samhällets botten är välförtjänt dåligt. Känslan av rättslöshet hos människor i sociala svårigheter är stor nog ändå. LTO har gett dem mer fog för den känslan än som borde vara nödvändigt i ett fritt rätts-samhälle.

Det är i och för sig tillfredsställande att utskottet nu uttalar sig positivt om vissa kompletteringar av gällande tillämpningsföreskrifter. Folkpartiet får därigenom gehör för viktiga krav som vi har framställt motionsvägen.

Men för egen del vill jag gå längre, och i den mån som motionärerna framställer yrkande om bifall till sin motion kommer jag att stödja det. I annat fall kommer jag att avstå vid voteringen.

Herr SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Vänsterpartiet kommunisterna har alltsedan LTO infördes år 1973 upprepade gånger yrkat på att lagen skall avskaffas. Så har skett i motioner 1973, 1974 och 1975. Utvecklingen visar att den kritik som vi och andra riktat mot lagen har besannats. Vi vidhåller därför vårt yrkande i den nu aktuella motionen 1975/76:538.

När lagen infördes år 1973 var det under den uttryckliga förutsättningen att den skulle medverka till ett ökat samarbete mellan polis och sociala myndigheter. Den skulle därigenom bli till en hjälp för människor, speciellt ungdomar som råkat på glid i samhället. Man kan dock inte med bästa vilja i världen påstå att så har blivit fallet. Enligt den utvärdering som gjorts av brottsförebyggande rådet och som utskottet ju också refererar till framgår det klart att rapportering till sociala myndigheter har skett endast i 50 % av fallen och att vidare utredning har genomförts i blott 10 %. Detta gäller lagens första år.

Dessutom – och här vill jag citera ur utskottsbetänkandet – hade enligt rapporten den övervägande majoriteten av omhändertagna ”tidigare haft kontakt med samhällets vårdinsatser”. Det nämns ingen siffra här, men med stöd av tillgänglig statistik vet vi att den är över 90 %. Så många har alltså redan vid gripandet enligt LTO varit i kontakt med sociala myndigheter.

Det finns ett intressant spörsmål här, som herr Gahrton varit inne på. Docent Eckart Kühlhorn, som har genomfört den här utredningen, skall enligt uppgift just från RFHL ha föreslagit – mot den här bakgrunden – att 6 § i LTO om social utredning skall avskaffas. Detta beror på att så många av dem som omhändertas redan är under vård, varför ytterligare utredningar inte skulle behövas. Om det är så, faller ju det sociala argumentet för lagen platt till marken och LTO blir en ren repressionslag.

Den tabell som finns i utskottsbetänkandet visar att antalet omhändertaganden under lagens två första år är närmare 20 000 i hela landet.

En viss fallande tendens i storstäderna kan iakttas, men i landet i övrigt ser vi en ökning. Om den tendensen har stått sig under det senaste året – vilket vi har all anledning att förmoda – bör ingripandena nu vara uppe i över 30 000. Hur man mot den bakgrunden kan påstå att LTO haft en positiv effekt är svårt att förstå. En minskning av antalet ingripanden behöver dessutom inte alls betyda att lagen haft en positiv effekt. Problemen kan ha flyttats från offentliga platser, gator och torg, till mera undanskymda miljöer, men det betyder ju inte att de har lösts. Utöver dessa siffermässigt påvisbara fakta har vi den negativa effekten av rubbat förtroende mellan socialarbetarna och deras klienter och ett ökat misstroende mot myndigheter i allmänhet.

En annan fråga av största vikt i sammanhanget är registreringen av dem som omhändertas. Det bedyrades, både när lagen infördes och även senare när uppgifter om registrering började flyta in, att någon sådan inte skulle få förekomma eller förekom. Nu vet vi bättre. Både hos polisen och hos sociala myndigheter görs registreringar som är olagliga. Dessa register skall ju nu, enligt justitieministerns svar till min partikamrat Bertil Måbrink för en tid sedan, på något sätt förstöras. Men det finns klara belägg för att uppgifter ur dessa register redan använts i olika sammanhang, t. ex. vid avslag på körkortsansökningar. Det är således lögn att lagen vanligtvis inte leder till några som helst rättsliga efterräkningar, något som hävdats av förre justitieministern och även av utskottet i betänkandet 1975/76:4.

Lagen ger också polisen vidgade befogenheter. Det är inte särskilt meningsfullt att påstå att samma möjligheter att ingripa fanns redan tidigare. De bestämmelser i polisinstruktionen som har ersatts av LTO kan formellt synas lika, men om man upphöjer regler i en instruktion till lag innebär det utan tvivel en skärpning och ett ökat stöd för ingripanden.

I det här sammanhanget framträder också yttrandet för en tid sedan av Stockholms polismästare om "slödder", "razzior" och "starka poliskommandon" i sin rätta dager. Tillsammans med kravet på att få uppätta en speciell polisstyrka och med en förlängning av LTO bildar det ett mönster som inte kan annat än förskräcka.

Vpk har alltid hävdats att sociala problem inte kan lösas genom ökade och skärpta insatser av polis eller genom andra samhällsliga tvångsåtgärder. Sådana är liktydiga med att angripa symtom i stället för orsaker och är uttryck för en i grunden reaktionär och människofientlig inställning. Den sortens åtgärder har alltid förespråkats av dem som tillhör de översta skikten i samhället och alltid riktats mot dem som befinner sig nära eller på botten. Vem har väl hört talas om att någon i hög befattning, privat eller offentlig, har tagits om hand med stöd av LTO? Ingen! De som lagen riktar sig emot är de utslagna medlemmar av arbetarklassen, svenskar och invandrare, som cirkulerar mellan AMS-barracker, socialbyråer och olika vårdanstalter, och mot de ungdomar som vi inte kan ge vare sig fullgod utbildning eller ett meningsfullt arbete.

Onsdagen den
10 november 1976

*Lagen om tillfälligt
omhändertagande*

Vi behöver en annan syn och en annan inställning när det gäller de här frågorna. Jag vill avslutningsvis citera ur vår motion: "Utslag av brister och orättvisor i det kapitalistiska samhället kan inte lösas med ökade polisiära insatser av typen omhändertagande. Arbetslösa, utslagningensprocessens offer i den kapitalistiska produktionen, hjälps inte av kraftfullare polisinsatser. I stället fordras kraftfulla insatser och omedelbara åtgärder mot ungdomsarbetslösheten. Ökade resurser till den förebyggande socialvården. Förbättrade fritidsmiljöer och större satsning på fritidssysselsättning. LTO-lagen om tillfälligt omhändertagande löser inga sociala problem och bör snarast avskaffas."

Vänsterpartiet kommunisterna hemställer att riksdagen uttalar sig för ett upphävande av lagen om tillfälligt omhändertagande. Jag yrkar, herr talman, bifall till motionen 1975/76:538 av herr Hermansson m. fl.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr RANESKOG (c):

Herr talman! Det är svårt att från samhällssynpunkt förstå vart vpk vill komma med yrkandena om upphävande av LTO. Man motsätter sig ju inte en poliskår – men om polisman får befogenheter att fullfölja en tjänst som vårdare av rätt och ordning, då framställer man poliskåren som ett hot, då talar man om att den går utöver sina befogenheter.

Angående befogenheterna skriver utskottet: "Utskottet vill särskilt understryka sitt tidigare uttalande om nödvändigheten av en lagstiftning som ger polisen möjlighet att ingripa och undanröja störningar mot den allmänna ordningen innan de leder till brott."

När det gäller polismands befogenheter är det väl så, att de bestämmelser som finns införda i LTO tidigare fanns i polisförordningen. Det innebar att en polisman hade möjligheter att ta hand om en person som var störande på ett eller annat sätt. Sedan var det polismannens skyldighet att anmäla detta, och därmed var rättsmaskineriet i gång för den person som omhändertagits. Sedan bestämmelserna överförts till LTO har samhället fått möjligheter att, i stället för att sätta i gång rättsmaskineriet, på ett helt annat sätt koppla in sociala och andra myndigheter för att försöka få den person som blivit omhändertagen vårdad på ett eller annat sätt utan att det skadar honom. För den som drabbas är den nuvarande LTO ett bättre skydd än den gamla polisinstruktionen.

Vad gäller människor som sparat ur och ställer till med svårigheter i samhället så får vi väl fortsätta att pröva vägar för deras anpassning och vilja att samarbeta med vårt samhälle – vi kanske kan säga i dess helhet.

Jag vill bara med dessa erinringar yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag vill återkomma till det förhållandet att LTO har ersatt ett par paragrafer i den polisförordning som gällde tidigare.

Som jag framhöll i mitt första anförande är det en väldig skillnad mellan bestämmelser i en förordning, en instruktion för viss tjänsteman, i det här fallet för den enskilde polismannen, och en lagtext. Det är inte så, som den senaste talaren här framhöll, att rättsmaskineriet inte sätts i gång på grund av att vi fått LTO. Som jag också betonade har det upprättats register och gjorts registreringar som har använts senare när dessa människor, som blivit omhändertagna, har haft behov av att söka samhällets tillstånd i olika sammanhang. Jag nämnde körkortsansökningar som exempel. Vi har alltså inte sluppit att rättsmaskineriet kopplas in genom att LTO har införts.

Dessutom har möjligheterna att gripa människor och förvara dem i sex timmar underlättats av LTO. Det är tryggare, det känns säkrare för en enskild polisman att göra ett ingripande med en lag bakom ryggen än med endast en paragraf eller två i en polisinstruktion.

Herr RANESKOG (c):

Herr talman! Det som nämns om misstag som har gjorts bör vi ställa in i det totala sammanhanget. Därför att något eller några misstag görs i olika frågor och även när det gäller lagstiftning och människovård, kommer man ju inte och kräver upphävande av hela förordningen. Jag tror inte att vi kan få ett samhälle där man inte i förhållande till den lagstiftning som gäller kan hitta ett och annat misstag, ett och annat felsteg eller – om någon behagar kalla det så – övergrepp, vilket är ett mycket starkt ord. Man kan ju inte frånta vårt polisväsende befogenheten, att hålla ordning och reda i samhället, även om man kan påvisa att det i något fall kanske t. o. m. inte var rätt person som anhölls. Vi får väl ändå se till helheten och bedöma lagstiftningen och dess verkan utifrån denna helhet.

Herr SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag tycker det är häpnadsväckande att höra herr Raneskog yttra sig på det här sättet. Han säger att man måste acceptera ett och annat misstag. När vi vet att det har förekommit – och vi har också i utskottsbetänkandet belägg för den saken – åtskilliga ingrepp enligt LTO som har varit felaktiga och som verkligen har kränkt människors integritet på ett helt oacceptabelt sätt, kan man väl inte bara avfärda det som misstag som man kan acceptera utan att protestera. Sådant tycker jag vittnar om en konstig syn på rättssäkerheten och på den mänskliga integriteten i vårt samhälle.

Man måste väl ha en verklig spärr emot sådana företeelser så att det inte med stöd av lagen kan inträffa att folk tas om hand och hålls i förvar i sex timmar utan att någon som helst rättslig prövning förekommer.

Onsdagen den
10 november 1976

*Lagen om tillfälligt
omhändertagande*

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Några få ord till komplettering av vad som tidigare har sagts kanske är motiverade.

Jag håller med herr Söderqvist om att det är skillnad på förordning och lag. Brottskommissionen och sedan riksdagen ansåg det också riktigt att upphöja de tidigare bestämmelserna i polisinstruktionen till lag för att man därigenom skulle få större rättssäkerhetsgarantier. I den nya lagen införde man ju också en tidsbegränsning, nämligen att omhändertagandet inte skulle få vara mer än maximalt sex timmar. Vidare genomfördes en åtgärd som jag antar att herr Söderqvist liksom jag tycker är bra, nämligen att det skulle företas en social utredning och att de sociala instanserna skulle kopplas in för vidare åtgärder. Det är att beklaga att det sociala jourssystemet, som vi vid lagens antagande var ense om skulle genomföras, inte har blivit utbyggt i den takt som vore angeläget.

Jag skulle också, herr talman, vilja säga till herr Gahrton – det gäller även i viss mån herr Söderqvists inlägg – att de påpekanden som justitieombudsmannen har gjort när det gäller tillämpningen av LTO visar i en del fall på bristfälligheter från polisens sida vid handläggningen av dessa ärenden. Det gäller i ett par fall att polisen gjort ingripande utan att först försöka få rättelse genom upplysningar och anmaningar. Det gäller i ett annat fall att man inte hållit det föreskrivna förhåret i ett så tidigt skede som varit önskvärt och att den som blev omhändertagen därför fick sitta onödigt länge i arresten. Ytterligare en anmärkning har framförts av JO, nämligen att man förvarat en människa i arrest trots att vederbörande var under 18 år.

I de här fallen är det emellertid på det sättet att de tillämpningsföreskrifter som finns är klara och entydiga och kan tjäna till ledning för polisens handlande. På den grunden behövs alltså ingen ändring av tillämpningsföreskrifterna. Bara i ett avseende kan man tänka sig att det skulle behövas en komplettering och det är i det fallet att förhör inte hölls på tidigaste möjliga stadium. Där kunde man kanske med ledning av JO:s uppgifter tänka sig en komplettering av anvisningarna.

I övrigt tycker jag att det som brottsförebyggande rådet sagt i sin utredning är viktigt, nämligen att det inte bara gäller polisiära ingripanden, utan det som är grundläggande är de efterföljande åtgärderna. Vi har hört från polisernas sida i många sammanhang hur de nästan ger upp i sitt arbete på detta område därför att de får ta om hand ständigt samma människor utan att de själva upplever att några åtgärder som har någon effekt vidtas av de sociala instanserna. Därför tycker jag att brottsförebyggande rådets uttalande är värt att fästa avseende vid, och det är min förhoppning att det skall leda till praktiska resultat.

Till slut, herr talman, vill jag säga till herr Gahrton att det kanske inte är så konstigt att utskottet den här gången inte haft någon hearing i detta ärende, eftersom vi har behandlat LTO varje år under de senaste åren. Jag vill be herr Gahrton att höra sig för med sina kolleger, som tidigare har suttit i justitiekommittén. Då tror jag att han får besked om

att utskottet går till väga med stor noggrannhet vid behandlingen av ärenden. Vi är visst inte främmande för att ha hearing med alla berörda parter. Tvärtom försöker vi ha det så långt tiden över huvud taget medger.

Herr GAHRTON (fp):

Herr talman! Det tillkommer ju ständigt ett nytt erfarenhetsmaterial om tillämpningen av LTO. Det är inte minst detta som justitieutskottet redovisar. Då finns det väl all anledning att höra de människor som närmast har ett, låt mig kalla det gräsrots- eller klientperspektiv på hur denna lag verkligen fungerar. Även om man har hört de människorna en gång för flera år sedan finns det väl anledning att höra dem också i samband med att man skall ta ställning till om denna lag verkligen skall förlängas.

Riksdagsdebatten är ju inte bara till för att vi som sitter i riksdagen skall informera varandra, och därför är det argument som man ibland hör i debatten, att det där kan vederbörande riksdagsledamot ta reda på privat, ganska märkligt. Riksdagsdebatterna är ju offentliga och är också till för att upplysa den svenska allmänheten om de förhållanden som råder. Därför kvarstår min fråga till justitieutskottets ordförande: Hur ser ni på och hur har ni i praktiken informerat er om klientperspektivet på LTO? Det svar vi fick tidigare var minst sagt otillfredsställande.

Herr talman! Jag noterar också att justitieutskottets ordförande undviker att besvara det centrala i mitt inlägg, nämligen att utskottet självt förra året hänvisade till tre olika förutsättningar för att man då inte ville upphäva lagen. Nu har dessa förutsättningar bevisligen fallit samman. Fru Kristensson har kommenterat en av de förutsättningarna men inte de andra. Om dessa förutsättningar faller samman borde det väl vara rimligt att man verkligen noggrant prövar om lagen fortsättningsvis skall gälla.

I utskottets betänkande finns skrivningar som väl överensstämmer med vad folkpartiet i en partimotion har konstaterat, nämligen att tillämpningsföreskrifterna bör ses över. Som jag har läst betänkandet hänvisar man där till en hel rad olika omständigheter som gör att tillämpningsföreskrifterna bör ses över. Nu vill plötsligt justitieutskottets ordförande rycka undan grundvalarna härför. Det kan verkligen inge oro. Som vi från folkpartihåll har sett det är det inte någon enstaka punkt som gör att tillämpningsföreskrifterna måste ses över, utan det råder inom vårt parti ett allmänt missnöje med lagens sätt att fungera. Att sedan partiet som helhet inte vill gå så långt som att ställa sig bakom ett yrkande om att avskaffa LTO är en annan sak. För min egen del menar jag att debatten här visar att det är den vägen vi bör gå.

Onsdagen den
10 november 1976

*Lagen om tillfälligt
omhändertagande*

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Vi är i justitieutskottet överens om att LTO fortfarande behövs. Vi är också överens om att de tillämpningsföreskrifter som finns i stort sett är bra. Men vi ställer oss inte främmande för tanken att en viss komplettering kan behövas.

Jag har inte sagt att vi riksdagsmän skall ta reda på saker och ting privat och att det skulle vara riktigare än att ett utskott får informationer. Jag menar det inte heller – jag tycker att den information som skall ges bör komma utskottet till handa. Men jag vill påpeka för herr Gahrton att de grupper som han talar om som utskottet borde ha hört inte till utskottet har inkommit med någon begäran om att bli hörda. Och mig veterligt har vi i justitieutskottet inte avvisat någon som har kommit med en begäran om att få framlägga sina synpunkter. Jag vill genom herr Gahrton vidarebefordra en hälsning till de berörda parterna att de är välkomna tillbaka när vi diskuterar frågan nästa år – för jag antar att den kommer upp då också.

Herr SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Fru Kristensson nämnde i sitt tidigare anförande två punkter som skulle motivera bibehållandet av LTO: för det första att rättssäkerheten har ökat och för det andra det positiva med den sociala utredning som skulle följa enligt 6 §.

Beträffande den första punkten, att rättssäkerheten har ökat, är jag inte överens med fru Kristensson, och jag tycker att jag har fått belägg för min uppfattning bl. a. genom vad som skrivits i utskottets betänkande att det har förekommit allvarliga övergrepp med stöd av LTO. Jag anser alltså att rättssäkerheten inte har ökat utan i stället minskat genom LTO. Polis och andra myndigheter har genom den lagen fått ökade möjligheter att ingripa mot människorna i det svenska samhället.

När det gäller den andra punkten vet vi att social utredning företagits endast i ett fåtal fall. Utskottet säger självt att det under lagens första år skett i 10 % av fallen. Det är alltså en mycket låg siffra. Om det dessutom är sant – jag har ännu inte fått något svar på den frågan – som RFHL framhållit, att docent Kühlhorn föreslagit att 6 § skall utgå ur LTO, faller argumentet om den sociala utredningen platt till marken, och då är lagen, som jag tidigare sade, helt enkelt en represionslag och ingenting annat.

Herr GAHRTON (fp):

Herr talman! Om jag tolkat fru Kristensson rätt har nu alltså LTO för tredje, fjärde eller femte gången förlängts – om jag får uttrycka saken så – utan att man har hört klientorganisationerna. Nu säger fru Kristensson att de inte har begärt att få bli hörda. Men riksdagens utskott inforrdar ju praktiskt taget dagligen remissyttranden från de stora, starka organisationerna och myndigheterna i det här samhället. Man begär in yttranden från den ena styrelsen efter den andra och från den ena or-

ganisationen efter den andra. Det är tydligen så att i varje fall justitiekottet gör en uppdelning i två klasser – makthavarna begär man in yttranden från, medan de små och svaga organisationerna som representerar klienterna skall komma och knacka på dörren och be att få bli hörda. Jag tycker att det är ganska avslöjande för den inställning som ligger bakom denna lagstiftning, som principiellt är synnerligen tvevelaktig; man säger att det behövs en lagstiftning som ger polisen möjlighet att ingripa mot och undanröja störningar mot den allmänna ordningen, innan de leder till brott. Det är en kärnpunkt att man har en lag som gör det möjligt att beröva människor friheten, innan de som individer är misstänkta för att ha planerat brott. Det är det principiella argumentet. De praktiska argumenten har vi redan gått igenom – LTO är en lag som motverkar syftet att rädda inte minst unga människor från sociala problem, och därför är den mogen för papperskorgen.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Jag tillbakavisar med bestämdhet herr Gahrtons ohemula påstående att justitiekottet bara skulle höra vissa organisationer men inte andra och att vi skulle dela in de berörda i olika kategorier. Jag tillskriver detta påstående den omständigheten att herr Gahrton är ny i riksdagen och tidigare inte har kunnat följa justitiekottets och övriga utskotts arbete. Jag tror inte att något utskott skulle göra sådana värderingar som herr Gahrton nu tillvitar justitiekottet.

Jag var f. ö. själv ledamot av brottskommissionen, som föreslog att man skulle upphöja dessa bestämmelser i polisinstruktionen till lag. Vi hade under den i och för sig korta tid under vilken vi bedrev vårt arbete omfattande hearings med – om jag får uttrycka mig så – både kreti och pleti. Jag tror att herr Gahrton skulle kunna känna sig ganska nöjd med bredden på de organisationer och grupper som kom till oss för diskussioner.

Jag upprepar mitt tidigare erbjudande, och jag tror att utskottet ställer sig bakom det. Jag tror att herr Gahrton med sina goda förbindelser på många olika håll kan förmedla en kontakt oss emellan till nästa år, då jag förmodar att vi får tillbaka denna fråga. Jag skall som ordförande i utskottet personligen se till att vi får erforderlig tid för en sådan hearing.

Herr GAHRTON (fp):

Herr talman! Jag noterar med tillfredsställelse denna inbjudan och jag skall göra mitt för att bättre kontakter skall kunna etableras mellan justitiekottets ordförande och – om jag fattade dessa utländska ord riktigt – såväl kreti som pleti.

Överläggningen var härmed slutad.

Onsdagen den
10 november 1976

Pornografi m. m.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 538 av herr Hermansson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Söderqvist begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 4 mom. 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 538.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Söderqvist begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	286
Nej	–	15
Avstår	–	5

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9 Pornografi m. m.

Föredrogs justitieutskottets betänkande 1976/77:5 med anledning av motioner om pornografi m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna 1975/76:1055 av fru André m. fl. (c) och 1975/76:1066 av herr Hernelius m. fl. (m), vari hemställts att riksdagen hos regeringen skulle anhålla att texten i 21 § andra stycket allmänna ordningsstadgan ändrades på sätt som föreslagits i motionerna, innebärande att det i allmänna ordningsstadgan intagna förbudet mot förråande sexuella eller sadistiska beteenden vid offentlig pornografisk föreställning utsträcktes till att gälla även samlag.

Utskottet hemställde

att riksdagen med anledning av motionerna 1975/76:1055 och 1975/76:1066 gav regeringen till känna vad utskottet anfört angående utvärdering av de år 1973 antagna bestämmelserna om pornografiska föreställningar m. m.

Reservation hade avgivits av fröken Mattson, herr Jönsson i Malmö, fru Bergander och fru Andersson i Kumla, herrar Pettersson i Helsingborg och Segerstedt samt fru Mårtensson (samtliga s) som ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen skulle avslå motionerna 1975/76:1055 och 1975/76:1066.

Fröken MATTSON (s):

Herr talman! Kammarerna har åtskilliga timmar denna morgon behandlat det förslag till ny tryckfrihetsförordning som nu är av riksmötet definitivt antaget. Jag tror att jag säger sanningen, då jag påstår att ganska få av kammarernas ledamöter har klart för sig att också justitiekammarens betänkande nr 5 och den reservation som är fogad till betänkandet rör en tryckfrihetsrättslig fråga, nämligen frågan om yttrandefrihetens gränser.

Majoritetens betänkande och slutsatser är denna gång väsentligt annorlunda mot vad de har varit vid tidigare tillfällen, då de olika partierna har stått för olika reservationer. Vi från oppositionen har, alltså sedan detta riksmöte började, fått bevittna strömhopp av egna partivänners och andras motioner i olika utskott.

Den skrivning som av majoriteten är fogad till justitiekammarens betänkande innebär ett fördolt avslag på två motioner, som kräver att man skall ändra texten i 21 § andra stycket allmänna ordningsstadgan då det gäller offentliga pornografiska förevisningar och samlag. Man har tidigare behandlat enbart detta, men denna gång hänvisar man till socialutskottet, som har tillstyrkt en utredning om prostitutionen och sexklubbarna. Jag vill framhålla att bakom denna tillstyrkan står också hela den socialdemokratiska gruppen i utskottet ehuru vi inte funnit det berättigat att medta denna i vår reservation.

Vi hyser också förhoppningen att man, när utredningen om sexuella övergrepp nu har blivit remissbehandlad, inte minst lyssnar på den historiskt unika uppvaktning som 14 av landets ledande kvinnoorganisationer gjorde hos justitieministern, varvid vi alla krävde en mycket bred utredning om de sociala och psykologiska bakgrunderna till prostitutionen och en uppföljning av vad detta innebär för kvinnans framtid.

Jag vill dock mycket bestämt påstå att det inte är denna debatten i dag bör handla om. Vi inom utskottets minoritet har i vår skrivning sagt detsamma som vi tidigare har uttalat i majoritetsställning, nämligen att man skall tänka sig mycket noga för och ha en bred förankring, innan man bestämmer sig för att ändra förordningar, som har direkt hänsyftning till nu gällande tryckfrihetsförordning.

Det är rätt intressant att notera att, när 1970 års riksdag behandlade förslag till ändringar i brottsbalken och tryckfrihetsförordningen, vilka syftade till en utvidgning av yttrande- och tryckfriheten i vidaste bemärkelse, var första lagutskottet – justitiekammarens föregångare – ytterst positivt till departementschefens framhållande av att inte någon person mot sin vilja bör tvingas att konfronteras med sådana pornografiska framställningar som enligt en mer utbredd opinion kan uppfattas såsom sedlighetsårande eller stötande för anständighetskänslan. Därför borde en utvidgning av yttrande- och tryckfriheten kombineras med en bestämmelse, som hindrar att pornografiska alster presenteras eller förevisas för allmänheten på ett sätt som väcker allmän anstöt.

Första lagutskottet tog ställning till detta i ett utlåtande, som det då hette, vilket antogs av riksdagen. Utskottet framhöll att det skett en

Nr 23

Onsdagen den
10 november 1976

Pornografi m. m.

påtaglig förskjutning i uppfattningen om vad som skall anses såra tukt och sedlighet. Många företeelser som tidigare bedömts som sedlighets-sårande betraktades enligt utskottet numera som fullt acceptabla. Enligt utskottets mening var det angeläget att ifrågavarande lagbestämmelser bringades i överensstämmelse med nya etiska värderingar. Vägledande borde vara att andra inskränkningar i yttrandefriheten, vare sig det gällde pornografi eller annat, inte borde göras än de som var nödvändiga för att värna om betydande allmänna eller enskilda intressen. Riksdagen godtog alltså det förslag till utvidgning av yttrandefriheten som baserades på en utredning om yttrandefrihetens gränser, ledd av en av vårt lands främsta grundlags- och tryckfrihetsexperten, dåvarande justitierådet och nuvarande justitieministern Romanus.

År 1973 trädde nu gällande bestämmelser i allmänna ordningsstadgan i kraft. Propositionen byggde den gången på brottskommissionens stencilerade betänkande. Jag tror att det är viktigt att peka på att det här rör sig om en väsentlig inskränkning i den utvidgning av yttrande- och tryckfriheten i allra vidaste bemärkelse som skedde när man tog bort bestämmelsen om sårande av tukt och sedlighet och ersatte den med den nuvarande bestämmelsen om otillåtet förfarande med pornografisk bild.

Justitieministern hade 1973 tagit intryck av vad brottskommissionen sade, och då infördes fängelse som påföljd vid överträdelse av ordningsstadgans bestämmelse, vid sidan av det bötesstraff som hade gällt ditintills. Och även om man tidigare hade avvisat tanken på en yttersta gräns fann sig justitieministern nu i propositionen föranlåten föreslå vissa begränsningar i form av förbud mot pornografiska tillställningar som innehåller förråande sexuella eller sadistiska beteenden.

När vi hade att ta ställning till detta i justitieutskottet förelåg det motioner liknande dem vi har i dag, och vi vägde verkligen mycket noggrant vilka inskränkningar som borde göras. Utskottet anförde att både förslaget om förbud mot pornografiska tillställningar som innehåller förråande sexuella eller sadistiska beteenden och de förslag som fanns i motionerna om förbud mot förekomsten av samlag vid sådana tillställningar i viss mån kunde sägas stå i strid mot den princip som finns inskriven i grundlagen. Men vi sade också att utvecklingen av verksamheten i de s. k. sexklubbarna motiverade en viss skärpning i syfte att förhindra en fortsatt ogynnsam utveckling. Därför fastställde riksdagen denna inskränkning: En pornografisk föreställning får inte innehålla förråande sexuella eller sadistiska beteenden.

Sedan dess har vi behandlat den här frågan vid flera tillfällen, senast vid 1975/76 års riksmöte då vi gjorde en ny noggrann genomgång. Vi vägde återigen de begränsningar som vi ansåg måste göras mot de grundläggande principerna för yttrandefriheten, ett område till vilket alltså pornografiska föreställningar hör. Riksdagen avlog vid föregående riksmöte dessa motioner. Nu har de kommit tillbaka, och de har i majoritetsskrivningen kopplats ihop med socialutskottets glädjande enhälliga

tillstyrkande angående en utredning om sexklubbarna. Jag skall inte ett ögonblick låta påskina att jag inte anser att en sådan kartläggning – med den större bredd som finns i remissvaren till utredningen om sexuella övergrepp – verkligen behövs, även om jag tycker det bör påpekas att det kanske inte så mycket är de offentliga samlagen utan den prostitution som florerar ohämmat i anknytning till klubbarna, och som vi fått så många bevis på, som är frågans tyngsta problem.

Men det kan kanske också vara värdefullt att understryka att det inte är första gången som socialutskottet behandlar den här frågan. Vid 1972 års riksdag gick liknande motioner till socialutskottet. I de motionerna framfördes också önskemål om straffrättsliga åtgärder, liksom sociala, för att bekämpa prostitutionen. Socialutskottet sände dessa motioner på remiss till polisen och fick då svaret att den polisiära övervakningen av vissa sexklubbar hade intensifierats. Utskottet sade att de i varje fall på längre sikt effektivaste åtgärderna är sådana som innebär att orsakerna till prostitutionen undanröjs, och att det är viktigt att man får klart för sig de bakomliggande svårigheterna av social och ekonomisk karaktär.

Man krävde alltså redan då en kartläggning av prostitutionen, och man pekade på att det var huvudsaken. Socialutskottet fann att motionerna inte påkallade någon åtgärd från riksdagens sida när det gällde en straffskärpning.

Vi har i justitiekommittén behandlat två motioner som kräver en sådan straffskärpning. Från minoritetens sida har vi velat bena upp problemen och önskat framhålla frågans tryckfrihetsrättsliga karaktär. Vi säger att vi vet för litet än så länge för att direkt kunna ta ställning till huruvida man nu skall ändra allmänna ordningsstadgan och menar att frågan ännu inte ger anledning till någon annan bedömning än den som vi gjorde tidigare.

Läser man majoritetens skrivning finner man att det bara allmänt talas om att det bör bli en straffskärpning, men vi tycker inte att det finns anledning att ge regeringen till känna krav på en straffskärpning i denna fråga. Vilken straffskärpning skulle det i så fall bli? Man skall ha klart för sig att det finns många lagar som rör prostitutionen och förhållandena på sexklubbar. Det finns bestämmelser i brottsbalken, vi har den allmänna ordningsstadgan, förordningen med särskilda bestämmelser om biograföreställningar, hälsovårdsstadgan, barnvårdslagen och socialhjälpslagen. Vi väntar på socialutskottets slutgiltiga ställningstagande till vad som kallas för samhällsfarlig asocialitet. Vidare har vi smittskyddslagen och smittskyddskungörelsen. För vår del vet vi inte vilka av dessa olika lagar som majoriteten avser skall bli skärpta. Vi trycker på vad riksdagen tidigare har sagt gång efter gång, riksmöte efter riksmöte. Det vill mycket till innan man ytterligare begränsar en grundlag som tryckfrihetsförordningen. Och vi känner oss mycket trygga i vetenskapen om att någonting håller på att hända i en översikt och en bred kartläggning av vad som ligger bakom prostitutionen och dess verkningar i samhället.

Vi vet också att en av våra främsta experter finns på justitiedepartementet, som verkligen kan lägga samman allt och ta ställning till det som vi i dag inte kan avgöra, nämligen huruvida det nu är dags att ändra den allmänna ordningsstadgan i enlighet med motionärernas yrkanden.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid justitieutskottets betänkande nr 5 fogade reservationen.

Fru ANDRÉ (c):

Herr talman! Var skall vi sätta kvinnoförnedringens yttersta gräns i vårt samhälle? Hur många unga kvinnor skall offras i sexklubsverksamheten? Det är frågor som vi måste ställa oss. Sexklubbarnas annonser ger verkligen belägg för att det är en fråga om att exploatera kvinnor. De försöker överträffa varandra för att skapa förnedrande programpunkter i sina föreställningar. Man lockar med ständigt nya flickor. Det allt över-skuggande profitintresset styr verksamheten.

Vilka är det då som frekventerar sexklubbarna? Enligt uppgifter i ett TV-program tycks det bl. a. vara så att vissa företag först bjuder sina manliga kunder på krogbesök och därefter på sexklubb. Det ingår alltså i representationskostnaderna. Det är den mätte, manlige medborgaren som förlustar sig med kvinnoförnedring.

Hur är det då för flickorna? Brottskommissionen har i sitt betänkande beskrivit det på följande sätt: "De i klubb- och ateljéverksamheten engagerade personerna löper risk att efter hand hamna i asocialitet och kriminalitet. Utvecklingen har sannolikt lett till en väsentlig ökning av prostitutionens totala omfattning och därmed också av antalet personer som i längden löper risk för social missanpassning."

I justitieutskottets betänkande 1976/77:5 behandlas bl. a. en motion som jag undertecknat. I denna hemställs att allmänna ordningsstadgan ändras så att även offentliga samlagsscener blir förbjudna på sexklubbarna. Detta skulle, som vi uttryckt det i motionen, vara ett första steg mot en sanering i denna bransch. Även om utskottets majoritet inte har gått med på motionsyrkandet i dess helhet är dess skrivning ändå ett klart ställningstagande för att det erfordras åtgärder för att komma till rätta med avarterna inom sexklubsverksamheten. Utskottet anför att ett sådant förbud bör kunna verka i viss mån dämpande på verksamheten och att det därför finns anledning att överväga frågan. Ställningstagandet bör dock föregås av en systematisk utvärdering av 1973 års lagstiftning och en kartläggning av verksamheten vid sexklubbarna. Arbetet härmed – som bör syfta till skärpt lagstiftning – bör enligt utskottets mening snarast komma till stånd genom regeringens försorg. – De socialdemokratiska ledamöterna har förvånansvärt nog motsatt sig detta och avgivit en reservation. Man anser tydligen att allt är väl beställt och vill inte ha några ytterligare informationer om denna verksamhet.

Bland reservanterna finns fyra socialdemokratiska kvinnor som alltså inte anser att sexklubsverksamheten ofta tar sig uttryck som i hög grad

är förnedrande för kvinnorna. Det finns tydligen heller inga betänkligheter mot den situation de agerande befinner sig i. Bör vi inte känna systemskap med de unga kvinnor som utnyttjas i denna verksamhet? Är det rätt att avskärma sig, att inte bry sig om hur deras situation är? Svaret på frågorna tycker jag är helt givet. Visst måste vi se till konsekvenserna av olika verksamheter i samhället.

Jag vill med detta yrka bifall till justitiekammarens hemställan i betänkandet nr 5.

Fröken MATTSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Om fru André hade velat lyssna noggrant på vad jag yttrade skulle hon ha uppfattat att jag sade att vi står bakom de krav som har rests på en översyn inte bara av sexklubsverksamheten utan av hela prostitutionen. Vi har uttalat det gemensamt, fru André, vid den uppvaktning som 14 olika politiska och ideella kvinnoorganisationer gjorde hos dåvarande justitieministern, när vi överlämnade våra remissvar och ställde våra yrkanden med anledning av utredningen om sexuella övergrepp. Vi menar emellertid att man måste renodla frågorna; det är på det sättet man skall arbeta. Det är mot den bakgrunden man också skall stödja socialutskottets av tidningarna att döma framlagda betänkande. Vi anser att vi i detta sammanhang sysslar med en del – men bara en del – av den stora frågan om de yttrandefrihetsrättsliga principerna.

Fru ANDRÉ (c) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Mattson talar om den uppvaktning som gjordes i anledning av utredningen om sexuella övergrepp. Det är helt riktigt att många kvinnoorganisationer deltog i denna uppvaktning och det var, som jag ser det, ett helt riktigt ställningstagande som då gjordes. Men i justitiekammarens betänkande som vi nu behandlar skriver utskottsmajoriteten på följande sätt: "Det står också klart att verksamheten kan dra in ungdomar och även andra i ett asocialt levnadssätt och att den ofta tar sig uttryck som är i hög grad förnedrande för kvinnorna." Denna skrivning har alltså inte de socialdemokratiska ledamöterna i justitiekammaret ansett sig kunna stödja. Det var därför som jag drog den slutsats som jag framförde i mitt tidigare inlägg.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Det förekom i somras ett TV-program som just rörde verksamheten vid de s. k. sexklubbarna. I det programmet skildrades bl. a. hur två systrar från en svensk landsortsstad hade på ett eller annat sätt av en äldre vänlig herre lockats till en sexklubb och där tagit engagemang. De hade själva inte riktigt förstått vad det gick ut på, men anpassningen gick ganska fort. Efter kort tid var flickorna mycket glada över sina stora inkomster. Deras framtidsmål hade förändrats. Ett liv i lyx föresvävade dem, och de ville gärna få möjlighet att föra ett lyx-

betonat liv med så ringa arbete som möjligt.

Detta TV-program borde ha gett åtskilligt att tänka på för dem som förespråkar den totala passiviteten i denna fråga – en fullständig passivitet år efter år – som fröken Mattson nyss gjorde.

Jag skall trötta kammaren med en kort historik, eftersom fröken Mattsons historiebeteckning var litet oklar.

När riksdagen 1970 och 1971 slopade bestämmelserna om sårande av tukt och sedlighet var det faktiskt många som befarade att man därmed skulle ge fältet fritt för förevisning inför betalande publik av t. ex. perversiteter, sadism och även offentliga samlag. Lagrådet delade dessa farhågor och ville genom bestämmelser i allmänna ordningsstadgan skapa åtminstone något hinder härför.

Lagrådets uppfattning framfördes i reservation till riksdagen, och den reservationen samlade den 10 februari 1971 128 röster mot 184 för utskottsmajoriteten, som ville att allt skulle vara fritt. Bakom minoriteten stod då praktiskt taget hela centergruppen – 57 av 59 –, flertalet av folkpartigruppen – 38 mot 16 – och samtliga moderater.

Inget hinder skulle alltså föreligga för de förehavanden som lagrådet fruktade skulle komma. Utvecklingen gick också snabbt i den riktning som lagrådet hade befarat.

Redan 1973 var man emellertid mogen att tänka om. I samband med brottskommissionens beskrivning av verksamheten i sexklubbarna framlades ett förslag om lagändring, som gick ut på att tillståndsprövning skulle införas för offentliga pornografiska föreställningar. Man införde då också den bestämmelsen att det vid sådana föreställningar ej skulle få förekomma förråande sexuella eller sadistiska beteenden. I en reservation till utskottsbetänkandet yrkades redan då att även offentliga samlag skulle inrymmas under dessa förbud och alltså vara förbjudna. Den reservationen föll. Och när kammaren för ungefär ett år sedan behandlade frågan ånyo framställdes samma yrkande och det föll också – visserligen med en knapp majoritet, men yrkandet föll i alla fall. Det är bakgrunden till att vi i år har denna debatt igen.

Varför skall man då ingripa mot sexklubsverksamheten? Fru André har ju redan utvecklat viktiga skäl härför – främst förnedrandet av kvinnan. Detta förnedrande av kvinnan är väl också orsaken till att ett antal framträdande socialdemokratiska kvinnor vid en omröstning i kammaren för några år sedan lade ned sina röster – alltså ett avsteg från partilinjen.

Men det finns andra skäl. Det gäller att skydda ungdomen. Och att man bör ingripa genom en ändring av ordningsstadgan är väl så mycket tydligare som de förhoppningar som fanns på sin tid, att man via annonsöverenskommelser skulle hindra en förråande utveckling, har slagit slint. Var och en som studerar annonssidorna i kvällstidningar i Stockholm eller ute i landet kan ju se vart utvecklingen har gått och hur ständigt nya sensationer skall avlösa varandra enligt dessa annonser. Det är över huvud taget fråga om ett förråande och brutaliserande inslag i samhället, vilket väcker utlänningars förvåning och som också har blivit

en turistattraktion för Stockholm. Nyligen protesterade ett antal kvinnoorganisationer mot att det i officiella informationer till turister i Stockholm gavs en framträdande plats åt just sexklubbar och verksamheten där. Skälen för deras protest ligger i öppen dag.

Det är alltså fråga om en brutalisering – man kan också säga avhumanisering – och det är ett brott mot stil och smak att sådant kan få förekomma i dagens samhälle. En verksamhet av det slaget är praktiskt taget okänd i med oss jämförliga kulturländer.

Fröken Mattson söker nu försvara passiviteten genom att hänvisa till tryckfriheten. Vi vet alla att fröken Mattson är en nitisk kämpa för tryckfriheten, men ibland har väl tryckfriheten anledning att be Gud bevara sig också för sina vänner. När fröken Mattson försöker göra frågan om sexklubbarna och förekomsten av offentliga samlag där till en tryckfrihetsfråga, då har jag väldigt svårt att följa med! Jag kan inte se att detta berör tryckfriheten. Något mer kan det ligga i att det berör yttrandefriheten, men det är en annan sak. Att det skall finnas yttersta gränser för yttrandefriheten har ju denna riksdag fastställt tidigare, inte minst i samband med 1973 års lagändring. Var den gränsen skall gå kan man naturligtvis alltid diskutera, och det kanske vi gör i dag, men motionärerna anser i varje fall inte att förekomsten av offentliga samlag inför betalande publik bör kunna rymmas inom yttrandefriheten vid den gränsdragningen.

Fröken Mattson förordar alltså den rena passiviteten. I fjol hette det från hennes partivänners sida att utvecklingen gick i rätt riktning: sexklubbarnas verksamhet minskade och verksamheten var på väg att ändå dö ut. Det fanns ju då inte något belägg för det påståendet, och det finns det ännu mindre i dag. I dag har vi inte heller fått höra det argumentet, och det förstår jag. I själva verket torde verksamheten nu florerar mer än någonsin. Det stora kapital som är placerat i denna och annan pornografisk verksamhet kan säkerligen glädja sig åt en riklig utdelning, och den kartläggning som några tidningsreportrar gjorde för något år sedan vittnar om att det är stora summor det är fråga om – summor som till övervägande delen undandras beskattning och samhällets kontroll.

Jag måste som motionär säga att utskottet kanske har gjort frågan litet mer invecklad än som behövs; man hade kunnat gå fram mycket enklare. Det hindrar emellertid inte att jag ändå ansluter mig till utskottsbetänkandet därför att dess riktning är alldeles klar. Utskottsmajoriteten vill att man skall överväga frågan om förbud mot offentliga samlag, och därmed kan vi motionärer vara nöjda.

Men jag måste säga att jag ställer mig synnerligen frågande inför fröken Mattsons resonemang över huvud taget, inte bara i fråga om tryckfriheten. Fröken Mattson säger jämte sina partivänner i reservationen att inga omständigheter har inträffat som ger anledning till annan bedömning än förra gången. Ja, förra gången sade man att om behov förelåg av ingripanden skulle sådant ske. Nu säger fröken Mattson att det inte har

Onsdagen den
10 november 1976

Pornografi m. m.

visat sig vara något behov av ingripanden och att alltså ingenting har inträffat. Men det *har* faktiskt inträffat något, och det är att den utredning om sexualbrotten som här omnämnts har kommit. I betänkandet SOU 1976:9 står det faktiskt en hel del om sexklubbarna. Där står det att de utgör en inkörspport till prostitution och annan brottslighet. Från ordnings- och sanitetssynpunkt är verksamheten ofta helt otillständig, heter det vidare, men framför allt trycker man på den prostitution som sammanfaller med verksamheten i dessa sexklubbar.

Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till utskottets förslag.

Jag vill tillägga att det har sagts i pressen att denna fråga, om offentliga samlag skall tillåtas i samband med pornografiska föreställningar och tillstånd lämnas för sådana, skulle skapa den första konfrontationen mellan regeringspartierna och oppositionen under det nu pågående riksmötet. Jag måste verkligen beklaga oppositionen, om den väljer ett sådant ämne för konfrontation.

Fröken MATTSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hernelius anklagar mig för passivitet. Jag tror att det är det sämsta omdöme herr Hernelius kunde välja. Vi föredrar att agera i de sammanhang där det är riktigt och lämpligt, nämligen i remissutlåtanden och vid uppvaktningar med anledning av det betänkande som herr Hernelius nu har citerat.

Vi avvaktar slutsummeringen av remissutgången och vad justitiedepartementet kommer att göra – eventuellt tillsätts ytterligare kompletterande utredningar, för nästan alla remissorgan är ense om att detta måste ske. Vi menar att det är i det sammanhanget man skall väga in den fråga som herr Hernelius har talat om och som berörs i klämman på motionen.

Enbart förbud på ett område tror vi inte hjälper. Vi menar att det krävs en enorm satsning av sociala, kulturella och psykologiska resurser. Det är därför vi fortfarande ställer oss tveksamma, och jag vill påpeka att denna tveksamhet i viss mån delas av utskottsmajoriteten.

Herr HERNELIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Mattson värijde sig mot beskyllningen för passivitet och sade: Vi sätter in vår kraft där det är riktigt och lämpligt, nämligen i remissutlåtanden och vid uppvaktningar.

Jag studsade till när jag hörde detta. Fröken Mattson kan väl som ledamot av riksdagen inte anse att det är felaktigt att i riksdagen ta upp en lagstiftningsfråga. Det är framför allt i detta forum en sådan skall behandlas. Andra aktiviteter är nog också värdefulla, men vi står ibland inför riksdagsbeslut i sådana här frågor, och då skall riksdagen också göra sin röst hörd. Det är det vi har förordat i dag.

Fröken Mattson tror inte på förbud, utan menar att det krävs en omfattande social kartläggning osv. Därvid syftar hon naturligtvis på prostitutionen. Vi kan alla dela hennes uppfattning i fråga om lagstiftning

på den punkten behövs en utredning och kartläggning av betydande mått. Men detta är inte den fråga vi diskuterar i dag. Vi diskuterar sexklubbarna och deras verksamhet. Det området är delvis sammankopplat med prostitutionen, men det kan dock i och för sig ganska enkelt avskiljas från lagstiftningsarbetet i den frågan.

När fröken Mattson säger att hon inte tror på förbud måste jag erinra om att riksdagen 1973 tog det första steget mot att införa förbud som ansågs påkallade, som följd av att man hade avskaffat tidigare bestämmelser 1970 och 1971. Man införde då förbud mot förråande sexuella eller sadistiska beteenden i samband med sådana här föreställningar. Det finns ingenting som hindrar att riksdagen i dag tar ett steg till i samma riktning och uttalar sig för vad utskottet har anfört. Utskottets mening är ju otvetydig.

Fröken MATTSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag menar alldeles tydligt att förbud enbart icke bättrar någon situation. Missförhållanden i samhället – och vi är helt överens, herr Hernelius, om att detta är missförhållanden – måste man angripa på bred front. När detta är kartlagt och när man sett vad som kan åstadkommas, då kan man också överväga vilka förbud man skall ta till. Det är i det avseendet våra uppfattningar skiljer sig synnerligen markant.

Herr HERNELIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Behöver fröken Mattson verkligen kartlägga sexklubsverksamheten för att ta ståndpunkt i en sådan här fråga om vilken väg man skall slå in på? Det tror jag inte är alldeles nödvändigt. Det är mycket lätt att kartlägga den verksamheten.

Herr GAHRTON (fp):

Herr talman! Så sent som på 1950-talet var Sverige fortfarande ett ganska puritanskt land. Det var en hård, omänsklig, fördomsfull och förljungen sexualsyn som rådde och präglade tusentals och åter tusentals människor. Vi var en del som reagerade hårt mot allt detta. Vi krävde en friare sexualsyn och upprensning i censur- och fördomsdjungeln.

I dag kan man lugnt konstatera att vi har blivit bönhörda, och över lag har vi anledning att känna glädje. Men vi har också blivit över hövan bönhörda. Den här utvecklingen har en framsida, men den har också en baksida.

Det var en sak som vi inte räknade med den gången i början och mitten av 1960-talet. Vi hade inte räknat med de cyniska och hänsynlösa kommersiella exploatörerna och profitörerna, alla dessa som i vinningsyfte gör snusk, äckel och kvinnoförtryck av en den mänskliga tillvarons finaste ingredienser – den sexuella kontakten och gemenskapen.

Herr talman! Det var mot den bakgrunden jag med stor glädje började läsa motionen 1055 av fru André m. fl. Där heter det t. ex. om porrklubsverksamheten att den "går ut på att ge sexklubbägaren största

möjliga vinst genom att utnyttja människor utan att ta hänsyn till konsekvenserna. Verksamheten går ut på att exploatera kvinnan, att förstärka föreställningen om kvinnan som enbart sexobjekt." Också i motionen 1066 finns riktiga iakttagelser, t. ex. att skattesvindleriet förefaller vara regel snarare än undantag i porrklubbsbranschen.

Här är alltså, inbillar man sig, motioner som syftar till en genomgripande sanering av porrbranschen i syfte att omöjliggöra profitinriktad exploatering av människors legitima behov av sexualitet i frihet och gemenskap. Men vad är det då de båda motionerna utmynnar i för yrkanden? Jo, att samlag på scen skall förbjudas. Och så krymper hela det stolta anslaget mot sexualitetens profitörer ihop till, som jag uppfattar det, en gammal tukt- och sedlighetsårad blygsel.

Herr talman! Jag är besviken. Vad som behövs är en kraftfull sanering av hela porrbranschen, inte punktinsatser som bara kan väcka svenska folkets löje. Mot den bakgrunden kan majoritetens yrkande om kartläggning av porrklubbseländet leda framåt, förutsatt att den vaga och oklara skrivning av sympati för ett isolerat förbud mot offentliga samlag betraktas som ett hugskott av regeringen.

Minoritetens inställning är däremot fullständigt obegriplig och oacceptabel. Man vill inte ha någon utvärdering. Man andas tillfredsställelse med tillståndet. Som redan nämnts av fru André tidigare vill man stryka en mening hos majoriteten som talar om porrklubbsverksamheten som i hög grad förnedrande för kvinnorna. Att man vill stryka en sådan mening i motiveringen, kan det tolkas annorlunda än så att man avvisar den bedömningen av det verkliga läget?

Socialdemokratin står splittrad när porrbranschens profitörer förvandlar sexualitet från en mänsklig relation till handelsvara. I socialutskottet biträder socialdemokraterna en kartläggning, i justitiekommittén avstyrker de. Det är ingen särskilt uppbygglig syn.

Fröken MATTSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill peka på att de motioner som vi har behandlat enbart har sysslat med den allmänna ordningsstadgan. Det är dessa motioner som vi har tagit ställning till. Det andra är ett försök till skrivning som vi i och för sig kan instämma i i andra sammanhang, men det har ingenting att göra med den sakfråga som vi behandlat i utskottet.

Herr GAHRTON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Men det är ju inte bara yrkandet som ni har reserverat er mot, utan ni har reserverat er mot skrivningen och föreslagit att bl. a. den av mig citerade meningen skall tas bort. Om man reserverar sig på det sättet finns det ju alla möjligheter att från majoritetens formuleringar skriva in de meningar om det verkliga förhållandet som man instämmer i, bl. a. att det är en förolämpning mot kvinnan.

I själva verket kan man utläsa av reservanternas skrivning att de inte finner att något väsentligt har skett som nu föranleder några åtgärder

och att de därför också reserverar sig mot det konkreta yrkandet från majoriteten i utskottet om att en utvärdering bör göras av bestämmelserna angående pornografiska föreställningar m. m. Det kan inte gärna tolkas på annat sätt än som en helt obegriplig passivitet inför ett synnerligen allvarligt socialt problem.

Fröken HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Porrindustrin är ett av de grövsta uttrycken för kvinnornas förnedring i vårt samhälle i dag. Kvinnoföraktet får här sitt mest tillspetsade uttryck. När det gäller porr utnyttjas hela tiden unga kvinnor med falska löften om framgång och pengar, men framgång och pengar blir det bara för knarklangare och andra kapitalets profitörer. Porrindustrin förnedrar inte bara kvinnor ideologiskt – den lever cyniskt på ensamhet och känslomässig isolering, den utnyttjar och lever på social utstötthet och mänskligt förfall. Inte bara kvinnorna förnedras – också männen upplever detta som diskriminerande och förnedrande.

Det som sagts här i dag av herr Hernelius och fru André och vad som sägs i motionerna tycker jag emellertid präglas av dubbelmoral och hyckleri. De angriper ju inte på något sätt rötterna till pornografin och den kvinnosyn som den innebär. Rötterna för detta förtryck finns ju i det samhälle där kvinnorna reduceras till könsobjekt, i det samhälle där kvinnornas främsta möjlighet att tillerkännas något värde är att spela på sin roll som kvinna och könsvarelse, i det samhälle där den kommersiella reklamen hela tiden befäster en reaktionär kvinnosyn, spekulerar i kvinnans situation och försöker utnyttja den till att göra kvinnorna till ett lättfångat byte för sitt syfte att på olika sätt öka kapitalisternas försäljning.

I förlängningen av denna föreställning, där man i första hand ser kvinnan som ett objekt, ligger ju olika former för sexuella övergrepp där offentliga samlag bara är ett. I förlängningen ligger ju också den syn på kvinnan som sexualbrottsutredningen står för, nämligen att en kvinna kan vara medansvarig vid våldtäkt bara genom sin klädsel eller sitt uppträdande.

Man tar från motionärernas håll inte heller upp hela den kvinnofientliga reklam som vi ju fått otaliga exempel på inte minst under den senaste tiden med jättelika affischer runt hela Sverige och som väl knappast någon lyckats undvika att få del av – reklam som gör kvinnorna till en vara, en produkt vilken som helst.

Utskottsmajoriteten har alltså endast berört ett av uttrycken för kvinnoföraktet i vårt samhälle. Jag menar att det är helt otillräckligt. Om det som man skriver om t. ex. att exploatera kvinnan inte bara skall bli en läpparnas bekännelse, måste man bekämpa hela det klassamhälle som spekulerar i att utnyttja kvinnoföraktet och kvinnoförtrycket. Och då räcker det inte, herr Gahrton, med en sanering av hela porrbranschen. Ett stopp för denna diskriminering kräver en uppgörelse på samhällets alla områden med föråldrade föreställningar och påtagbar diskriminering.

Det gäller arbetsmarknaden, där kvinnorna hela tiden hänvisats till en låglönemarknad. Det gäller utbildningsväsendet, där man redan tidigt förstärker den förhärskande kvinnosynen. Kvinnofrigörelsen kräver alltså kamp mot kapitalismen.

Nu finns det inte heller någon anledning att inta en överslättande attityd gentemot kapitalets porrindustri och hajarna som spekulerar i kvinnornas förnedring. Och det är förvisso inte överklassens kvinnor som främst utsätts för detta förtryck utan de mest utslagna grupperna i samhället.

Socialdemokraterna i utskottet säger i sin reservation att erfarenheterna inte är tillräckliga för att visa om behov av en mer genomgripande reglering finns.

Nu återoppar man också det vi tidigare debatterat i dag, nämligen yttrande- och tryckfriheten, och jag medger gärna att det ligger en fara i motionerna och den skrivning som finns så till vida som en reglering kan utnyttjas för att stoppa icke kommersiella kulturuttryck i form av teaterföreställningar och liknande. Därför kommer inte vi heller att stödja utskottets skrivning. Men en alltför liberal inställning till porrindustrin borde, fröken Mattson, vara främmande för hela arbetarrörelsen. När man talar om tryckfrihet och pressfrihet måste man fråga sig: Tryckfrihet och pressfrihet för vem?

I grundlagen finns i dag stadganden om förbud mot hets mot folkgrupp. Vi har motionerat om ett förbud i grundlagen mot spridning av kvinnodiskriminerande uppfattningar. Yttrande- och tryckfriheten innebär enligt vår uppfattning inte att en folkgrupp, kvinnorna, skall kunna exploateras på ett vulgärt och tarvligt sätt. Det är vad som sker på sexklubbarna och i mycket av den kommersiella reklamen.

Sammanfattningsvis anser jag, herr talman, att denna fråga måste ses i ett större sammanhang. Vi har tagit upp detta i en motion med ett 20-punktsprogram mot kvinnoförtrycket. I dag kan vi varken stödja det borgerliga hyckleriet eller den socialdemokratiska skrivningen.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Fröken Hjälmström sade att det kan finnas risker för tryckfriheten, att det som begärs i motionerna kan utvidgas till att omfatta även annan verksamhet än föreställningar i porrklubbar. Den farhågan kan fru Hjälmström avskriva. Det är uttryckligen sagt i detta sammanhang, och det står på s. 5 i betänkandet, att bestämmelsen i allmänna ordningsstadgan avser endast pornografiska föreställningar, inte konstnärlig verksamhet eller liknande. Så var det med den saken.

Det har varit intressant att följa en del debattinlägg. Herr Gahrton tycker att diskussionen borde utvidgas till att gälla hela porrindustrin. Gärna det. Nu har vi emellertid koncentrerat oss på en liten del av porrindustrins verksamhet men en ganska betydelsefull del. Och det är lösningar för att komma till rätta med den delen av verksamheten som vi i dag försöker finna.

Fröken Hjälmström vill att man skall avskaffa det kapitalistiska sam-

hället med en gång när vi nu diskuterar bestämmelserna i ordningsstadgarna. Det kan ju vara en kommunistisk linje, men det må förlätas oss motionärer om vi inte direkt har det perspektivet på den ändring i ordningsstadgan som det är fråga om. Vi avser inte att med den rad, som skall in i ordningsstadgan, vidga horisonten på det sätt som fröken Hjelmström vill.

Intressant är emellertid att fröken Hjelmström slutar med att inte stödja ens detta lilla ingrepp. Hon vill försvara denna form av kapitalism. Därmed vill hon liksom socialdemokraterna räkna sig till stödjarna av kapitalistisk verksamhet. Man kanske rent av kan tala om de kapitalistiska partierna i dagens debatt.

Herr GAHRTON (fp):

Herr talman! Medan vpk och fröken Hjelmström väntar på att kapitalismen skall bryta samman och att det skall skapas ett större sammanhang, har vi ständigt den sociala verkligheten omkring oss, och den ställer krav på ingripanden. Det är en ståndpunkt som vi på liberalt håll har, och det är kanske den väsentligaste skillnaden mellan oss och det parti som fröken Hjelmström representerar.

Fru ANDRÉ (c):

Herr talman! Fröken Hjelmström anklagar oss motionärer för att vi i detta sammanhang inte har tagit upp hela frågan om kvinnodiskrimineringen. Vi tar upp frågan om kvinnodiskriminering på många olika sätt, och detta är en liten del av det som vi anser vara kvinnodiskriminering. Jag kan när det gäller den kvinnodiskriminerande reklamen nämna att jag tidigare har haft anledning att ta upp denna här i kammaren.

Med anledning av fröken Hjelmströms argumentation vill jag fråga om vi måste vänta tills man genomfört en revolution och fått ett socialistiskt samhälle i Sverige för att kunna börja angripa de här problemen. Vi anser att vi i det rådande samhällssystemet skall arbeta för att få bort denna kvinnodiskriminering.

Fröken HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Till fru André och för den delen även till herr Hernelius vill jag bara säga att vi inte är av den uppfattningen att man måste avskaffa kapitalismen för att genomföra vissa förbättringar i detta avseende. Det är också därför som vi i en motion har föreslagit ett 20-punktsprogram, som riksdagen senare kommer att få ta ställning till. Det finns då all anledning för fru André och herr Hernelius att stödja vissa punkter i den motionen.

När det gäller tryckfriheten anser vi inte att skrivningen beträffande varitörer och teaterföreställningar är tillräcklig. Vi har alldeles för många exempel på hur man på olika sätt har stoppat bra och progressiv kultur i det här landet för att vi skall nöja oss med den futtiga mening som finns i utskottsbetänkandet.

Jag tycker fortfarande att det som herr Hernelius och fru André säger innebär hyckleri; de tar inte på något sätt ställning till frågan om grunden för pornografins utbredning i det här samhället – frågan om samlag på scen är ju bara en liten del av det hela. Ni tar t. ex. inte upp frågan om reklamen, och ni tar inte upp det affischkrig som förekommit på den senaste tiden runt om i Sverige. Ni går över huvud taget inte in på den biten.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Fröken Hjelmström anklagar oss för att vi inte tagit upp t. ex. affischkriget. Det affischkriget började långt efter det att motionen hade skrivits, så det var väl en obefogad anklagelse, men det är ju inte det väsentliga.

Fröken Hjelmström föreslår att vi skall noga studera de punkter som hon föreslår i sitt program, när det kommer upp till behandling. Det skall vi visst göra för att se om det är någonting som vi där kan stödja. Jag vill dock säga att jag på den punkten inte är särskilt förhoppningsfull, sedan jag hört fröken Hjelmström här i dag. Men låt oss ge gåvor och gengåvor. Fröken Hjelmström kan börja med att stödja oss i dag, så får vi sedan se om vi kan stödja ert punktprogram.

Sedan tycker jag inte att det är rätt att tala om en futtig mening på s. 5. Man markerar där vad frågan gäller, nämligen pornografisk föreställning – inte konstnärlig verksamhet. Kallas det för en futtig mening, vet jag inte vilka anspråk fröken Hjelmström har på hur man skall avgränsa problemen.

Fröken HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Med anledning av det sista vill jag bara fråga: Vem är det som avgör vad som är kultur?

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av fröken Mattson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Wååg begärt vötering upplästes och godkändes följande vöteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av fröken Mattson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Skantz begärde rösträk-

ning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 156
Nej – 125
Avstår – 22

Nr 23

Onsdagen den
10 november 1976

*Homosexuella
samlevandes
sociala rättigheter*

§ 10 Föredrogs

Lagutskottets betänkanden

1976/77:2 med anledning av motion om högsta tillåtna blodalkoholhalt vid trafik till sjöss

1976/77:6 med anledning av motion om allmänna arvsfonden

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 11 Homosexuella samlevandes sociala rättigheter

Föredrogs lagutskottets betänkande 1976/77:7 med anledning av motion om homosexuella samlevandes sociala rättigheter.

I detta betänkande behandlades motionen 1975/76:1125 av herr Svensson i Malmö (vpk), vari yrkats att riksdagen begärde att regeringen skulle utfärda instruktion till samtliga berörda myndigheter av innebörd att ekonomiska och andra förmåner, vilka normalt tillkom heterosexuella samlevande, också skulle utgå till homosexuella samlevande.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1125.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Det är bara tjugofem år sedan det bedrevs klappjakt på homosexuella i det svenska samhället – på gator och torg, i press och riksdag. Det var på den tiden en känd svensk författare föreslog att de homosexuella skulle deporteras till Gotland.

Dessa McCarthyismens spöken ter sig i dag överkliga. Fördomarna har drivits tillbaka. Men i den aktiva förföljelsens ställe har i alltför hög grad trätt en passivitetens tystnad.

Alltjämt väntar landets 400 000 homosexuella män och kvinnor på att bli likaberättigade medborgare, på att slippa diskriminering i yrkesliv, militärväsende och lagstiftning, på att felaktiga värderingar av den typ som t. ex. manifesteras i USSU, utredningen för sexual- och samlevnadsundervisning, skall utmönstras samt på att särbehandlingen i sociala och ekonomiska sammanhang skall få ett slut.

Först 1973 kom lagutskottet – efter ett kommunistiskt motionsinitiativ

Onsdagen den
10 november 1976

*Homosexuella
samlevandes
sociala rättigheter*

– med sin deklaration att homosexuell samlevnad var en från samhälls-
synpunkt fullt acceptabel form av samlevnad. Efter upprepade riksdags-
påminnelser tog de familjelagssakkunniga upp också de homosexuellas
sak. Den nya regeringens attityd till de homosexuella är emellertid allt-
jämt dunkel. Det som borde vara självklart i ett rättssamhälle har varit
segdraget och trögt.

Vpk:s motionsyrkande går ut på att regeringen skall instruera alla of-
fentliga instanser om att homosexuella samlevande inte får särbehandlas
i ekonomiska och sociala sammanhang. Yrkandet avvisas av lagutskottet.
Motiveringen är formell. Utskottet hävdar att instruktion om att myn-
dighet skall tillämpa lag på visst sätt är ett ingrepp i förvaltningsmyn-
dighets självständighet och därför strider mot regeringsformens 11 kap.
7 §. Därmed finner utskottet saken slutbehandlad.

Jag skall ge några synpunkter på detta sätt att formellt resonera. Med
lätt risk, herr talman, att kanske ställa till med ett juridiskt seminarium.

Det är naturligtvis smart gjort att hitta motiveringar av formell natur
till att motioner skall avvisas. Men jag undrar om ändå inte lagutskottet
den här gången låtit den juridiska fiffigheten besegra den juridiska lo-
giken.

För det första är det rent allmänt inte så, att riksdagen är avskuren
från inflytande över lagars tillämpning. Vid antagande av eller ändring
i en lag avger utskott och riksdag samtidigt utlåtande. Man släpper inte
bara ifrån sig lagtexten utan kommentarer. Tvärtom lämnar man syn-
punkter. Dessa skall ligga till grund för lagens tillämpning. Lagutskottet
har många gånger gjort så. Jag erinrar om ändringen av föräldrabalken
1973, där lagutskottet hade utförliga värderingar av hur lagen skulle till-
lämpas och där man också uttryckligen förutsatte att utskottets mening
på en bestämd punkt skulle beaktas i rättstillämpningen. Att ge sådana
generella riktlinjer är ett normalt inslag i lagstiftarens verksamhet.

Om man finner att en lag inte tillämpas på det sätt som lagstiftaren
avsett, har man givetvis rätt att uttala sig om detta, och uttalandet blir
då vägledande för praxis. Det är inte nödvändigt att för den skull alltid
ta upp själva lagtexten till diskussion och ändring. Lagstiftarens avsikt
skall beaktas i all rättstillämpning. Det ankommer självklart på regeringen
att i så fall informera myndigheterna om denna lagstiftarens avsikt.

Detta om riksdagens rätt att ge vägledande uttalanden till myndigheter.

Men här handlar det dessutom om en vida allvarligare sak. Låt oss
se, hur orimligt lagutskottets resonemang är och hur man faktiskt har
missuppfattat grundlagen, enligt min mening.

Vad innebär nämligen förvaltningsmyndighets självständighet? Lag-
utskottet tycks närmast resonera som om det var en fullständigt obe-
gränsad frihet och självständighet. Men det är ju inte fråga om annat
än myndighets frihet att utan inblandning tillämpa lag inom ramen för
lagstiftarens avsikt och inom ramen för vad rikets grundlag föreskriver.
Myndighet är absolut inte fri att tillämpa lagen som den vill. Myndighet
är inte fri att tillämpa lag på sätt som strider mot grundlag. Lagutskottet

tycks som sagt resonera som kanske alltför många jurister gör, nämligen att domstolar och förvaltningsmyndigheter är så totalt självständiga att de kan sätta sig över både lagstiftarens avsikt och grundlagarna. Det är givetvis orimligt. Stadgandet i regeringsformen 11:7 kan aldrig avse självständighet gentemot grundlagen. All rättstillämpning är underkastad grundlagens föreskrifter.

När man konstaterat dessa självklarheter, kommer man till frågan: Var någonstans finns det stöd för myndigheter att i rättstillämpningen särbehandla homosexuella samlevande i förhållande till heterosexuella samlevande? Sådan särbehandling finns inte föreskriven i någon lag, och lagstiftaren har aldrig någonsin uttryckt avsikten att sådan särbehandling skulle förekomma – det finns inget sådant yttrande från riksdagen. Myndigheternas praxis är alltså inte lagtillämpning i juridisk mening, eftersom det inte finns någon lag eller någon anvisning att tillämpa i det här förhållandet. Myndigheterna kan kanske svara att så här har de alltid gjort. Det har blivit en vana att betrakta de homosexuella på det sättet, men det är ju ingen laglig grund att särbehandla vissa grupper av medborgare.

Jag vill fråga lagutskottets talesman så här: Om jag hävdade att en förvaltningsmyndighet har frihet att särbehandla samlevande som är zigenare eller – för den delen – samlevande som är rödhåriga, vad skulle lagutskottets talesman då svara? Jo, han skulle givetvis svara att något sådant vore alldeles orimligt. En sådan särbehandling saknar stöd i lag.

Men då kommer ju frågan i retur: Varför är det då inte orimligt att särbehandla samlevande som är homosexuella? Om det inte ligger inom myndighets självständighet att särbehandla zigenare och rödhåriga, varför ligger det då inom dess självständighet att särbehandla homosexuella? Lagutskottet borde vid tillfälle föra en diskussion med sina jurister om detta intressanta problem. Jag skall ge dem ytterligare stoff.

Grundlagsstadgandet om förvaltningsmyndighets självständighet kan som jag sade givetvis inte avse självständighet i förhållande till grundlagen. Förvaltningsmyndighetens självständiga handläggning måste alltid ske inom grundlagens gränser. Herrar ämbetsmän och juris kandidater är ju inget samhälleligt frälse, som är obundna av de grundlagar som gäller för alla andra medborgare.

Vad säger grundlagen, herr Svanström, om särbehandling av medborgare? Regeringsformens 1:8 fastslår följande: "Domstolar och förvaltningsmyndigheter skall i sin verksamhet iakttä saklighet och opartiskhet. De får ej utan rättsligt stöd särbehandla någon på grund av hans personliga förhållanden, såsom tro, åskådning, ras, hudfärg, ursprung, kön, ålder, nationalitet, språk, samhällsställning eller förmögenhet."

Vad betyder detta? Jo, ordet "såsom" i texten visar att uppräknningen inte är en fullständig katalog utan närmast en exemplifiering av den huvudsakliga innebörden i begreppet "personliga förhållanden". Även om alltså sexuell inriktning inte uttryckligen nämns i grundlagen, är det uppenbart att det måste höra till sådana personliga förhållanden som

icke får föranleda särbehandling utan rättsligt stöd. Och något rättsligt stöd för särbehandling av homosexuella finns inte. Det betyder att särbehandling av homosexuella alltså egentligen är grundlagsstridig. Enda undantaget skulle vara sexualbrottslagstiftningen, där en särbehandling är rättsligt fastställd. Där gäller som bekant åldersgränser, men detta stadgande kommer troligen att avskaffas och har i och för sig inte att göra med det vi här diskuterar.

Om myndigheternas praxis i det här fallet alltså är grundlagsstridig, om den innebär särbehandling utan stöd i lag av vissa grupper medborgare, då är det givetvis en sak för regering och riksdag att åtgärda. Dessa instanser har att övervaka grundlagens efterlevnad och ständigt i sin fortlöpande verksamhet tillse att grundlagens auktoritet hävdas mot alla och envar. Det är alltså uppenbart att man inte, som lagutskottet gör, kan säga att det är myndigheternas ensak om de särbehandlar homosexuella samlevande eller ej. Det vore tvärtom fullt möjligt, formellt sett, för regeringen att klargöra för myndigheterna hur de bör handla om de vill följa grundlagen.

Detta är en intressant diskussion, menar jag, för om man tar grundlagen på orden – och det skall man ju göra – så är egentligen all särbehandling av människor på grund av deras sexuella inriktning förbjuden – om den inte är uttryckligen påbjuden i lag. Det medför vittgående konsekvenser på en rad samhällliga områden, och det är ett stöd för de homosexuellas likaberättigande i alla sammanhang.

Jag hävdar alltså att lagutskottet inte har sett det anförda grundlagsstadgandet i dess rätta sammanhang och att vpk-motionens yrkande i och för sig vore formellt möjligt.

Men om man nu accepterar – för den akademiska hypotesens skull – att lagutskottet har formellt rätt, så måste jag ändå framföra kritik.

Om utskottet av formella skäl fann det omöjligt att bifalla motionsyrkandet, så var ju utskottet i alla fall helt oförhindrat att ställa något förslag eller åtminstone göra ett uttalande till förmån för bättre förhållanden för de homosexuella på det här berörda området i samhällslivet. Ett sådant initiativ hade varit värdefullt, och det hade mycket väl anslutit till det positiva uttalandet från 1973. Det är beklagligt att utskottet valt denna passivitet, trots att man här hade ett tillfälle till något annat.

Särskilt beklagligt är, herr talman, att utskottets socialdemokratiska ledamöter anslutit sig till denna linje. Det kan erinras om – och det bör med skäl göras – att det var en socialdemokratisk rättslär, professor Vilhelm Lundstedt, som en gång var den drivande i striden för att avkriminalisera homosexualitet i Sverige. Också den nu avgångne ledamoten av utskottet, Sven Hammarberg, förespråkade en öppen syn. Jag tycker ärligt talat att ni dåligt förvaltar det arv som Vilhelm Lundstedt och Sven Hammarberg lämnat.

Mot bakgrund av vad jag anført vill jag, herr talman, ställa följande yrkande: att riksdagen med anledning av motion nr 1125 av herr Svensson i Malmö hos regeringen begär förslag till lagändringar av innebörd att

ekonomiska och andra förmåner, vilka normalt tillkommer heterosexuella samlevande, också skall utgå till homosexuella samlevande.

Samtidigt och avslutningsvis vill jag fråga lagutskottets talesman: Varför grep ni inte tillfället att här själva komma med något från utskottets sida? Skall jag tolka detta som en ointresserad inställning? Om inte, vad är ni beredda att göra för de homosexuellas likaberättigande i samhället?

Herr SVANSTRÖM (c):

Herr talman! Herr Jörn Svensson har i tidigare sammanhang, och även inledningsvis här, påpekat det enligt hans uppfattning positiva i lagutskottets uttalande 1973.

Ja, Jörn Svensson, vi har inte ändrat något i vår allmänna syn, och på s. 2 i vårt betänkande säger vi att vi vill tillägga att vi i och för sig har förståelse för syftet med motionen. Men vi hävdar att det syfte herr Svensson avser att uppnå endast kan vinnas genom författningsändringar. Vi förutsätter att man, med hänsyn till de positiva uttalanden som inte bara lagutskottet utan självklart hela riksdagen gjort genom att anta lagutskottets förslag 1973 i fråga om behandling av de homosexuellas problem, vid översyn av lagstiftningen inom berörda rättsområden i möjlig mån kommer att beakta även de homosexuellas villkor.

Det är alltså, herr Jörn Svensson, inte riktigt att vi i lagutskottet vid behandling av den här motionen visat passivitet. Vi har gjort en bedömning av vilken herr Jörn Svensson företog en examination på juridikens höjder men där vi vägrar att följa med i den luftiga motiveringen.

Vi anser oss, mot bakgrund av den lag och den praxis som finns, ha goda skäl för att säga att vi inte i detta speciella fall kan acceptera den ordning som en sådan här instruktion – som skulle gå förbi lagstiftningsarbete i form av utredning, remisser och ställningstagande här i riksdagen – skulle innebära. Den är ju inte accepterad i några andra sammanhang. Vi avser att också i fortsättningen – i den mån sådana frågor kommer på lagutskottets bord – göra en bedömning i enlighet med 1973 års uttalande, som fortfarande gäller.

Men vi väntar oss, såsom sagts tidigare, att behandlingen av sådana här ärenden i första hand skall tas upp i de skilda sammanhang där de hör hemma, vid den särskilda bedömningen av alla medborgares problem i samhället – antingen det gäller familjelagssakkunniga eller andra utredningar. Det står naturligtvis Jörn Svensson och andra fritt att också föreslå nya utredningar.

Jag hade inte, herr talman, tänkt att gå in i någon djupare debatt, men herr Svensson har ju ställt några direkta frågor. Jag har inte möjlighet att besvara alla, men jag skall besvara den sista, som gällde en kritik mot lagutskottets uttalande i år och att vi i utskottet skulle vara ointresserade av en lösning. Den kritiken vill jag bestämt avvisa. Vi är – så långt det ankommer på oss i lagutskottet – inte ointresserade av att dessa speciella problem löses i de sammanhang där de hör hemma,

Onsdagen den
10 november 1976

*Homosexuella
samlevandes
sociala rättigheter*

dvs. när de olika frågorna behandlas ur andra synvinklar.

Jag skall, herr talman, beträffande detta enhälliga utskottsbetänkande – som är det tunnaste vi har producerat i varje fall under alla de år som jag har varit ordförande – inskränka mig till att yrka bifall till hemställan i utskottets betänkande nr 7.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Det är bra att utskottets talesman kommer med ett klargörande när det gäller den allmänna attityden till de homosexuella problem. Att utskottet i och för sig inte är negativt förstår jag – och något annat hade jag inte heller väntat att han skulle säga.

Men man kan ju inte bara, när sådana här samhällsproblem kommer upp, ständigt hänvisa till vad man tidigare har sagt. Sedan riksdagen har gjort ett uttalande 1973 – det var med anledning av en motion och inte egentligen på utskottets eget initiativ – som är av principiell betydelse, då gäller det att försöka följa upp andan i det uttalandet i mer konkreta sammanhang och ta tillfället i akt att komma med förslag till konkreta reformer som kan leda till ett förverkligande i praktisk handling av den anda som uttalandet återspeglar.

Det var ett större intresse för sådana konkreta ställningstaganden och aktiviteter som jag hade hoppats att utskottet skulle visa – och det jag kritiserade var att så inte har skett.

Jag kan kanske förstå om herr Svanström tycker att jag höll en smula juridiskt seminarium här. Men bortsett från detta: Jag accepterar att ge mitt yrkande en enligt er mening oklanderlig form, så vi behöver kanske inte diskutera den frågan särskilt mycket längre.

Men jag vill ännu en gång påminna om att det är ytterst intressant att i en grundlagsparagraf uttryckligen föreskrivs att domstol och förvaltningsmyndighet inte får särbehandla någon medborgare på grund av hans eller hennes personliga förhållanden. Och såvitt jag förstår kan man inte annat än inränga den sexuella inriktningen under den typ av personliga förhållanden som det generella stadgandet här avser. Det skulle vara roligt att höra vad lagutskottet anser om konsekvenserna av detta. Det skulle egentligen i en förvaltningsmyndighet omöjliggöra varje form av praxis som inte har stöd i lag och som är på något sätt diskriminerande mot människor som har en annan sexuell inriktning än majoriteten av befolkningen. Så lustigt och abstrakt är alltså inte detta problem. Tar man detta grundlagsstadgande på allvar kan det få nog så vittgående konsekvenser för åtskilliga delar av förvaltningen.

Nåväl. Som jag sade har jag nu accepterat att ge vpk-yrkandet en form som är acceptabel även för lagutskottet. Nu föreligger alltså ett formellt acceptabelt yrkande till förmån för en lagändring för att uppnå den avsedda likställigheten mellan homosexuella och heterosexuella samlevande. Då är min fråga: Om man har en positiv inställning till detta syfte – och det säger man sig ha – är det då inte logiskt att rösta på det yrkandet och inte på avslagsyrkandet?

Herr SVANSTRÖM (c):

Herr talman! Jag finner inte att yrkandet i motionen är formellt acceptabelt. Det är ju den punkten vi har diskuterat, Jörn Svensson. Vi är tydligen överens om att man inte kan gå förbi grundlagen i dessa sammanhang. Uppföljningen av grundlagsbestämmelser åvilar konstitutionsutskottet, och diskussion omkring dem här i riksdagen hänvisas också till konstitutionsutskottet. Jag har personligen inte anledning att gå närmare in på den debatten, sedan vi nu blivit överens i den här diskussionen.

Då gäller frågan det konkreta yrkandet, som innehåller en instruktion till de olika myndigheterna. Vi har inte kunnat finna att detta är ett acceptabelt konkret yrkande. Lagutskottets positiva attityd från 1973 är helt oförändrad – jag understryker ännu en gång detta förhållande. Det finns möjligheter för Jörn Svensson, som är en flitig man i den här vingården, att odla det här intresset ytterligare. Jag är hundraprocentigt övertygad om att frågan kommer upp igen. Men låt den gärna komma igen i mera konkreta och för riksdagsbehandlingen formellt acceptabla sammanhang, så att den kan hänvisas till det utskott där den hör hemma och endast i de delar där detaljerna rör familjerätt och liknande ting – vi väntar där på familjelagssakunnigas förslag – behandlas av lagutskottet. Det är alltså vad vi vill åstadkomma: att få ärendena behandlade i den ordning som är vanlig och i det sammanhang som är vanligt här i Sveriges riksdag.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Jag förstod inte alls lagutskottets talesman i hans senaste replik. Han diskuterade där utifrån alldeles felaktiga premisser. Han sade att han måste medverka till ett avslag av yrkandet på formella grundvalar. Men motionsyrkandet är ju helt borta ur sammanhanget. Jag har alltså av formella skäl accepterat er bedömning – jag delar den inte i sak. Det föreligger nu ett särskilt yrkande, som framställts under överläggningen och som är utdelat till kammarens ledamöter, som är formellt acceptabelt och som innebär att man begär en sådan ändring i gällande föreskrifter som skulle möjliggöra rättvisa mellan hetero- och homosexuella samlevande. Om man då har en positiv attityd, varför kan man då inte rösta för ett sådant yrkande? Det kan väl herr Svanström ändå inte ha några formella invändningar emot? Sedan må han och jag fortsätta diskussionen om vilken paragraf i regeringsformen som är den viktigaste, 11 kap. 7 § eller 1 kap. 8 §.

Herr SVANSTRÖM (c):

Herr talman! Det yrkande som framställts av herr Svensson i Malmö innebär lagändringar, och sådana ändringar kan förvisso begäras från en regering, men efter utredning och förslag måste frågorna ändå återkomma och behandlas i den ordning som är rimlig. På grundval av lagutskottets handläggning av sin del av riksdagens ärenden och med anledning av

Onsdagen den
10 november 1976

*Homosexuella
samlevandes
sociala rättigheter*

den här motionen – det är ju inte motionsyrkandet som tagits upp i det förslag som nu delas ut – har vi inte funnit att vi kan gå så långt som att föreslå lagändringar. Men jag vet, som sagt, att herr Svensson har möjlighet att återkomma, och jag är övertygad om att han också kommer att göra det.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Får jag bara göra ett kort, slutligt konstaterande med anledning av herr Svanströms ställningstagande. Det vore för de homosexuella, för den diskriminerade gruppen, värdefullare om man inte ständigt behövde gå den tröttsamma vägen att en eller annan enskild ledamot skall motionera, innan lagutskottet kan ta upp en diskriminerad medborgargrups sak. Det är smickrande för mig att herr Svanström litat så mycket på min aktivitet, men det vore bättre om lagutskottet, när det som i dag har tillfälle till det, gjorde något mer konkret. När herr Svanström säger att han har en allmänt positiv inställning till att problemen löses, skulle han verka trovärdigare om han också bjöd någonting konkret vid ett sådant här tillfälle. Det finns ju också ett yrkande om att hos regeringen begära lagändring, som han skulle kunna rösta på.

Herr SVANSTRÖM (c):

Herr talman! Jag har tidigare sagt, och jag understryker det ännu en gång, att hur mycket vi än värderar de synpunkter som framförts i motionen och här i debatten finns det människor som på något sätt är avvikande, och jag vill inte göra en särbehandling av de frågor som gäller just de homosexuella. Men i det större sammanhanget skall det enligt min och lagutskottets mening i fortsättningen inte behöva vara någon skillnad mellan den ena samboendeformen och den andra.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels det av herr Svensson i Malmö under överläggningen framställda yrkandet, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Svensson i Malmö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i betänkandet nr 7 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit det av herr Svensson i Malmö under överläggningen framställda yrkandet.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Svensson i Malmö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 269
Nej - 20
Avstår - 11

Nr 23

Onsdagen den
10 november 1976

*Stöd till Folkfron-
ten för befrielse av
Oman, m. m.*

§ 12 Föredrogs

Utrikesutskottets betänkande

1976/77:1 med anledning av berättelser om verksamheten inom Euro-
parådet.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 13 Stöd till Folkfronten för befrielse av Oman, m. m.

Föredrogs utrikesutskottets betänkande 1976/77:2 med anledning av
motion om stöd till Folkfronten för befrielse av Oman, m. m.

I detta betänkande behandlades motionen 1975/76:1135 av herr Her-
mansson m. fl. (vpk), vari föreslagits

1. att riksdagen hos regeringen hemställde att de diplomatiska för-
bindelserna med sultanatet Oman skulle brytas tills demokratiska för-
hållanden rådde i landet,
2. att riksdagen anvisade 5 milj. kr. till befrielseerörelsen PFLO.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen
1975/76:1135.

Herr MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Det finns ingen anledning för mig att redovisa bakgrunden
till de rådande förhållandena i Oman. Dessa finns utförligt beskrivna
i vpk-motionen 1135, som nu är föremål för behandling i kammaren.

Låt mig helt kort nämna att den regim som nu härskar i Oman under
ledning av sultan Qaubus använder sig av metoder som kan jämföras
med dem som användes under feodaltidens historia.

90 % av befolkningen är analfabeter. Majoriteten av Omans invånare
lever under mycket primitiva förhållanden. Det är en ytterst liten här-
skande elit som tillskansar sig inkomsterna, som erhålls från de utländska
bolag som helt och hållet behärskar och exploaterar landets naturfyn-
digheter som olja och vissa mineraler. Som vanligt i sådana länder råder
dessutom en utbredd korruption.

Som en följd av fattigdom och förnedring samt ekonomiskt och po-
litiskt förtryck mot det omanska folket bildades 1965 PFLO (Folkfronten

Onsdagen den
10 november 1976

Stöd till Folkfronten för befrielse av Oman, m. m.

för Omans befrielse). PFLO har fört en framgångsrik kamp mot förtryckarna, militärt, men också mot analfabetismen, sjukdomarna och svälten. Sedan 1970 arbetar s. k. barfotaläkare ute bland befolkningen.

Förtryckarregimen i Oman försökte med alla medel att bekämpa den omanska befrielseörelsen men misslyckades naturligtvis. Den begärde och fick då militär hjälp från en annan förtryckarregim, nämligen shahens i Iran regim. Detta hände i oktober 1973. Enligt uppgifter är omkring 15 000 iranska soldater direkt engagerade i kriget mot omanska folket och dess befrielseörelse.

Den massiva terror som har utövats och som fortsätter att utövas mot PFLO och det omanska folket har naturligtvis försvårat befrielseörelsens arbete. Den har tvingats på defensiven och dessutom att arbeta efter en annan taktik.

Men detta innebär ju inte – som utskottets ledamöter tycks tro – att befrielsekampen därmed håller på att ebba ut. Ett land och ett folk som förtrycks av marionettregimer och av utländska trupper kan inte kuvas eller besegras.

Vad är nu anledningen till att Sverige upprätthåller diplomatiska förbindelser med förtryckarregimen i Oman? Vi kan inte acceptera resonemanget att man ovillkorligen måste ha diplomatiska förbindelser med vilka förtryckare som helst i världen. Det finns därför ingen anledning för vårt land att mer eller mindre legalisera en brutal regim som för att förtrycka ett folk begär stöd från en annan förtryckarregim, den som utövas av shahen av Iran.

Kan förklaringen vara att Sveriges förbindelser med Iran utvecklas så gynnsamt att dessa skulle äventyras, om Sverige visade mer aktivt intresse för det omanska folkets kamp för människovärde?

Motionens krav på humanitärt bistånd till PFLO avvisas av utskottet med hänvisning till FN, där ju Sverige ansluter sig till – eller kan tänka sig – stöd åt befrielseörelser som godkänts av FN. Men samtidigt utesluter inte utskottet möjligheten av humanitärt bistånd, om det är, som man säger, praktiskt möjligt att kanalisera detta till människor som lider nöd till följd av inbördeskrig eller katastrofer. Detta har jag tolkat på det sättet att man, oavsett om FN har godkänt ett lands befrielseörelse eller ej, kan tänka sig att gå in med humanitära insatser.

Jag vet inte om jag skall tolka utskottet så att man menar att i fallet Oman är det praktiskt omöjligt att kanalisera hjälp till de lidande människorna där. I så fall är utskottet dåligt informerat. I Oman finns en rödakorsorganisation, Röda halvmånen, som byggts upp av befrielseörelsen PFLO. Röda halvmånen driver dels mobila hälsoenheter, dels ett stationärt sjukhus förlagt vid gränsen till Sydjemen.

Emmaus i Sverige har under en längre tid skickat förnödenheter till PFLO och Röda halvmånen i Oman. Naturligtvis har Emmaus begränsade ekonomiska möjligheter, och den hjälp som Emmaus har givit är alltså inte tillräcklig. PFLO och Röda halvmånen har till Emmaus i Sverige framfört önskemål om förnödenheter, och jag skall nämna några av dessa.

Man behöver exempelvis två elgeneratorer på vardera 10 kW att användas bl. a. i det sjukhus som jag nämnde tidigare. Det behövs till sjukhuset vidare tre fotogeneldade kylskåp att förvara mediciner i. Det behövs bl. a. spisar till sjukhuset. Vid sjukhuset har man vidare behov av två eller flera vartenpumpar. Kläder och filter finns ett stort behov av, och detta gäller slutligen också en kontinuerlig tillförsel av mediciner. Allt detta är sådana förnödenheter som man har mycket stor brist på.

Herr talman! Jag har pekat på att det finns praktiska möjligheter att ge humanitärt bistånd till PFLO eller till rödakorsorganisationen Röda halvmånen i Oman. Det finns också vägar att kanalisera detta bistånd.

Med hänvisning till vad jag nu sagt vill jag framställa följande yrkande: att riksdagen med anledning av motionen 1135 av herr Hermansson m. fl. hos regeringen hemställer att de diplomatiska förbindelserna med sultanatet Oman skall brytas tills demokratiska förhållanden råder i landet samt anvisar 5 milj. kr. på tilläggsbudget för innevarande budgetår till befrielse rörelsen PFLO.

Fru NILSSON i Kristianstad (c):

Herr talman! I utrikesutskottets betänkande nr 2 hemställer utskottet att motionen 1135 från vänsterpartiet kommunisterna skall avslås av riksdagen. Herr Måbrink har här nyss redogjort för motionens innehåll och yrkande. Motionsyrkandet har dessutom framställts som ett yrkande här i kammaren i dag. Orsaken till utskottets avslagsyrkande är de grundsatser för erkännande av stater och för upprättande av diplomatiska förbindelser som vi tillämpar i vårt land.

Sverige har, som också sägs i utskottsbetänkandet, konsekvent gått in för att erkänna stater och regeringar när de folkrättsliga förutsättningarna för detta föreligger. Jag vill också påpeka att erkännande av en regering och upprättande av diplomatiska förbindelser med ett land icke för Sveriges del innebär uttryck för politiskt stöd eller sympatier för berörda regeringar.

Eftersom dessa principer äger oförminskad giltighet har utskottet beslutat avstyrka motionens yrkande att bryta de diplomatiska förbindelserna med sultanatet Oman.

Motionens andra yrkande om anvisande av 5 milj. kr. till befrielse rörelsen PFLO har utskottet avstyrkt med motiveringen att Sveriges stöd till befrielse rörelser begränsas till humanitärt bistånd och utbildningsstöd som utgår endast till av FN-resolutioner omfattade rörelser i södra Afrika.

Detta hindrar naturligtvis inte, som herr Måbrink också påpekar, att humanitära biståndsinsatser kan göras på annat håll, där människor har drabbats av inbördeskrig eller katastrofer. Men då måste naturligtvis praktiska möjligheter finnas för att göra sådana humanitära insatser. Inom biståndsbudgetens ram finns medel tillgängliga för sådana insatser. Här behöver alltså inte några nya pengar anvisas.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Jag skulle också något vilja kommentera herr Måbrinks anförande här. Herr Måbrink frågar varför vi skall ha diplomatiska förbindelser med ett sådant land som Oman. Jag vill då bara tala om att Sverige har erkänt detta land sedan det blev medlem av Förenta nationerna 1971 och upprättat diplomatiska förbindelser med landet i mars 1974. Om ett land är medlem av FN tycker jag inte att man kan säga att det är vilket land som helst.

När det gäller den humanitära hjälpen råder mycket osäkra förhållanden i det här landet – det har varit så under det senaste året – och enligt de uppgifter vi fått i utskottet har vi därför inte kunnat inta någon annan ställning än vi gjort. Som jag också sade tidigare finns pengar redan anvisade för katastrofbistånd och humanitära hjälpinsatser.

Herr MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Låt mig bara upprepa vad jag sade i mitt inledningsanförande, att de praktiska möjligheterna finns att lämna humanitärt bistånd till befrielse rörelsen och till människorna i Oman. Jag vet inte varifrån utrikesutskottet hämtat sina informationer, att det inte skulle finnas några sådana praktiska möjligheter. Jag har framhållit att Emmaus – en organisation här i Sverige som inte är obekant – sedan en längre tid bedriver insamlingar och har köpt exempelvis filter och skaffat mediciner samt skickat materialet till de drabbade människorna i Oman, varför det argument som utrikesutskottet anför är felaktigt. Det finns alltså praktiska möjligheter för Sverige att kanalisera biståndet dit.

FN har visserligen erkänt förtryckarregimen i Oman, men därför tvingas ju inte Sverige att göra det, utan man bör väl först ta reda på vad det är för sorts regim. Ett faktum är, fru Nilsson i Kristianstad, att det i dag i Oman finns ungefär 15 000 man iranska trupper för att bekämpa folkets krav på självständighet och demokrati. Något som är ganska märkligt – och det är ett genomgående drag – är att Sverige erkänner sådana förtryckarregimer men aldrig erkänner exempelvis befrielse rörelser eller kan tänka sig att ge dem ett ordentligt stöd förrän det har gått lång tid och en kraftig opinion har tvingat den svenska regeringen att ta sådana initiativ.

Fru NILSSON i Kristianstad (c):

Herr talman! Jag vill påpeka för herr Måbrink – som säkert redan vet det – att vi har beslutat lämna bidrag till befrielse rörelser. Men när vi gör det är det också viktigt att de pengar som anslås verkligen kommer dem till godo som skall ha pengarna.

Som jag tidigare har sagt har vi i utrikesutskottet fått uppgifter om att förhållandena i Oman är mycket osäkra, och därför har vi tagit ställning på det sätt vi gjort. Jag vill också påpeka att vi har byggt erkännandet och beslutet om diplomatiska förbindelser på att det landet är medlem av Förenta nationerna. Det ligger i den organisationens intresse att förhållandet mellan länderna skall utvecklas i fredlig anda. Även vi i ut-

rikesutskottet hoppas naturligtvis att förhållandena i Oman skall ordna sig, men till dags dato har vi inte kunnat få uppgifter som gjort att vi kunnat ta annan ställning än vi har gjort i betänkandet.

Herr MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag har också en önskan om att förhållandena i Oman skall utvecklas positivt, men det kan de ju inte göra med mindre än att förtryckarregimen försvinner och att man får bort den korrumperade klick som nu sitter där och bestämmer med hjälp av utländska truppers bajonetter.

Jag vill fråga fru Nilsson i Kristianstad: Har utrikesutskottet exempelvis fått information om att det finns en Rödakorsorganisation i Oman som heter Röda halvmånen och som bl. a. driver ett sjukhus som har rörliga sjukvårdsenheter bland befolkningen? Tydligt fungerar den organisationen väldigt bra i Oman, bl. a. därför att det, som jag har nämnt tidigare, finns en svensk organisation, Emmaus, som kanaliserar hjälp till den. Det är viktigt att veta om utrikesutskottet har fått sådan information. Och hur bedömer utskottet i så fall denna organisation? Vad har ni tagit för ställning?

Fru NILSSON i Kristianstad (c):

Herr talman! Vi fick i utrikesutskottet en lång föredragning från utrikesdepartementet. Med ledning av de uppgifter som då lämnades har vi, som jag har nämnt tidigare, skrivit vårt betänkande.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels det av herr Måbrink under överläggningen framställda yrkandet, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Måbrink begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 2 röstar ja, den det ej vill röstar nej. Vinner nej har kammaren bifallit det av herr Måbrink under överläggningen framställda yrkandet.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Måbrink begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 284
Nej - 12
Avstår - 1

Nr 23

Onsdagen den
10 november 1976

*Stöd till Folkfronten
för befrielse av
Oman, m. m.*

Onsdagen den
10 november 1976

*Tillbakadragande
av utländska
trupper från Korea*

Föredrogs utrikesutskottets betänkande 1976/77:3 med anledning av motion om tillbakadragande av utländska trupper från Korea.

I detta betänkande behandlades motionen 1975/76:1140 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari föreslagits att riksdagen hos regeringen hemställde att Sverige i FN:s säkerhetsråd och generalförsamling verkade för ett skyndsamt, fullständigt och villkorslöst tillbakadragande av alla utländska trupper från Korea samt ett slutgiltigt och villkorslöst upplösande av det s. k. FN-kommandot i Korea.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1140.

Herr LORENTZON i Kramfors (vpk):

Herr talman! Utrikesutskottets betänkande nr 3 behandlar motionen 1975/76:1140 av vänsterpartiet kommunisterna, som yrkar att riksdagen hemställer att Sverige i FN:s säkerhetsråd och generalförsamling verkar för ett skyndsamt, fullständigt och villkorslöst tillbakadragande av alla utländska trupper från Korea samt ett slutgiltigt och villkorslöst upplösande av det s. k. FN-kommandot i Korea.

Som bekant är de utländska trupper det här gäller USA-trupper, stationerade i södra Korea. Att dessa trupper formellt och officiellt står under FN-kommando sedan mer än 20 år tillbaka har sin grund i att USA på sin tid tvingade FN att ta på sig ansvaret som krigförande i Koreakriget åren 1950–1953. Under Förenta nationernas täckmantel kunde USA föra det fruktansvärda Koreakriget och under alla dessa senare år hålla södra Korea ockuperat. I norra Korea finns som bekant inga främmande trupper.

Det främsta hindret för Koreas självständiga och fredliga återförening är de amerikanska truppernas närvaro i Sydkorea. Deras närvaro skärper ytterligare den politiska spänningen mellan syd och nord. USA-truppernas närvaro i södra Korea utgör ett hot mot freden – vilket är förhållandet överallt i vår värld där imperialismens trupper håller andra länder ockuperade.

Dessa främmande truppers stationering och kvarstannande i södra Korea har skett och sker genom FN:s medverkan, vilket komprometterar FN:s anseende. FN-stadgan kräver respekt och suveränitet och icke-inblandning i andra länders inre angelägenheter. Men det är sådan inblandning som dagligen sker i södra Korea. Den fruktansvärda diktaturen och terrorn mot folket i södra Korea skulle inte kunna bestå ens en dag utan USA-truppernas stöd. USA-trupperna bör alltså bort från södra Korea. Dessutom bör givetvis det s. k. FN-kommandot upplösas – slutgiltigt och villkorslöst.

Frågan är lika aktuell i år som den varit under de tidigare år då vän-

sterpartiet kommunisterna motionerat i saken. Ja, jag skulle vilja påstå att frågan är mera aktuell nu sedan USA-imperialismen tvingats att dra bort sina trupper från Indokina, där världens hittills starkaste militärmakt i grunden blev slagen av en bondearmé, som kämpade för sin fosterjord och sin nationella frihet. I dag är södra Korea det enda område som USA håller ockuperat. Dess strategi har koncentrerats till den koreanska halvön, dess sista ockuperade fäste, där dess strategi är att med detta område som brohuvud kunna behärska Asien för sina imperialistiska intressen. Indonesien gick som bekant förlorat.

Sedan USA-imperialismens arméer kastades i havet av de indokinesiska bondearméerna har det tidigare spända läget i Korea ytterligare förvärrats. Efter det vanärande nederlaget i Indokina har ansvariga kretsar i USA förklarat södra Korea som sin "främsta försvarsbastion". Sina strategiska bombplan och stora vapen, som tidigare var stationerade på Guam och betjänade kriget i Indokina, har USA flyttat till Okinawabasen i Japan. Dessa luftstyrkor och sjunde flottans väpnade styrkor i Stilla havet har satts i beredskap för att, som man säger, ingripa i det krig i Korea som står för dörren.

Transportsystem har upprättats för att snabbt transportera kärnvapen och väpnade styrkor från det amerikanska fastlandet till den koreanska fronten.

Den taktiska attackflygkår och militärpersonal som evakuerades från Vietnam och Thailand och som har "verklig krigserfarenhet" har koncentrerats till södra Korea. Här har USA redan tidigare sina trupper förlagda som går under FN-flagg. Här har den fascistiska marionettregeringen 700 000 man under vapen.

Dessa samlade styrkor genomför ständiga och omfattande krigsövningar med Demokratiska folkrepubliken Korea som attackmål och i närheten av demarkationslinjen. Intill denna linje är även kärnvapen placerade. Den amerikanske försvarsministern hotar öppet norra Korea och dess folk med atombomber.

Allt sker under tal om att man skall möta krigsfall norrifrån. Det koreanska folket, oavsett om man bor norr eller söder om demarkationslinjen, vill givetvis inte krig. Men i hägnet av den krigsstämning som piskas upp kan den reaktionära regimen i södra Korea begå vilka skändligheter som helst. Här råder också öppen terror. Utan denna skräckstämning kan fascistregimen inte bestå, och den består under hägn av de s. k. FN-truppernas beskydd.

I utrikesutskottets betänkande nr 3 hänvisar utskottet liksom förra året till den s. k. dialogen mellan Syd- och Nordkorea, som om detta skulle vara den fulla lösningen. Vad innebär denna s. k. dialog? Tillåt mig, herr talman, att rätt kort beröra den frågan.

Inga andra områden på vår jord kan uppvisa så svåra mänskliga förhållanden som de som råder på den koreanska halvön. Människorna på båda sidor om demarkationslinjen kan inte besöka varandra, även om de så ville. Släktingar, bröder och systrar, är det omöjligt att komma

Onsdagen den
10 november 1976

*Tillbakadragande
av utländska
trupper från Korea*

i kontakt med, om de bor på olika sidor om denna linje. De kan inte korrespondera per brev eller telefon. Alla vägar är stängda.

Från Demokratiska folkrepubliken Korea föreslogs att i varje fall Röda korset borde se på detta olidliga förhållande, och människornas förhoppningar tändes i såväl syd som nord. En omfattande opinion gjorde sig märkbar i framför allt södra Korea mot USA:s marionettregering där, som hela tiden varit motståndare till att Röda korset skulle blandas in. Då föreslog man från Demokratiska folkrepubliken Korea att samtal mellan regeringarna i norr och söder borde komma till stånd. Så blev också fallet. Det är dessa samtal som gått till historien som den s. k. dialogen och som utrikesutskottet hänvisar till. Att dessa samtal kom till stånd var också ett resultat av den omfattande folkliga opinionen i södra Korea. Fascistregeringen tvingades därtill.

Samtalen eller den s. k. dialogen ledde till en gemensam kommuniké om tre huvudprinciper för nationell återförening: självständighet, fredlig återförening och nationell enighet. Men hur skulle man gå till väga i fortsättningen? Från Sydkoreas marionettregering hördes ingenting. Då föreslog regeringen i norr att för att genomföra vad man kommit överens om och nå dessa mål borde nedrustning aktualiseras för båda staterna. Fascistregeringen i Söul svarade aldrig. Den ville inte ha någon nedrustning, annars hade den naturligtvis avgivit ett svar. Samtalen eller den s. k. dialogen var slut. Det är denna dialog som utrikesutskottet hänvisar till.

Alltsedan år 1972, då den gemensamma kommunikén underskrevs, har Demokratiska folkrepubliken Korea gång på gång föreslagit regeringen i Söul att fortsätta den s. k. dialogen. Några svar har inte gått att få.

I skräcken för den folkliga opinionen igångsatte den fascistiska regimen i söder sin skräckterror, där alla som hyser någon uppfattning i frågan om en fredlig och självständig återförening utsätts för den mest omänskliga terror.

Då denna dialog alltså av kända skäl inte kunde fortsätta vände sig regeringen i norr till USA, som ju är den främste ansvarige för förhållandena i södra Korea, för att få frågan diskuterad. Inte heller USA:s regering svarade.

Mot denna bakgrund, som måste vara känd för utrikesutskottet, finner man det märkligt att utskottet hänvisar till den s. k. dialogen såsom varande lösningen på den brännande Koreafrågan. Att samtal någon gång måste komma till stånd är självklart om mänskliga förhållanden skall kunna upprättas. Men då måste fascistregimen i Söul tvingas därtill. Detta kan inte ske så länge USA-trupperna finns i södra Korea som skydd för terrorregimen. I hägnet av dessa trupper krossar fascistregimen i södra Korea all folklig opinion. Pakregimen anser att man sitter stark – inte ens i kyrkorna går människorna säkra, även dit hittar den fascistiska polisen.

Utrikesutskottet har mer än underliga motiveringar för sitt avstyrkande av vår motion. Man säger att yrkandet i vår motion om en villkorlös

upplösning av FN-kommandot och ett likaledes villkorslöst tillbakadragande av alla utländska trupper är föga realistiskt mot bakgrunden av att de amerikanska trupperna befinner sig i Sydkorea på grundval av ett bilateralt säkerhetsavtal. Den första frågan blir då hur detta bilaterala avtal kom till. Några ord om den frågan.

Vapenstilleståndsavtalet efter Koreakriget undertecknades år 1953 mellan Demokratiska folkrepubliken Korea och FN-kommandot, företrätt av USA. Regeringen i Söul har aldrig undertecknat det vapenstilleståndsavtalet. Detta innefattade ett tillbakadragande av alla utländska trupper samt ingående av ett fredsavtal.

USA våldförde sig snabbt på detta vapenstilleståndsavtal och tillmötesgick önskemålen från den fascistiska regimen i Söul om ett bilateralt avtal som innebar att USA-trupperna skulle vara kvar i södra Korea. Detta bilaterala avtal fick USA sedan FN att godkänna. Också Sverige ställde även den gången upp på USA:s sida.

Detta USA:s svek mot vapenstilleståndsavtalets anda och mening – ett tillbakadragande av de utländska trupperna från södra Korea – kan knappast vara ett bärande argument för utrikesutskottets yrkande om avslag på vpk-motionens hemställan att Sverige skall verka för ett tillbakadragande av de främmande trupperna i södra Korea.

Liksom USA i kraft av sin militära och ekonomiska styrka då de på 1950-talet uppträdde som världspolis tvingade FN att godkänna främmande trupper i södra Korea, kan FN i dag i anslutning till den allvarliga situationen på den koreanska halvön säga sin mening att USA-trupper inte längre skall vara stationerade i södra Korea.

Det torde vara bekant för alla som något intresserat sig för de politiska förhållandena på den koreanska halvön att den enda reella motiveringen för den amerikanska truppenvaron i Sydkorea är att backa upp och stödja den fascistiska Pakregimen mot det sydkoreanska folket. Därmed bibehåller USA Sydkorea som ett viktigt brohuvud i den amerikanska Asienstrategin efter det vanärande nederlaget i Indokina. Påståenden om hot från norr tar inte ens den på allvar som utslungar sådana. Men fascistregimen i Söul anser det vara politiskt matnyttigt att hota med detta krig. Under denna täckmantel kan terrorn i södra Korea fortsätta och utvecklas.

I utskottsbetänkandet talas det även om att det vapenstillestånd som alltjämt gäller bör få en varaktig ersättning av ett fredsfördrag. Demokratiska folkrepubliken Korea har föreslagit detta, men fascistregimen i syd är inte intresserad. Regeringen i norra Korea har då föreslagit USA ett sammanträffande för att försöka få ett fredsfördrag till stånd, eftersom USA men inte Sydkorea undertecknat vapenstilleståndsavtalet. Men inte heller USA har svarat på den framställningen.

Herr talman! Koreafrågan befinner sig i samma läge som tidigare, och yrkandet i vänsterpartiet kommunisternas motion är alltså lika aktuellt i dag som tidigare, varför jag, herr talman, yrkar bifall till vänsterpartiets kommunisternas partimotion 1975/76:1140.

Onsdagen den
10 november 1976

*Tillbakadragande
av utländska
trupper från Korea*

Under detta anförande övertog herr tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! I fjol upprepade herr Lorentzon från denna talarstol – om jag minns rätt – tre gånger ungefär samma förkunnelse som vi har fått del av i dag. Herr Lorentzon blev då föremål för åtskillig upplysningsverksamhet, bl. a. från herr Ericson i Örebro, men uppenbarligen utan resultat. När jag åhörde herr Lorentzons anförande nu, erinrade jag mig det gamla uttrycket "inte en siffra rätt". Jag tror inte att många siffror eller faktiska uppgifter var korrekta i herr Lorentzons anförande, men det må vara hans sak.

Jag lyckönskar emellertid herr Lorentzon till att det inte fastnade någonting i halsen på honom när han talade om det ohyggliga tillståndet vid 38:e breddgraden – det ohyggligaste på jorden, tror jag t. o. m. han sade – där familjer inte får besöka varandra över gränsen. Det förefaller mig som om vi har mött liknande tendenser i närmare grannskap, men det har tydligen inte herr Lorentzon noterat.

Så till sakfrågan. I fjol var Koreafrågan uppe i FN under en lång och mödosam period. Det förhandlades intensivt, och bl. a. gjorde Sveriges representant, närmast ambassadören Heckscher, stora ansträngningar för att få en samförståndslösning till stånd innan resolutionerna kom under votering. Det lyckades inte, och därför uppstod ett så till den grad förvirrat läge att generalförsamlingen antog två resolutioner av helt olika innebörd.

I år är läget helt annorlunda, vilket herr Lorentzon kanske inte har noterat. Men jag skall inte anmärka på hans motion ur denna synpunkt, därför att när den skrevs så hade det som senare inträffade inte förekommit. I år har nämligen inte Koreafrågan kommit upp på generalförsamlingens dagordning. Ingen är intresserad av den. De resolutioner som antytts har dragits tillbaka, uppenbarligen på initiativ från Nordkorea. Man har mycket spekulerat om vad detta beror på. En teori är att det har varit ett visst motstånd mot den nordkoreanska taktiken, ett motstånd som framkom vid de alliansfria staternas kongress i Colombo, där ett antal stater gjorde reservationer av olika slag mot den nordkoreanska ståndpunkten.

En annan teori är att det förekommer inre oroligheter i Nordkorea. Telegram har omtalat detta för en tid sedan, men om dessa är korrekta vet vi inte. Nordkorea är som bekant ett slutet samhälle, slutet för nyhetsförmedling och kontakter i vanlig ordning.

En tredje möjlighet har varit att det s. k. trädfällningsintermezzot, då två amerikanska soldater hackades ihjäl, har bidragit till en önskan hos övriga kommunistiska stater att Koreafrågan inte skall komma upp i FN i år. Men allt detta är som sagt spekulationer. Vad som är verkligt är att Koreafrågan inte finns på generalförsamlingens dagordning, och därför knappast kan komma upp i år.

Vad som däremot inte är förändrat är den svenska ståndpunkten, den

som utskottet redovisar i sitt betänkande, och som innebär att Sverige söker främja samförståndsöverenskommelser mellan alla berörda parter. Sverige vill inte verka för lösningar som äventyrar vapenstillståndet och den mycket ömtåliga freden i Korea. Sverige vill också att FN-kommandot i Sydkorea upplöses och att utländska trupper under FN-flagg dras tillbaka, men först när en överenskommelse nåtts om ett permanent fredsfördrag eller motsvarande arrangemang för att upprätthålla fred och säkerhet i regionen.

Det är det väsentliga i den svenska ståndpunkten. Vi vill inte äventyra stabiliteten i området, och därför finns det inget utrymme för bifall till det kommunistiska motionsyrkandet som, om tankarna i detsamma förverkligades, skulle äventyra stabiliteten och freden.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr LORENTZON i Kramfors (vpk):

Herr talman! När herr Hernelius argumentation i stort sett inskränker sig till detta tal om att ingen av mina siffror var rätt, bevisar han ingenting annat än att han själv har fel. Han påstår att jag i fjol vid tre tillfällen talade i riksdagen i denna fråga. Det stämmer inte alls. Jag hade en interpellationsdebatt med försvarsministern, och sedan talade jag för partiets motion. Herr Hernelius kanske borde hålla sig till sanningen när det gäller så enkel matematik som att räkna till tre.

Förhållandena i Korea är i sak desamma som de har varit i tiotals år. Förhållandena har emellertid tillspetsats undan för undan. Sverige har dåligt samvete över att det slöt upp på USA:s sida i kriget 1950–1953. Även om vi den gången inte deltog med trupper, gick de svenskar som var ditskickade iklädda USA:s arméuniformer och var helt underställda USA:s armébefäl. Varje gång Koreafrågan behandlats i FN har Sverige stött USA.

Folket utanför vårt land säger att Sveriges utrikespolitik kännetecknas av opportunism. När Sverige på sin tid hade det svårt, ställde man upp för ett land som ligger söder om oss. När förhållandena hade ändrats blickade man västerut. Det kan faktiskt tänkas att man snart börjar blicka österut. Vem vet vad framtiden bär i sitt sköte?

Sveriges regering har i FN under alla år givit sitt stöd åt USA när det gäller krig eller fred i detta område. Sverige har inte självt haft en egen uppfattning. Påståendet att svenskarna deltog i Koreakriget på USA:s sida – även om det inte var med trupper – iklädda amerikanska uniformer: är det också fel, herr Hernelius? Nej, det stämmer. Det är historiska fakta som inte ens herr Hernelius kan förneka.

Jag har i min hand en broschyr, utgiven av Kristna studenter i Sverige. Jag rekommenderar herr Hernelius att läsa den. Den berättar om det fruktansvärda förtrycket under fascistregimen i Sydkorea. Opinionsgrupper har bildats i Sverige för att här skapa opinion mot denna fruktansvärda terror.

Det tjänar ingenting till att försöka spela skolmästare i denna talarstol,

Onsdagen den
10 november 1976

*Tillbakadragande
av utländska
trupper från Korea*

herr Hernelius, och lyckla med de omänskliga förhållanden som råder på den koreanska halvön. Det borde vara herr Hernelius främmande. Förhållandena där i dag är värre än de någonsin varit. Så länge dessa förhållanden är rådande skall vi från vpk återkomma med denna motion. Den kommer att bli perenn, herr Hernelius.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Det var ju en pessimistisk framtidsvy, den om denna perenna motion. Den måste väl i alla fall på något sätt färgas av omständigheterna, när den nu skall återkomma år efter år. I år har den tydligen inte kunnat göra det, eftersom överenskommelsen om att dra tillbaka resolutionen i Koreafrågan träffades efter det att motionen var skriven. Men herr Lorentzon kunde åtminstone i sitt inlägg i dag ta hänsyn till detta faktum.

Beträffande den svåra konsten att räkna ett, två, tre skall jag be att få läsa ett par rader ur ett inlägg i en debatt i fjol: "Herr Lorentzon har här nu för tredje gången under det senaste året till riksdagens protokoll läst in sin tolkning av Koreas moderna historia". Det kan vara fel, men det står så.

Jag saknar anledning att dyka ner i den Lorentzonska gröten, eller vad jag skall kalla det, av olika uppgifter. För undvikande av värre missförstånd vill jag i alla fall framhålla, vilket varje lyssnare till debatten torde ha noterat själv, att jag icke har uttalat mig om förhållanden i Nordkorea eller i Sydkorea. Jag har icke heller lyckats med förhållandena i gränsområdet mellan de båda staterna. De inbjuder sannerligen inte till något gyckel. I sak hade herr Lorentzon inget att tillägga, och jag har därför ingen anledning att närmare utveckla utskottets synpunkter, som alltså finns i betänkandet.

Herr LORENTZON i Kramfors (vpk):

Herr talman! Herr Hernelius försöker skydda sig själv genom att hänvisa till vad som sagts i riksdagen tidigare av en viss herr Ericson, men det är lika fel, herr Hernelius. Man kan inte krypa bakom någon annan. Man får stå för vad man själv har sagt.

Herr Hernelius skall inte försöka uppträda skolmästaraktigt, för sådant är jag för gammal till. Det går möjligen i andra sammanhang, men i denna kammare går det inte, hur mycket pondus man än försöker uppbringa – även sedan ni har kommit i regeringsställning. Ni är inte starkare i argumenten för det.

Sverige vill samförståndsöverenskommelser med alla, säger herr Hernelius. Vad är det för samförstånd, när man stöder USA i alla sammanhang och har gjort det under alla dessa år? Det är ingen ärlig uppfattning ni för till torgs. Erkänn i stället att det är ert dåliga samvete som talar! Så enkelt ligger det till med den här saken.

Jag vill rekommendera herr Hernelius att skaffa de kristna studenternas broschyr. Där finns faktamaterial tillräckligt som herr Hernelius säker-

ligen skulle kunna ha användning av i ett annat sammanhang. Jag vet att herr Hernelius inte kommer att påverkas ens av dessa fakta, men ändå skulle det vara bra även för en man som ni, herr Hernelius, att ta del av detta.

Vad gör Sverige när det gäller de ekonomiska förhållandena, exporten och importen? Sverige importerar för 58 milj. kr. men importerar för 97 milj. kr. från Sydkorea. 84 % av denna import utgörs av produkter från teko-industrin. Jag kommer att tänka på Svenska Dagbladets stort upplagda propagandaartiklar för Sydkorea, där man uppmanar svensk industri att investera i Sydkorea, för där är lönerna bara 10–15 % av de svenska. Men de lönerna kan upprätthållas endast därför att det finns USA-trupper – förtryckartrupper – i landet.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Jag skall inte låta herr Lorentzon förleda mig till att gå in på förhållandena i Sydkorea lika litet som i Nordkorea. Möjligen kan jag uttrycka en viss förvåning över att herr Lorentzons heta engagemang för den nordkoreanska politiken inte har svalnat något under påverkan av uppgifter från senare tid.

I sak hade herr Lorentzon inte något att tillföra debatten, utan han upprepade en del synpunkter som han framfört förut. Med hänsyn härtill har inte heller jag något att tillägga.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1140 av herr Hermansson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Lorentzon i Kramfors begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1140.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Lorentzon i Kramfors begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Den omröstning gav följande resultat:

Ja – 284
Nej – 12

Herr tredje vice talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdet fortsättande kl. 19.30.

Onsdagen den
10 november 1976

*Erkännande av och
bistånd till
Demokratiska
republiken Östra
Timor, m. m.*

§ 15 Erkännande av och bistånd till Demokratiska republiken Östra Timor, m. m.

Föredrogs utrikesutskottets betänkande 1976/77:4 med anledning av motioner om erkännande av och bistånd till Demokratiska republiken Östra Timor, m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna

1975/76:1132 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari hemställts att riksdagen i skrivelse till regeringen skulle anhålla om att dipolomatiska förbindelser upprättades med regeringen i Demokratiska republiken Östra Timor, och

1975/76:1139 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari föreslagits att riksdagen beslutade anvisa 5 milj. kr. till humanitärt bistånd åt Demokratiska republiken Östra Timor och Fretilin, den revolutionära fronten för Östra Timors oberoende.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1132,
2. att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1139.

Herr MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Östra Timor är en liten nation i den ostindiska övärlden, ca 500 km nordväst om Australien. Men därför att Östra Timor med sina omkring 650 000 invånare är litet blir inte den indonesiska fascistjuntans brott mot Östra Timors självständighet mindre.

Östra Timor har under århundraden lidit under portugisiskt kolonialt förtryck. Landets utveckling har förhindrats. Befolkningen har hållits nere i fattigdom, nöd, analfabetism. Barnadödligheten är skrämmande. 40 % av barnen når aldrig 5 års ålder. Malaria och tbc skördar ständigt talrika offer.

När Portugal avvecklade sitt kolonialvälde började också Östra Timors självständighet att förberedas. Timors socialdemokratiska förbund – som sedermera ändrat namn till Revolutionära fronten för ett självständigt Östra Timor, Fretilin – fick snabbt stora framgångar och ett överväldigande folkligt stöd i landet. Man initierade strejker, som ledde till förbättrade levnadsvillkor för de arbetande. Man krävde slut på rasdiskriminering och korruption. Man strävade efter vänskapliga förbindelser med grannländerna och omvärlden.

De privilegierade klasserna bildade sina partier, UDT och Apodeti, det sistnämnda ett litet parti, som ville att Östra Timor skulle anslutas till Indonesien.

1975 ingick UDT en koalition med Fretilin för att förbereda Östra Timors självständighet. Men efter påtryckningar från reaktionära grupper i Australien förmåddes UDT att bryta koalitionen med Fretilin. UDT bildade en antikommunistisk allians tillsammans med det lilla reaktionära

Apodeti. I augusti 1975 genomförde så högerkrafterna en kupp. Men Fretilin kunde snabbt få ett massivt folkligt stöd och krossade den fascistiska kuppen. Högerledarna flydde därvid till Västra Timor, som ingår i Indonesien. Fretilin kunde deklarerat Östra Timors nationella frihet och oberoende.

Varken Portugal eller Indonesien godtog Östra Timors självbestämmanderätt, och den 7 december 1975 angrep indonesiska trupper, 30 000 soldater, Östra Timor. De indonesiska angräparna lyckades inta städerna kring kusten, bl. a. huvudstaden Dili. Men huvuddelen av landet kunde framgångsrikt försvaras av Fretilin. I Dili satte Indonesien upp en "provisorisk regering" av de fascistledare som efter sin misslyckade kupp flytt till Indonesien. Det är denna sig så kallade regering bestående av reaktionärer ur UDT-Apodeti, som nu i juni begärde Östra Timors upptagande i Indonesien. Sådan är högerkrafternas fosterlandskärlek när överklassens privilegier hotas.

Jag måste säga att utrikesutskottets knappordiga skildring av dessa quislingars fosterlandsförräderi ger deras handlande ett falskt sken av laglighet.

Utskottet anför mot ett svenskt erkännande av det självständiga Östra Timor under Fretilins ledning, att det skulle strida mot principerna för erkännanden och mot vedertagen internationell rätt. Dessa argument kan jag inte godkänna. Det som strider mot internationell rätt i fallet Östra Timor skulle inte vara ett erkännande av landets självständighet och ett erkännande av Fretilin som dess rättmätiga regering. Vad som strider mot internationell rätt är Indonesiens överfall på Östra Timor och ockupationen där under motiv av quislingarnas farsartade begäran att få ingå i Indonesien. Att erkänna Östra Timors självständighet skulle vara ett slag mot de indonesiska fascisternas brott. Det skulle vara ett stöd för Östra Timors folk och för alla folk som kämpar för nationellt oberoende mot kolonialt förtryck.

Östra Timor är en delvis ockuperad stat. Men det kan inte vara ett skäl till att staten Östra Timor inte erkänns. Med samma motivering skulle vi inte ha kunnat erkänna staten Norge eller staten Danmark under det andra världskriget.

När det gäller frågan om humanitärt bistånd till Fretilin kan jag hålla med om att vissa praktiska svårigheter föreligger, då de indonesiska ockupationstrupperna kontrollerar landets hamnar. Denna praktiska omständighet kan likväl icke åberopas som ett skäl till att riksdagen i detta sammanhang skulle avstå från att besluta att ett humanitärt bistånd till Östra Timor skall utgå. Jag vidhåller därför yrkandet i motion 1132, att regeringen upprättar diplomatiska förbindelser med Demokratiska republiken Östra Timors rättmätiga regering, Fretilin.

Herr talman! Jag yrkar dessutom bifall till följande yrkande som delats ut till kammarans ledamöter: att riksdagen med anledning av motion 1139 av herr Hermansson m. fl. anvisar 5 milj. kr. på tilläggsbudget för innevarande budgetår till humanitärt bestånd åt Demokratiska republiken

Onsdagen den
10 november 1976

*Erkännande av och
bistånd till
Demokratiska
republiken Östra
Timor, m. m.*

Östra Timor och Fretilin, den revolutionära fronten för Östra Timors oberoende.

Herr WIRMARK (fp):

Herr talman! Jag vill börja med att instämma i något som herr Måbrink sade. Det faktum att Östra Timor är litet och, kan jag tillägga, ligger långt bort gör inte Indonesiens brott att invadera landet mindre.

När Timorfrågan togs upp i FN:s säkerhetsråd i december 1975 resulterade det i en resolution där den indonesiska väpnade interventionen beklagades, och Indonesien uppmanades att utan dröjsmål dra tillbaka sina trupper. Alla stater uppmanades att respektera Östra Timors territoriella integritet och dess folks oförytterliga rätt till självbestämmande. I den svenska röstförklaringen sade ambassadör Rydbeck att FN inte borde på något sätt överse med utländsk ockupation och underströk "nödvändigheten av ett snabbt tillbakadragande av alla indonesiska trupper från Östra Timor".

Herr talman! Denna svenska inställning är oförändrad, som framgick av behandlingen av Timorfrågan i säkerhetsrådet i april i år. Sedan det utskottsbetänkande vi nu har framför oss skrivs har frågan återigen tagits upp i FN, i generalförsamlingens fjärde kommitté. Det kan där finnas anledning att på nytt fastslå den svenska inställningen.

Men de konkreta krav i vilka de båda kommunistmotionerna som vi nu behandlar utmynnar, nämligen kravet att diplomatiska förbindelser skall upprättas med den av Fretilin bildade regeringen och kravet att riksdagen skall anslå 5 milj. kr. till humanitärt bistånd åt Fretilin, har inte utrikesutskottet kunnat tillstyrka.

När det gäller det första kravet anför vi i betänkandet följande: "Enligt den internationella rätten skall vissa kriterier vara uppfyllda redan för att en stat skall anses ha uppkommit. Dit hör existensen av ett territorium, en befolkning samt en regering som självständigt i relation till andra stater utövar effektiv makt. På samma sätt anger den internationella rätten de båda huvudkriterier, nämligen effektiv kontroll över staten och viss stabilitet, som skall vara uppfyllda för att en politisk myndighet skall kunna anses som en regering, vilken är behörig att företräda en etablerad stat. Beträffande både stats- och regeringsrekvisiten saknas i dag huvudförutsättningarna i fråga om Östra Timor."

Det finns alltså, herr talman, enligt utskottets mening inte något sakligt underlag för ett diplomatiskt erkännande från svensk sida, och jag vill därför yrka avslag på motionen 1132.

Det andra kravet är avstyrkt därför att det stöd till befrielseåtgärder som Sverige lämnar endast utgår till sådana åtgärder i södra Afrika som omfattas av rekommendationer från FN om sådant bistånd. Men utskottet tillägger: "Denna regel utesluter å andra sidan inte att humanitära insatser kan göras i Östra Timor till förmån för en befolkning som uppenbart lidit svårt av inbördeskriget och den indonesiska invasionen, om praktiska möjligheter till sådant bistånd yppar sig. För sådana ändamål finns medel

Onsdagen den
10 november 1976

*Erkännande av och
bistånd till
Demokratiska
republiken Östra
Timor, m. m.*

att tillgå inom biståndsbudgetens ram." Jag vill emellertid tillägga – och det bekräftade herr Måbrink i sitt inlägg – att enligt de informationer som vi har kontrollerar Indonesien kustområdena och hamnarna. Detta komplicerar givetvis situationen och begränsar transportmöjligheterna för en eventuell hjälpare.

Med hänvisning till vad utskottet anfört vill jag, herr talman, yrka avslag också på motionen 1975/76:1139 och bifall till utskottets hemställan.

Herr MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag accepterar inte utskottets motiveringar. Vad jag sade i min inledning – vilket inte heller har dementerats av David Wirmark – var nämligen att i september 1975 bildades i Östra Timor en regering som hade folkets stöd och därmed också kontroll över territoriet. Kriterierna för ett erkännande var alltså uppfyllda.

Men sedan gick indonesiska trupper in i landet i december 1975. 30 000 soldater skickades in i Östra Timor och lyckades bita sig fast i bl. a. huvudstaden Dili. Det är en parallell till vad som hände i Norge och Danmark under andra världskriget. De tyska nazisterna lyckades då temporärt bita sig fast i Norge och till viss del även behärska landet, och de behärskade också Danmark. Men inte gjorde Sverige på det sättet då att Sverige tillerkände *dem* rätten att bestämma över Norge och Danmark. Det är precis på samma sätt när det gäller Östra Timor. Man skall väl inte acceptera övergrepp bara därför att de temporärt lyckas! Det är en fullständigt ohållbar ställning som utrikesutskottet då tar.

Det finns en väldigt lurig formulering i utrikesutskottets skrivning, där man vill göra gällande att någon ledning för Fretilin och för den bildade regeringen inte skulle finnas inne i Östra Timor. Man talar om att det skulle finnas en exilorganisation i Moçambique. Detta är ett falskt och oriktigt resonemang. Den största delen av Fretilinregeringen finns nämligen inne i Östra Timor; det tycker jag är viktigt att säga här. Hur det förhåller sig kan också kollas – vi har exempelvis en ambassad i Australien. Det finns en radiostation på Östra Timor under Fretilins ledning som sänder program på två kanaler som når Australien, och det går att lyssna på de sändningarna i Australien.

Sedan har jag sagt att det är vissa svårigheter just nu när det gäller biståndet genom att de indonesiska inkräktarna behärskar vattnen runt omkring Östra Timor, varför det är svårt att komma in med något bistånd. Men man kan ju trots det fatta ett beslut om att ge humanitärt bistånd till Fretilin och den lagliga regeringen i Östra Timor. Det är en solidaritetshandling som är oerhört viktig för de människor som nu slåss mot de indonesiska fascisterna.

Jag vill samtidigt nämna att den lagliga regeringen i Östra Timor tack vare samarbete med regeringen i Moçambique har kunnat skicka studenter för att studera i Moçambique. Här skulle Sverige kunna göra en insats; de ekonomiska resurser som regeringen i Moçambique har är,

Onsdagen den
10 november 1976

*Erkännande av och
bistånd till
Demokratiska
republiken Östra
Timor, m. m.*

som vi vet, väldigt hårt ansträngda. Man skulle kunna tänka sig att Sverige kanaliserade en del av biståndet till denna verksamhet, kanske för att öka kvoten av studenter från Östra Timor som ges utbildning för att på så vis bättre kunna utveckla sitt land.

Herr WIRMARK (fp):

Herr talman! Jag skall först ta upp kravet på diplomatiska relationer och den argumentation som herr Måbrink för på den punkten. Till stor del är det politiska skäl han anför för att den regering Fretilin har bildat skulle erkännas av Sverige.

Som utskottet har betonat finns ju vissa objektiva kriterier redan fastlagda för upprättande av diplomatiska relationer. Det finns alltså vissa principer som Sverige tillämpar och som vi också här måste följa. Som kriterium kan vi inte ha att vi tycker bra om ett land eller att vi stöder det och det landet eller den och den regimen. Utskottet pekar i detta sammanhang på vikten av att vederbörande regering har en effektiv kontroll över staten och att där råder stabilitet.

Även herr Måbrink erkänner att indoneserna kontrollerar kustområdet. De kontrollerar också de större städerna, däribland huvudstaden Dili. Det första kriteriet är därför inte uppfyllt. Stabiliteten är därtill mycket svår att bedöma. Det finns alltså goda skäl för utskottets ståndpunkts-tagande.

Låt mig lägga till att diplomatiska relationer enligt mitt sätt att se i första hand innebär en praktisk kommunikationskanal, vars upprätthållande i och för sig inte är en manifestation av vänskap. Det kan tvärtom vara av värde att ha intakta diplomatiska förbindelser också med länder vilkas regeringar vi är kritiska mot.

Vad så beträffar biståndet vill jag erinra om att utskottet i sin skrivning påpekar att det, om praktiska vägar för bistånd öppnar sig, redan nu finns möjligheter inom budgetens ram att tillgodose sådana önskemål.

Herr MÅBRINK (vpk):

Herr talman! David Wirmark diskuterar förbi en mycket väsentlig fråga när det gäller erkännandet. Han har inte dementerat mina uppgifter om att det i september bildades en regering under Fretilins ledning. Den regeringen hade ju kontroll över dels huvudstaden, dels de andra större städerna, dels också kusterna. Det är ju ett faktum, David Wirmark!

Men några månader därefter gick den fascistiska indonesiska regimen in med trupper, 30 000 man. Vad som då har skett är ju att Indonesien nu temporärt kommit att behärska vissa områden av Östra Timor. Att detta har ägt rum kan väl inte göra det mindre angeläget att erkänna den lagliga regeringen i Östra Timor. Tvärtom skulle det väl vara ännu större anledning att erkänna denna regim när landet nu på det här sättet delvis är ockuperat av en främmande makt.

Onsdagen den
10 november 1976

*Erkännande av och
bistånd till
Demokratiska
republiken Östra
Timor, m. m.*

Herr WIRMARK (fp):

Herr talman! Jag vill hänvisa till att det i utskottsbetänkandet står om erkännandet: "Beträffande både stats- och regeringsrekvisiten saknas i dag huvudförutsättningarna i fråga om Östra Timor."

I det ena kriteriet – viss stabilitet – måste ju också ligga en viss permanens. Om nu Sverige inte förut har erkänt Östra Timor, under den tid då en regering fanns som behärskade större delen av landet, så finns i varje fall inte i dag förutsättningarna för att erkänna denna regering, om vi skall bibehålla de kriterier som vi vill tillämpa – och i utskottet förutsätter vi det.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1132 av herr Hermansson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Måbrink begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarerna bifaller utrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 4 mom. 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammarerna bifallit motionen nr 1132.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarernas ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Måbrink begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 282

Nej – 12

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels det av herr Måbrink under överläggningen framställda yrkandet, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Måbrink begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarerna bifaller utrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 4 mom. 2 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammarerna bifallit det av herr Måbrink under överläggningen framställda yrkandet.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarernas ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Måbrink begärde röst-

räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 276

Nej - 12

§ 16 Bevakningen av Stockholms slott, m. m.

Föredrogs försvarsutskottets betänkande 1976/77:1 med anledning av motion om bevakningen av Stockholms slott, m. m.

Herr LINDBLAD (fp):

Herr talman! Värnpliktsutbildning grundad på en tvångslagstiftning bör i princip endast användas för att förbereda den enskilde för den uppgift han skall fylla när försvarsmakten har mobiliserats. Värnpliktiga bör alltså inte nyttjas som statens billiga arbetskraft för uppgifter i fred.

Högvakten vid Stockholms slott är förenlig med detta synsätt bara i den mån de värnpliktigas deltagande ingår som ett meningsfullt inslag i deras utbildning för krigsbefattningen. Flygvapnet deltar inte med värnpliktiga i högvakten, då tid härför inte kan avsättas utan att "fastställd utbildning måste skäras ned". Armén och marinen anser däremot att högvakten, som synes ta ungefär en veckas utbildningstid i anspråk, är en effektiv användning av utbildningstid. Överbefälhavaren och militärbefälhavaren i Östra militärområdet, som har att bedöma de operativa frågorna i sammanhanget, tillstyrker också fortsatt högvakt med värnpliktiga. Jag skall inte här föreslå en annan avvägning än den som de operativt ansvariga förordar. Några reflexioner bör dock göras.

För det första: Den vakttjänstutbildning som landet runt ingår i alla värnpliktigas utbildning påverkas inte av högvakten. Tas utbildningstid därutöver i anspråk som förberedelse för och genomförande av högvakt minskar rimligen utrymmet för annan viktig utbildning. Nuvarande erfarenheter av den försöksvis minskade utbildningstiden för värnpliktiga visar att vissa förband inte når uppställda utbildningsmål och därför inte är användbara direkt efter mobilisering. En hård prioritering mellan olika utbildningsuppgifter är därför nödvändig. Häromdagen kom arméchefen i sin redovisning för det föregående utbildningsåret fram till att bristerna för vissa grupper är så stora att han snart måste lägga fram förslag om en ötkad värnpliktsutbildning. Att ett förband inte kan nyttjas för avsedda uppgifter är ett misslyckande också för de värnpliktiga, som ju därmed har fått göra sin värnplikt utan att ha nått det mål som motiverat den.

För det andra: Om de värnpliktiga anses vara effektivare än andra för bevakningsuppgifter och dessa uppgifter är motiverade från såväl utbildnings- som kuppberedskapssynpunkt bör frågan ställas vilka objekt som bör få en sådan bevakning. Totalförsvarets viktigaste ledningsorgan och andra särskilt sårbara objekt, främst i de delar av landet där för-

varningstider vid kuppföretag kan antas bli extremt korta, bör i första hand bemannas med militär personal om man anser att civil vakthållning inte kan ge ett godtagbart skydd. På senare tid har i försvarsdebatten framförts tanken att Sverige, som ju inte har i fred rustade stående förband, bör ta intryck av stormaktsblockens ökade resurser för mycket snabba aktioner. Sverige bör enligt denna syn förstärka incidentberedskapen inte bara till sjöss och i luften.

För det tredje: Högvakten omfattar inte enbart vakttjänst, som alltså synes kunna motiveras utbildningsmässigt. Den inrymmer också ett mer "dekorativt" inslag i form av vaktavlösningar och parader. Dessa delar kan ses som ett turistvänligt inslag i Stockholms stadsbild. Men ju mer man betonar den rollen, desto svårare blir det att förena högvakten med principen att värnpliktsutbildning skall avse krigsuppgifter.

Om parader anses ha ett egenvärde uppstår också andra komplikationer för försvarsmakten. Allmänheten, däribland unga pojkar som senare skall undergå värnpliktsutbildning, kan genom att se högvakten bibringas en felaktig uppfattning om att modern militärutbildning fortfarande inrymmer ett stort mått av paraderande. Det motverkar direkt försvarsupplysningen. Försvaret har väsentligt angelägnare och lärorikare moment som det hellre borde få visa upp för den stora allmänheten.

T.G. Wickbom – tidigare frontofficer, krigskorrespondent, konservativ chefredaktör och utrikeskommentator i radio – skrev för ett par år sedan att vaktparaden är "jämmerlig som skådespel, illusorisk ur säkerhets-synpunkt och falsk som symbol. Krig är inte sånt."

Det innebär inte att Wickbom skulle vara motståndare till traditioner – tvärtom erkänner han sig liksom arbetarrörelsen "ha en ohjälplig svaghet för fanor och hornmusik". Wickbom fortsätter: "Man kan utveckla värdiga civila former för fest och pompa – men det moderna krigets krav har inget gemensamt med förmågan att bilda snörräta led och att stå blickstillå långa stunder." I fråga om den svenska högvakten kom Wickbom närmast att tänka på Wellingtons berömda ord vid anblicken av en skock hopfösta rekryter: "Jag vet inte vad fienden ska få för intryck, men Gud hjälpe mig, de skrämmer mig!" Möjligen kan högvaktens framklafsande värnpliktiga – om det nu skulle behövas – visa omvärlden att "vi sannerligen inte är någon aggressiv militärmakt", skrev Wickbom.

Som jag ser det kan det vara en poäng att den svenska högvakten inte kan jämföras med utländsk paradtrupp. Det understryker dels vårt försvars värnpliktskaraktär, dels utbildningens inriktning främst på taktiska och tekniska färdigheter långt fjärran från paraderande. Men detta goda intryck förutsätter då självfallet att den aktuella truppen verkligen uppträder så pass icke-paradmässigt att även en icke tränad publik ser "bristerna". Ju mindre paradträning gruppen får och ju mer den går i otakt, desto bättre fyller den denna uppgift.

Onsdagen den
10 november 1976

*Bevakningen av
Stockholms slott,
m. m.*

Herr GLIMNÉR (c):

Herr talman! Jag noterar att herr Lindblads engagerade anförande icke utmynnade i något som helst yrkande. Jag kan mycket väl förstå herr Lindblad på den punkten, eftersom ett enhälligt utskott har avstyrkt motionen 1975/76:468 av herr Signell m. fl., som väcktes under den allmänna motionstiden och ligger till grund för försvarsutskottets betänkande nr 1. I motionen yrkas att riksdagen hos regeringen begär att de militära förbanden befrias från skyldigheten att ombesörja vakthållningen vid Stockholms slott och att riksdagen hos regeringen begär en undersökning av om det finns andra, ej militära uppgifter som försvaret kan befrias från.

Försvarsutskottet har begärt in remissyttranden från överbefälhavaren och rikspolisstyrelsen. Båda dessa myndigheter har till sina remissvar fogat yttranden, som de i sin tur inhämtat från underlydande myndigheter.

Överbefälhavaren har i sitt yttrande främst tagit upp frågan om högvakten som en bevakningsstyrka och redovisat synpunkter på dess betydelse för kufförsvarsberedskapen. Försvarsgrenscheferna har, som naturligt är, mera uppehållit sig vid försvarssynpunkterna.

Rikspolisstyrelsen bekräftar att den nuvarande ordningen fungerar mycket bra.

Utskottet tar i sitt betänkande upp den större frågan om försvarets användning i vissa fall för civila ändamål. Den principiella inställningen bör där vara att man inte skall dra några skarpa gränser för användningen av de resurser som samhället förfogar över.

Men visst finns det anledning att se noga på hur man utnyttjar de värnpliktiga, och det framhåller också utskottet. Särskilt bör man ta hänsyn till att utbildningstiden för de värnpliktiga av allt att döma ligger vid den undre gränsen för utbildningsbehovet.

Utskottet går inte in på alla de skäl som myndigheterna gett för ett bibehållande av högvakten, men utskottet godtar dem.

Utbildning i vaktjänst måste ingå i all värnpliktsutbildning. De värnpliktiga måste kunna utföra bevakningsuppgifter både i skog och i byggda trakter. Den utbildning som föregår högvaktstjänst och som helt gäller de särskilda rutinerna för vaktparad och högvaktsavlösning tar inte så lång tid – tillsammans med högvaktstjänsten omkring tre dagar, enligt vad chefen för armén har uppgivit. Det har också utskottet funnit acceptabelt. Enligt uppgifter från förband som ligger långt ifrån Stockholm är det också en stimulans för förbandet och de värnpliktiga att svara för högvakten.

Nu förekommer det att de värnpliktiga får delta i flera högvakter. Det gäller särskilt förband i Stockholmstrakten. Utskottet anser att man bör låta andra förband delta mera, men man är medveten om att t. ex. K 1, som svarar för beriden högvakt, även i fortsättningen kommer att få så många högvakter att de värnpliktiga där deltar mer än två gånger under sin utbildningstid. Man bör, som utskottet har understrukit, emel-

Onsdagen den
10 november 1976

*Bevakningen av
Stockholms slott,
m. m.*

lertid sträva efter att värnpliktiga inte deltar mer än två gånger under sin värnpliktstid i högvaktstjänst för att på så sätt bättre fördela högvakterna på förbanden ute i landet.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till det enhälliga utskottsbetänkandet.

Herr SIGNELL (s):

Herr talman! Jag hade för avsikt att inte begära ordet i denna fråga efter att ha tagit del av utskottets yttrande över motionen 468. Tyvärr är jag nu tvungen att gå ifrån mitt tidigare ställningstagande efter inläggen från herr Lindblad och utskottets talesman. Det kanske annars skulle verka som om jag var nöjd med utskottets betänkande.

Jag vet av erfarenhet att det är svårt att föra talan mot ett enhälligt utskott, men jag kan inte underlåta att göra några kommentarer. I stort sett kan jag instämma i vad herr Lindblad sade i sitt anförande. Däremot måste jag bemöta utskottets talesman när han hänvisar till att man har godtagit remissyttrandena. Jag känner ett visst ansvar för det svenska försvaret och skulle egentligen vilja slippa citera ur dessa remissyttranden. Men man blir verkligen betänksam över en del saker. Bl. a. frågas det varför högvakten behövs. Jo, man behöver den för en omedelbart gripbar incident och kuppberedskap inom Storstockholmsområdet, sägs det. Därmed får man uppfattningen att högvakten skulle innebära en garanti mot ett kuppförsök.

Våren 1975 gjorde man den bedömningen att vissa insatser på Stockholms slott var erforderliga för Konungens säkerhet. Om man då hade ansett att högvakten hade varit en garanti mot kuppförsök och liknande, då hade man kunnat förstärka den. Men det skedde inte. I stället anlätade man Allmänna Bevaknings AB, som till en kostnad av 88 600 kr. förstärkte bevakningen. Man litade alltså inte på högvakten, utan anlätade ett bevakningsbolag. Därmed faller enligt min mening argumentet att bibehålla högvakten av säkerhetsskäl.

Från Stockholms försvarsområde sägs att högvakten numera är den enda kontakt som mängder av svenska medborgare får med det svenska försvaret. För framför allt den kvinnliga befolkningen, säger man, kan det vara den enda kontakt de medborgarna någonsin får med det svenska försvaret. Det kan inte vara en motivering. På samma sätt säger utskottets talesman att högvakten är befogad ur personalvårdande synpunkt. Det sägs också att högvaktstjänstgöring är den enda chansen för många soldater, som tidigare inte besökt Stockholm, att komma dit. Personalvård i kombination med högvaktstjänstgöring skulle alltså vara den enda chansen för dessa människor att få komma till Stockholm. Vi måste väl kunna få våra värnpliktiga till Stockholm utan dessa arrangemang, och jag tycker att argumenten är mycket svaga.

I sista stycket på s. 3 i betänkandet säger utskottet:

”Vid förband med många högvakter förekommer att värnpliktig deltar i två högvakter eller flera. Bortfallet av utbildningstid ökar alltså för

Onsdagen den
10 november 1976

Vissa tandvårdsfrågor

sådan värnpliktig.”

Med dessa rader har man trots den negativa inställningen till motionen ändå givit oss motionärer i viss utsträckning rätt. Jag vill säga ungefär som en känd politiker brukar uttrycka sig från denna talarstol: ”Vi nådde inte ända fram.”

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten, och jag kommer inte heller att ställa något yrkande om bifall till motionen.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 17 Föredrogs

Försvarsutskottets betänkande

1976/77:2 med anledning av motion om markförvärv för militära ändamål

Utskottets hemställan bifölls.

§ 18 Vissa tandvårdsfrågor

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande 1976/77:1 med anledning av motioner angående vissa tandvårdsfrågor.

I detta betänkande behandlades motionerna

1975/76:211 av herr Börjesson i Falköping m. fl. (c),

1975/76:1191 av herr Jonsson Mora (fp),

1975/76:1209 av herr Ringaby (m) och fru Troedsson (m),

1975/76:1214 av fru Swartz (fp) och herr Hyltander (fp) samt

1975/76:2003 av herr Bohman m. fl. (m), såvitt nu var i fråga.

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle avslå motionerna 1975/76:211, 1975/76:1191, 1975/76:1209, 1975/76:1214 och 1975/76:2003.

Reservation hade avgivits av herrar Aspling, Augustsson och Karlsson i Ronneby, fru Håvik samt herrar Marcusson, Nilsson i Kristianstad och Lindström (samtliga s) vilka ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av reservanterna angiven lydelse.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av herrar Ringaby (m) och Åkerlind (m).

Herr ASPLING (s):

Herr talman! I föreliggande utskottsbetänkande redovisas flera borgerliga motioner som under senare år varit föremål för debatt och be-

handling här i kammaren. Jag skulle därför mycket kort kunna hänvisa till våra tidigare ställningstaganden och samtidigt yrka bifall till den socialdemokratiska reservation som är fogad till utskottsbetänkandet. Att jag ändå något mera ingående vill kommentera de borgerliga motionerna och yrkandena i dessa sammanhänger bl. a. med den utskottsbehandling motionerna fått.

De borgerliga utskottsrepresentanterna har yrkat avslag på samtliga sina egna motioner. Det har skett bl. a. med hänvisning till den av de borgerliga avgivna regeringsförklaringen. Till utskottsbetänkandet har sedan herrar Ringaby och Åkerlind fogat ett särskilt yttrande, som på sitt sätt förtjänar att läsas därför att det är ganska avslöjande. Det särskilda yttrandet är föranlett av en motion som herr Ringaby och numera biträdande socialministern fru Troedsson väckt till årets riksdag och i vilken man föreslår att folktandvården skall överföras i privat regi.

Låt mig, herr talman, som nybliven ordförande i socialförsäkringsutskottet med tillfredsställelse notera att ett enhälligt utskott har avstyrkt motionen. Det vållar inte heller de socialdemokratiska reservanterna några större svårigheter att instämma i den borgerliga utskottsmajoritetens egen motivering att det inte kan anses motiverat att överföra en väl fungerande folktandvård i privat regi.

Så långt är allt gott och väl. Jag kan förstå att herrar Ringaby och Åkerlind efter detta funnit det påkallat att försöka komma med en egen förklaring till denna sannerligen märkliga motion. Jag har en känsla av att författarna till det särskilda yttrandet känt sig en smula generade när de satt pennan till papperet. Man säger nämligen nu att motionen mera skall ses som ett debattinlägg, eftersom moderaterna i regeringsförklaringen fått igenom sina gamla krav. I det läget kan moderaterna kosta på sig att gå ifrån sin tidigare motion. Men kvar står kraven i regeringsförklaringen, vilka i högsta grad är riktade mot folktandvården.

Tydligen var moderaterna litet för snabba i vändningarna och kanske litet för öppenbart avslöjande om sina avsikter då man i början av året skrev sin motion. Nu vill man uppenbart mildra intrycket, men det gör inte saken bättre. Vad man syftar till råder det inget tvivel om. Det är en privatisering av folktandvården man vill åstadkomma, även om den skall ske successivt, som det heter i motionen.

På sitt sätt är det av värde att ha dokumenterat var moderaterna står i denna och många andra för människornas trygghet väsentliga frågor. Herr Ringabys och fru Troedssons motion är i hög grad cynisk mot alla de människor – barn, ungdom och vuxna – inte minst i glesbygderna, som får sin tandvård genom folktandvården.

När sedan herrar Ringaby och Åkerlind i sitt särskilda yttrande säger att etableringsreglerna skall ändras men att detta inte får ske på bekostnad av folktandvården, så är det ett både halsbrytande och ologiskt resonemang, om man nu skall ta det på allvar med hänsyn till motionens verkliga innehåll om privatiseringen av folktandvården.

Låt mig bara slå fast att etableringsreglerna tillkommit just för att

Onsdagen den
10 november 1976

Vissa tandvårdsfrågor

slå vakt om folktandvården. River man upp detta skydd, då är folktandvårdens existens hotad. Vi erinrar i den socialdemokratiska reservationen om att etableringsreglerna infördes som ett led i strävandena att garantera folktandvårdens utbyggnad, i enlighet med den prioritering av barn- och ungdomstandvården som tandvårdsreformen innebar, en prioritering som f. ö. stöddes av Tandläkarförbundet.

Så sent som förra året antog riksdagen den socialdemokratiska regeringens förslag till nya anslutnings- och etableringsregler. De nya bestämmelserna, som utarbetats av riks försäkringsverket i samförstånd med Tandläkarförbundet, innebar att etableringsregeln förlängdes att gälla till utgången av 1979 men att möjligheten att avveckla densamma dessförinnan skall prövas årligen med början denna höst.

Med stor majoritet anslöt sig riksdagen till dessa riktlinjer. Centern hade f. ö. ingen reservation i det utskottsbetänkande som låg till grund för beslutet. Nu, ett år senare, är läget ett annat. Regeringsförklaringen ger verkliga bevis för att moderaterna varit framgångsrika då det gällt att få med sina gamla krav om en privatisering av folktandvården. Jag kan förstå att herrar Ringaby och Åkerlind är tillfredsställda. Mot denna bakgrund skall det bli minst sagt intressant att få ta del av den proposition som på grundval av regeringsförklaringens utfästelser väl är att förvänta och i vilken moderaternas krav skall effektueras. Med hänsyn till den något egendomliga ärendedelning som skett i socialdepartementet utgår jag ifrån att det skall bli den centerpartistiske socialministern som skall utarbeta propositionen på grundval av den politiska linje som den biträdande socialministern företräder och därmed gå emot den inställning centern tidigare intagit till dessa frågor här i riksdagen.

Skall man uppfylla moderaternas krav måste, vad jag förstår, dessutom den till riks försäkringsverket knutna tandvårdsdelegationen, som har att följa och handlägga en rad av dessa frågor, också köras över. Den nuvarande decentraliseringen av dessa frågor till den partssammansatta tandvårdsdelegationen måste i så fall resultera i en maktfullkomlig centralisering då det gäller handläggningen av tandvårdsfrågorna – en sak värd att också notera men väl inte så överraskande med hänsyn till vad vi upplevat på många andra områden under senare tid.

Sedan herrar Ringaby och Åkerlind i sitt särskilda yttrande sökt mildra intrycket av attacken i motionen mot folktandvården tar de upp arbetsmiljön inom folktandvården. De finner tjänstetandläkarnas arbetssituation inom folktandvården mindre tillfredsställande. Det hela har något av skenhelighet över sig, eftersom man först ifrågasatt folktandvårdens existens, men det är väl så en slipsten skall dras, när moderaterna är i farten i dessa frågor.

Utän tvivel är arbetsmiljöfrågorna viktiga, och de förtjänar att diskuteras även i vad gäller folktandvården. Jag vill samtidigt understryka att arbetsmiljön inom landstingens folktandvård mer än väl motsvarar den inom privattandvården. Det är ingen överdrift att säga att den viktigaste åtgärden för att förbättra arbetssituationen inom folktandvården

är att tillföra folktandvården fler tandläkare, och detta är också en av de grundläggande principerna i hela tandvårdsreformen.

Herr talman! I angreppen mot folktandvården har moderaternas och folkpartiets krav på en utvidgning av personkretsen varit en huvudfråga. Jag har här avsiktligt använt orden "angrepp mot folktandvården", ty jag anser att när det gäller denna fråga skall man tala klarspråk. Vad är det egentligen det gäller? Vi har här i landet byggt upp en folktandvård som är unik i världen. Vad den betytt för barn och ungdom skulle man kunna skriva ett stycke socialpolitisk historia om av allra finaste slag. Inte minst Norrlands och glesbygdernas barn och barnen och ungdomen i inkomstsvaga familjer över hela landet skulle tillsammans med sina föräldrar kunna vittna om vad folktandvården betytt. Det är inte bara en stor socialpolitisk reform utan också en jämlikhetsreform av grundläggande betydelse.

Vad är det då vi diskuterar när det gäller tandvårdsförsäkring och dess personkrets? Låt mig, herr talman, erinra om detta. När 1973 års tandvårdsreform genomfördes hade den två komponenter, folktandvårdens utbyggnad och tandvårdsförsäkringens införande. Ett avgörande beslut var att ålägga landstingen ett vårdansvar för barn- och ungdomstandvården och för specialiststandvården. Samtidigt fastställdes ett omfattande utbyggnadsprogram för folktandvården, finansierat genom försäkringsmedel.

Detta utbyggnadsprogram skall enligt ett betydande majoritetsbeslut här i riksdagen omfatta alla barn och ungdomar t. o. m. 19 år. Barn- och ungdomstandvården skall byggas ut så att den omfattar även barn i förskoleåldern. Härigenom skall också förskolebarnen erbjudas en kostnadsfri, regelbunden tandvård. Under utbyggnadstiden har landstingen möjlighet att träffa avtal med privatpraktiserande tandläkare, om folktandvårdens resurser inte är tillräckliga. Även den vården skall vara helt kostnadsfri. Inom många landsting har sådan samverkan också etablerats. Folktandvården fungerar alltså som en tandvårdsförsäkring för barnen, som får helt avgiftsfri tandvård.

Som bekant skall nettotillskottet av nya tandläkare under 1970-talet enligt det av riksdagen fastställda utbyggnadsprogrammet tillföras folktandvården. Bakom detta utbyggnadsprogram står också Tandläkarförbundet. Ungdomar i åldern 17-19 år skall, i avvaktan på att folktandvården hinner bli tillräckligt utbyggd, under övergångstiden omfattas av tandvårdsförsäkring med rätt att inom folktandvården erhålla minst 50 % nedsättning på eljest utgående patientavgifter. Frågan om fritt tandläkarval och möjligheten att välja tandläkare inom folktandvården kommer självfallet att steg för steg förbättras allteftersom folktandvården enligt utbyggnadsprogrammet tillförs fler tandläkare. Förutsättningen härför är att man inte river upp de förutsättningar som nu är fastställda för att garantera folktandvårdens fortsatta utbyggnad.

När man i moderaternas motion talar om att folktandvården f. n. har svårt att hålla sin andel av vuxentandvården och att leva upp till sitt

lagstadgade vårdansvar för barnen och att väntetiderna är långa samtidigt som man gör gällande att privatvårdsläkarna har svårt att hinna med vuxenpatienterna och så slutligen konstaterar att detta är ett dåligt resursutnyttjande, så är det litet besvärligt att hänga med i resonemanget och få det hela att gå ihop.

Det finns anledning att erinra om ett gammalt ordspråk som säger att man inte kan både äta upp kakan och ha den kvar. Men det är väl inte logiken som moderaterna i det här sammanhanget eftersträvar, utan något helt annat.

När man i folkpartimotionen talar om värdet av att små barn skall få möjlighet att följa med sina föräldrar till deras tandläkare och omfattas av försäkringen – en sak som vi nog får höra litet mera om här i debatten – kan det ju låta bra. Nu är det ju så i verkligheten att föräldrarna helt naturligt ofta följer med sina små barn till folktandvården och att man i regel också har en mycket god kontakt med tandläkarna inom folktandvården. Vi är säkerligen många här i kammaren som av egen erfarenhet skulle kunna omvittna detta. Låt mig i detta sammanhang understryka de värdefulla insatser folktandvårdens tandläkare gör på detta mycket viktiga och ofta arbetskrävande område. De bidrar i hög grad till att ge barnen goda tandvårdsvanor. Det talas med rätta i dessa tider om risken för en segregation på bostadsområdet. Skall man riva upp folktandvården och riskera att barnen på tandvårdsområdet delas upp efter sociala och boendemässiga förhållanden, så har man verkligen tagit ett steg tillbaka och urholkat en värdefull social jämlikhetsreform, som är till för alla barn på lika villkor.

Regeringsförklaringen inger här stor oro för framtiden. Moderaterna har fått igenom sina gamla privatiseringskrav – en sak som herrar Ringaby och Åkerlind redan omvittnat. Det innebär att vi nu uppenbart går mot en ökad privatisering och ett minskat samhällsinflytande på ett vårdområde där det borde vara en självklarhet att kraftfullt stödja en fortsatt utbyggnad av den av samhället organiserade folktandvården. I stället för att slå vakt om folktandvården – som ger barn och ungdom kostnadsfri regelbunden tandvård – vill man ge privatvårdsläkarna rätt att mot avgift enligt tandvårdsförsäkringen ta hand om barn- och ungdomstandvården. I vilka former och med vilka ord man på borgerligt håll än försöker beskriva och förklara detta, så kvarstår som ett faktum att det är en attack mot folktandvården man nu med den borgerliga regeringens stöd vill sätta i gång. Här är det tydligen meningen att den centerpartistiske socialministern skall effektuera en nedrustning av folktandvården, och det är då intressant att notera att Landstingsförbundets ledning – där också centerpartiet ingår – redan har vänt sig emot den borgerliga regeringens förklaringens uttalande i denna fråga.

Herr talman! På detta liksom på övriga viktiga vårdområden kommer socialdemokratin att med stor vaksamhet följa den borgerliga regeringens fortsatta agerande, och vi kommer att till varje pris motsätta oss försöken att riva upp och riva sönder sociala trygghets- och jämlikhetsreformer,

som är av så avgörande betydelse för de många människorna i vårt land. Plånbokens tjocklek får inte på nytt bli avgörande för vilken vård man skall få. Jag underströk detta i den allmänpolitiska debatten för en tid sedan, och jag finner nu anledning att göra det på nytt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den reservation som utskottets socialdemokratiska ledamöter har fogat till utskottsbetänkandet.

I detta anförande instämde fru Normark, herrar Marcusson och Larsson i Vänersborg, fru Johansson i Tidaholm, herrar Silfverstrand, Karlsson i Ronneby och Lindström, fru Landberg, herrar Nilsson i Norrköping och Augustsson samt fröken Engman (samtliga s).

Fröken PEHRSSON (c):

Herr talman! Herr Aspling har talat om värdet av tandvårdsreformen. Jag är beredd att instämma i att vi värderar den reformen mycket högt. Det har vi också visat genom den breda enighet med vilken riksdagen tagit reformen. Socialdemokraterna har också i sin reservation vid socialförsäkringsutskottets betänkande 1976/77:1 anförts att det var en mycket betydande riksdagsmajoritet bakom beslutet om den här reformen.

Herr Aspling uttalar vidare farhågor för en proposition som skall läggas fram och spekulerar över vad den kommer att innehålla. Låt mig först understryka vad utskottsmajoriteten har skrivit i det betänkande om folktandvården som vi nu behandlar. Det heter där bl. a.: "Enligt utskottets mening kan det inte anses motiverat att överföra en väl fungerande folktandvård i privat regi, och utskottet avstyrker därför bifall till motionen 1209."

I regeringsdeklarationen, som herr Aspling tolkade på sitt speciella sätt, står det bl. a.: "Tandvårdsförsäkringens regler om etableringskontroll ses över och försäkringen utvidgas till att omfatta även barn och ungdom." Hur kan herr Aspling se detta som ett hot mot folktandvården?

Herr Aspling talade för en reservation som de socialdemokratiska ledamöterna fogat vid socialförsäkringsutskottets betänkande nr 1. Låt mig först uttrycka en förvåning över reservationen, eftersom majoriteten i utskottet har yrkat avslag på de motioner som vi haft att behandla, nämligen motionerna 211, 1191, 1209, 1214 och 2003. Herr Aspling har trots att majoriteten i utskottet yrkat avslag på dessa motioner argumenterat emot dem. Det är väl litet märkligt att socialdemokraterna, trots att majoriteten yrkar avslag på motionerna, ändå skriver en reservation och i denna yrkar avslag på samma motioner.

Utskottsmajoriteten hänvisar i sin skrivning till regeringsdeklarationen, där det alltså som jag tidigare nämnde sägs att tandvårdsförsäkringens regler om etableringskontroll skall ses över och att försäkringen skall utvidgas till att omfatta även barn och ungdom. Det är besked som vi hälsar med tillfredsställelse. – Tandvårdsreformen byggde på förslag från två utredningar, 1967 års folktandvårdsutredning och 1970 års

Onsdagen den
10 november 1976

Vissa tandvårdsfrågor

utredning om tandvårdsförsäkringen.

Riksdagsbeslutet om reformen antogs, som jag nämnde, med stor majoritet. Från centerhåll har vi i de flesta detaljerna ställt upp bakom propositionens förslag. I en del avseenden har vi lagt fram förslag till förändringar och förbättringar. Vi är helt eniga om att man på bästa sätt skall ta till vara de resurser som finns för att kunna ge så många som möjligt tillgång till god tandvård för rimliga priser. Tandvårdsreformen bygger på förutsättningen att riksförsäkringsverket med biträde av en till verket knuten tandvårdsdelegation noggrant skall följa utvecklingen i fråga om försäkringen och dess effekter på tandvården i allmänhet. Dessutom skall man föreslå justeringar och kompletteringar. Justeringar har också gjorts vid 1975/76 års riksmöte efter en proposition vilken – som herr Aspling också nämnde – centerledamöterna helt stödde.

Fortlöpande översyn pågår enligt de beslut som riksdagen tidigare fattat. Således har det i en granskningspromemoria från riksdagens revisorer föreslagits vissa ändringar. Landstingsförbundet har som huvudman fått propositionen på remiss och påpekar i sitt svar att tandvårdsförsäkringens utformning håller på att ses över på skilda håll inom riksförsäkringsverket och socialstyrelsen. Enligt utskottsmajoritetens mening bör man avvakta de utredningar och den översyn som pågår, där Tandläkarförbundet, Landstingsförbundet, riksförsäkringsverket och socialstyrelsen deltar. Vi förväntar att man efter att ha tagit del av de synpunkter som förs fram där lägger den i regeringsförklaringen aviserade propositionen på riksdagens bord. Först då kommer vi att diskutera detaljerna.

Herr talman! Jag yrkar bifall till socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 1.

Herr ASPLING (s) kort genmäle:

Herr talman! Bara några korta kommentarer till fröken Pehrssons inlägg.

I regeringsdeklarationen står det klart och tydligt att tandvårdsförsäkringens regler om etableringskontroll skall ses över och försäkringen utvidgas till att omfatta även barn och ungdom. När det gäller dessa väsentliga frågor har vi i stort sett kunnat lita på centern, och det har varit värdefullt. Jag kan inte tänka mig att fröken Pehrsson, som är väl insatt i de här frågorna, varit med och formulerat och godkänt de gamla moderatkraven i regeringsdeklarationen. Hur det gått till skulle det sannerligen vara intressant att veta. Är det en eftergift till moderaterna, eller är det ett olycksfall i arbetet? I vart fall förväntar nu moderaterna att regeringsdeklarationens utfästelser skall infrias. Och konsekvenserna av detta har jag i mitt tidigare anförande redogjort för. Fröken Pehrsson har många partivänner ute i landstingen som är väl insatta i dessa frågor och som vet vad det gäller – att det med andra ord är folktandvårdens ställning som är hotad.

Jag vet att centern har många bekymmer då det gäller att försöka förklara och lägga till rätta sitt handlande med hänsyn till löften och

mycket annat i valrörelsen. Den nu debatterade frågan kanske kan synas tillhöra de mindre, men var inte så säkra på det. Börjar man svika och gå högerkrafterna till mötes då det gäller viktiga sociala frågor så får det konsekvenser. I vart fall hoppas jag att fröken Pehrsson och hennes vänner, som är medvetna om vad detta gäller, skall använda sitt inflytande och tillsammans med oss medverka till att det viktiga försvaret av folktandvården upprätthålles. Låt mig få understryka det, herr talman. I utskottet tror jag att fröken Pehrsson kan medverka till detta och även mäla sig ut ur den borgerliga treenigheten. Men i en borgerlig trepartiregering kanske det inte är lika lätt.

Herr talman! Jag har velat säga detta därför att, som jag sade i mitt anförande, de borgerliga partierna har avstyrkt samtliga sina motioner med hänvisning till regeringsdeklarationen, och i regeringsdeklarationen är moderaternas gamla krav klart utsagda.

Fröken PEHRSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag läste upp vad utskottsmajoriteten har sagt om folktandvården. Jag kanske skall läsa upp det igen: "Enligt utskottets mening kan det inte anses motiverat att överföra en väl fungerande folktandvård i privat regi, och utskottet avstyrker därför bifall till motionen 1209."

Herr Aspling säger att moderaterna förväntar att regeringsdeklarationens utfästelser skall infrias. Jag visste inte att herr Aspling var så införstådd med vad moderaterna förväntade. Jag läser i regeringsförklaringen och där står om en översyn av etableringskontrollen. Det står också att tandvårdsförsäkringen skall utvidgas till att omfatta även barn och ungdom. Utskottsmajoriteten tycker det är bra.

Låt mig säga till herr Aspling att vi har hjälpts åt att bygga upp tandvårdsförsäkringen och folktandvården. Vi är beredda att bygga vidare och att förbättra de reformerna. Låt oss sedan se vad propositionen kommer att innehålla innan vi spekulerar över vad den eventuellt kan innehålla!

Herr ASPLING (s) kort genmäle:

Herr talman! I herrar Ringabys och Åkerlinds särskilda yttrande står följande:

"Genom att den nya regeringen deklarerat att tandvårdsförsäkringens regler om etableringskontroll skall ses över och försäkringen utvidgas till att omfatta även barn och ungdom har det berättigade i en mångårig moderat strävan kraftfullt dokumenterats."

Då vill jag, herr talman, understryka en sak. Centern har vad gäller personkretsen tidigare varit att lita på. Den har stött den socialdemokratiska regeringen i denna utomordentligt viktiga fråga. Vad fröken Pehrsson nu säger i fråga om utskottsmajoritetens skrivning beträffande moderaternas motion om en privatisering av tandvården är *en* sak, men jag vill uppmana fröken Pehrsson – och jag gör det igen – att medverka till försvaret av folktandvården. Det är den kommande propositionen och moderaternas förväntningar det här gäller.

Onsdagen den
10 november 1976

Vissa tandvårdsfrå-
gor

Fröken PEIRSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig påpeka att det särskilda yttrandet till betänkandet är *moderaternas* yttrande, medan *centern* står för utskottsmajoritetens skrivning.

Herr Aspling kommer nu tillbaka och säger: Förut har vi kunnat lita på centerpartiet när det gäller att förstärka folktandvården och att bygga ut tandvårdsförsäkringen. Var säker på, herr Aspling, att centern är fullständigt att lita på – i dag liksom tidigare!

Fröken BERGSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag skall börja med att yrka bifall till utskottets yrkande i betänkandet nr 1 från socialförsäkringsutskottet.

Inledningsvis skall jag också be att få följa fröken Pehrssons exempel och säga att vi menar att tandvårdsreformen har varit en mycket viktig reform och att den är en reform som vi på alla sätt vill slå vakt om, även om vi kanske har litet andra meningar om utformningen än vad socialdemokraterna har. Därför har det redan vid införandet av tandvårdsförsäkringen förts fram synpunkter och yrkanden, och en del av dem har återkommit undan för undan under de följande riksdagarna.

Något av ändringsförslagen har herr Aspling rubricerat som ett angrepp på folktandvården. Ett sådant angrepp på folktandvården menar han att folkpartiets förslag är om att utvidga personkretsen inom tandvårdsförsäkringen till att omfatta även barn.

Förslaget att barnen skulle kunna ingå i tandvårdsförsäkringen bygger helt enkelt på att barn många gånger är rädda för att gå till tandläkare. Det ligger ett psykologiskt moment i att barn kan följa med föräldrarna när dessa går till tandläkare för att få sin behandling. Barnen är med och ser att det inte är speciellt farligt. Varifrån får barn sin rädsla för tandläkaren, det kan man många gånger undra, ofta kan de bli skrämde av kamrater. Om de lugnt kan gå med föräldrarna och se hur de reagerar kan det bli betydligt lättare för dem att tidigt komma i gång med att vårda tänderna och få insikt om hur viktigt detta är. Det kan innebära att de får bättre munhygien och att de kan spara kostnader för tandläkarvård när de kommer upp i högre ålder. Detta kan också innebära en mindre belastning inom tandvården, när det gäller både folktandvården och de privata tandläkarna.

Herr Aspling menar att detta skulle kunna bli en segregation mellan barn som ingår i tandvårdsförsäkringen och barn som går till folktandvården och får tandvården helt avgiftsfritt. Jag vet inte varför man betecknar detta som segregation, det skulle ju vara helt frivilligt. Det är mycket möjligt att många, även utan att ha höga inkomster, skulle välja denna form med hänsyn till att det finns stora fördelar och inte minst den fördelen att man kanske för framtiden kan spara in rätt stora tandläkarräkningar, om man börjar i tid med tandvården.

I reservationen säger man att det viktiga är att det är folktandvården som skall ansvara för tandvården för barn och vuxna och att det därför

är naturligt att tandvårdsförsäkringen bara skall omfatta dem som är över 19 år. Men det finns en annan sida av detta också, och det är att det på många håll påpekas att folktandvården i dag inte kan ta emot alla barn som vill komma dit, de kan inte tillgodose behoven för alla barn. Då räcker det inte med att säga att folktandvården skall byggas ut. Detta förslag att barnen skall omfattas av försäkringen bygger mycket på dagens situation.

Utskottet avstyrker motionen med hänvisning till regeringsdeklarationen, som herr Aspling har uppehållit sig väldigt mycket vid, inte minst när det gäller avsnittet som rör översynen av etableringskontrollen. När herr Aspling talar om detta låter det som om det i regeringsdeklarationen skulle stå att man har beslutat att ta bort etableringskontrollen. Men vad som sägs är att man vill se över denna. Det finns alltså ingenting som säger att den skulle tas bort eller när det skulle ske och inte heller hur det skall gå till. Det finns ingenting som säger att etableringskontrollen kommer att tas bort omedelbart, i varje fall har inte utskottet varit berett att genomföra detta. Det fanns annars med bland motionsyrkandena att etableringskontrollen omedelbart skall tas bort.

Jag vill gärna passa på att säga att även folkpartiet slår vakt om folktandvården och menar att denna även i fortsättningen skall vara grunden för tandvården. När man diskuterar behovet av etableringskontrollen och möjligheten att ta bort den, med hänsyn till tillgång till tandläkare och hur folktandvården har kunnat byggas ut, skall det ske i ett samråd där alla parter – tandläkarförbund, folktandvårdens huvudmän, riksförsäkringsverket osv. – är med så att vi kan avlyssna hur situationen ligger till.

Vi vill alltså bibehålla detta samråd. Det är inte meningen att man skall köra över några organisationer, och det är definitivt inte meningen att man skall köra över någon tandvårdsdelegation, som herr Aspling talade om, eller att vi skulle medverka till en centralisering av verksamheten och helt styra den på det sättet. Vi menar att det ligger så pass mycket värdefullt i folktandvårdens möjligheter att man från denna organisation bör kunna konkurrera med positiva åtgärder gentemot privatvårdsläkare och på det sättet hävda sig och även dra till sig tandläkare i tillräcklig utsträckning.

Herr talman! Med detta ber jag på nytt att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ASPLING (s) kort genmäle:

Herr talman! När jag lyssnade till fröken Bergström gjorde jag två reflexioner. Endera har hon inte förstått att det här talet om att låta små barn följa med föräldrarna till den egna tandläkaren ytterst gäller folktandvårdens ställning och möjligheter att nu och i fortsättningen förbli den försäkring som garanterar alla barn och all ungdom kostnadsfri och regelbunden tandvård. Det är vad jag skulle vilja kalla en välvillig tolkning. Eller också är hon medveten om konsekvenserna och har ställt

Onsdagen den
10 november 1976

Vissa tandvårdsfrågor

sig på moderaternas sida. Då är hennes ställningstagande konsekvent, och avsikterna är uppenbara. Jag skulle vilja tillägga: Kom då inte med förklaringen att man visst inte vill splittra upp barn- och ungdomstandvården och att man icke vill försvaga folktandvården! Ett sådant resonemang går helt enkelt inte ihop.

Får jag sedan rent upplysningsvis säga till fröken Bergström att detta med barn- och ungdomstandvård inte är så enkelt som hon tycks tro. Att svara för barn- och ungdomstandvård förutsätter i hög grad erfarenhet och kunskap på detta speciella område. Det har man inom folktandvården. Det är, efter vad jag vet, inte alls säkert att någon större del av privat tandläkarna utan vidare skulle vara beredda att mot bakgrunden av sitt arbetes inriktning också ta hand om barntandvården. Därtill fordras i många fall en nog så stor förändring av rutiner och arbetsinriktning. Men börjar man riva upp folktandvården och därmed ge den en annan inriktning, så är konsekvenserna uppenbara. Jag kan försäkra att allt sakkunnigt folk jag har talat med – på landstingssidan och inom folktandvården lika väl som inom centrala organ som svarar för tillsyn och för den fortsatta viktiga utbyggnaden av folktandvården – helt delar denna uppfattning.

En sak är klar. Skulle moderaternas och folkpartiets krav på en utvidgning av personkretsen drivas igenom och därmed folktandvården börja rivas upp, så skulle det upplevas som en ytterst allvarlig sak av folktandvårdens egna tandläkare. De är medvetna om konsekvenserna, bl. a. just risken för uppsplittring av barnen på detta område. Som bekant har tjänstetandläkarna sin egen organisation. Har fröken Bergström inhämtat deras synpunkter på den här frågan?

Mycket skulle vara att här tillägga. Får jag bara göra ett par påpekanden. Barntandvården, som folktandvården svarar för, innesluter för barnen och deras tandvård behandlingsmässigt mycket viktiga och avgörande moment. Det är lagarbetet, det är hela det förebyggande tandvårdsarbetet, det är erfarenheterna vad gäller tandreglering och mycket annat. Det är specialisttandvårdens erfarenheter inom folktandvården som här spelar en stor roll. Allt detta förutsätter en omfattande organisation som folktandvården har men som inte enskilda privat tandläkare förfogar över. Det är barntandvården som sådan som med andra ord skulle komma i kläm. Detta tycker man att moderater och folkpartister borde känna till. När de ändå driver den här frågan på det sätt som sker, så är det utan sakliga motiv. Det är andra ting man måste vara ute efter. För jag kan ju inte tänka mig att det är fråga om okunnighet – det skulle vara djupt generande.

Fröken BERGSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Detta att vi föreslår en utvidgning av tandvårdsförsäkringens personkrets och vill ha in barnen i den beskriver herr Aspling som att vi vill riva upp hela folktandvården. Om man vill se det på det sättet hjälper det ju inte hur många gånger jag står här och säger

att det inte är avsikten. Vad vi vill är att underlätta för en del föräldrar och barn där det kan finnas svårigheter, där det kan vara speciella saker som gör att man har svårt att få med barnen till tandläkare och där det alltså kan vara en hjälp för dem att ha den föreslagna möjligheten. Om man vill gå ut med en propaganda och beskriva detta som något som leder till segregering och uppsplittring mellan barn av olika kategorier, så kan man naturligtvis göra det, men jag tror inte att många människor skulle uppleva det på det sättet.

Sedan kan jag inte bedöma riktigheten i herr Asplings underkännande av privattandläkarnas möjligheter att ta emot barn och ge dem den tandvård som de behöver. Jag vet att det finns många privattandläkare som tar emot hela familjer och klarar all den tandvård som de olika familjemedlemmarna behöver. Jag kan inte se att det under alla omständigheter behöver vara så att det endast är folktandvården som kan klara detta.

Herr ASPLING (s) kort genmäle:

Herr talman! När fröken Bergström säger att hon visst inte vill vara med och riva upp folktandvården vill jag bara påpeka att det är detta som blir konsekvenserna av hennes ställningstagande. Värdet av att ha en sammanhängande barn- och ungdomstandvård känner man väl till på sakkunnigt håll.

Jag kan ge ett konkret exempel på vad ert förslag skulle kunna komma att innebära vad gäller segregation. Stockholmsområdet kan ge vissa upplysningar därvidlag. Det är inte bara tandvårdsresurserna som är bristfälliga i den missgynnade södra delen av Stockholms läns landsting. Människorna har där också större behov av tandvård. Det visar statistiken över den s. k. medelbehandlingstiden inom folktandvården, som anger hur mycket arbete som måste läggas ner på varje patient och alltså ger en bild av hur god eller dålig tandstatus man har. För förskolebarnen under sex år är medelbehandlingstiden 91 % längre i den södra länsdelen än i den norra. För barnen mellan 6 och 16 år är det 25 % längre medelbehandlingstid i den södra länsdelen och för de vuxna 44 % längre medelbehandlingstid i söder än i norr. I de kommuner där barntandvården är som mest krisartad finns också färre privatpraktiserande tandläkare.

Folktandvården är en trygghet för barn och ungdom – det vet vi. Medverka, fröken Bergström, till att den inte rivs upp!

Jag såg en sak i en folkpartistisk kvällstidning häromdagen som var intressant. Moderaternas avsikter då det gäller privatiseringen av folktandvården tas uppenbart på allvar av dem det vederbör. Av tidningen framgick det att en privattandläkare verkligen var med på noterna. Han ville personligen köpa hela folktandvården i Stockholms län, dock med undantag för de svåra fallen. Så nog tror jag att vi går en intressant utveckling till mötes här i landet när nu privatiseringens evangelium skall omsättas i praktiken.

För egen del instämmer jag gärna med ansvariga landstingsrådet i

Onsdagen den
10 november 1976

Vissa tandvårdsfrågor

Stockholms län herr Hallerby, som förklarade att folktandvården inte är någon köp- och säljvara. Men han sitter som bekant inte i regeringen.

Fröken Bergström lät, om jag inte hörde fel, undslippa sig att även de som inte har höga inkomster kanske skulle vara tilltalande av att man vidgade personkretsen för tandvårdsförsäkringen. Det är ett yttrande som talar för sig självt. Folktandvården för barn och ungdom är en stor social jämlikhetsreform. Vi kommer till varje pris att slå vakt om den.

Fröken BERGSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Egentligen skulle det räcka med att säga att jag instämmer i det uttalande av herr Hallerby som herr Aspling återgav, nämligen att folktandvården inte är någon köp- och säljvara. Det har folkpartiet hävdad under alla tider. Att sedan någon säger sig vilja köpa folktandvården tror jag knappast man skall ta på allvar.

Vi har här någonting som många av oss tycker är bra. Tandvårdsförsäkringen är bra, folktandvården är bra. Men om någon då framlägger vissa förslag för att göra det hela ännu bättre – han vill kanske pröva andra utvägar än de som redan finns – får han omedelbart höra att han vill riva upp allt, förändra allt, göra det hela sämre. Det finns inte en sådan flexibilitet att man kan tänka sig in i frågeställningar från en annan vinkel än den som man har bundit sig vid från början.

Jag har inte någon gång försvarat det som herr Aspling har tagit upp åtskilliga gånger, nämligen moderaternas ställningstagande i detta sammanhang. Jag menar att det inte ankommer på mig att göra det.

På förslag av herr tredje vice talmannen beslöt kammaren att uppskjuta den fortsatta överläggningen om detta betänkande samt behandlingen av på föredragningslistan återstående ärenden till kl. 19.30.

§ 19 Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till riksdagens kammare

Undertecknad är till utgången av innevarande år vald till kommunalråd i Uppsala. Då jag under tiden den 15 november–den 24 december 1976 har svårigheter att förena detta uppdrag med tjänstgöringen som riksdagsledamot hemställer jag om ledighet från riksdagsledamotskapet under den angivna tiden.

Stockholm den 9 november

Lars Ahlmark

Kammaren biföll denna ansökan.

Herr tredje vice talmannen anmälde att under herr Ahlmarks i Uppsala ledighet från uppdraget som ersättare för fru statsrådet Troedsson skulle herr *Karlén* (m) inträda i hans ställe.

§ 20 Anmälades och bordlades

Propositioner

1976/77:8 med förslag till godkännande av avtal mellan Sverige och Tanzania för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter på inkomst och förmögenhet

1976/77:35 om fortsatt stöd till arbetsmiljöförbättringar

1976/77:37 om ändring i lagen (1973:371) om kontant arbetsmarknadsstöd

1976/77:38 med förslag till lag om ändring i lagen (1963:114) om semester

1976/77:39 om följdlagstiftning med anledning av nya regler i regeringsformen om medborgerliga fri- och rättigheter.

§ 21 Anmälan av interpellationer

Anmälades och bordlades följande interpellationer som ingivits till kammarkansliet

den 9 november

1976/77:37 av fru *Kristensson (m)* till herr socialministern om åtgärder för att hejda narkotikamissbruket:

Fyra svårt hjärnskadade unga människor intogs nyligen på sjukhus i Malmö och Lund efter överdoser av heroin. En av dessa har avlidit, läget beträffande de övriga tre är djupt oroande. Dödsfall på grund av narkotikamissbruk är tyvärr ej ovanliga. Risken är speciellt svår vid heroinmissbruk. Det är därför djupt oroande att heroinet på kort sikt fått stor spridning i vårt land.

Från polisens sida har sedan länge varnats för denna utveckling. Från socialstyrelsens sida betecknas emellertid farhågorna som överdrivna.

Stora mänskliga tragedier följer i narkotikamissbrukets spår. En stor del av den kraftiga brottsökningen får skrivas på narkotikans konto. Kostnaderna för missbruket uppgår med all säkerhet till miljardbelopp.

På vissa av kriminalvårdens anstalter har missbruket fått en sådan omfattning att talet om rehabilitering förefaller som ett håån. Även socialbyråerna börjar nu få handgriplig kontakt med missbrukare. Trots att narkotikamissbruket existerat i vårt land i mer än 20 år saknar vi underlag för att kunna bedöma missbrukets omfattning och svårighetsgrad. Ej heller har det varit möjligt att göra någon utvärdering av olika behandlingsmetoder, då behandlingarna i flertalet fall genomförts utan krav på vetenskaplig systematik.

För att man skall kunna bemästra missbruksproblemen krävs samordnade insatser inom såväl vårdområdet som det polisiära området. Enligt min mening motiverar lägets allvar nu dylika samordnade insatser.

Åberopande det anförda ber jag att till herr socialministern få ställa följande frågor:

1. Anser regeringen att narkotikasituationen genomgått några väsent-

Nr 23

Onsdagen den
10 november 1976

*Anmälan av
interpellationer*

liga förändringar under senare tid?

2. Ämnar socialministern vidta åtgärder för en kartläggning av narkotikamissbrukets utbredning och svårighetsgrad?

3. Ämnar socialministern föranstalta om åtgärder för en utvärdering av olika behandlingsmetoder?

4. Vilka insatser i övrigt överväger regeringen för att hejda narkotikamissbruket?

den 10 november

1976/77:38 av herr *Gustafsson* i Ronneby (s) till herr kommunministern om folkrörelsernas verksamhet:

Svensk demokratisk tradition är i allt väsentligt en folkrörelsetradition. Detta framhölls och underströks kraftigt bl. a. i den debatt som föregick riksdagsbeslutet om ny regeringsform och ny riksdagsordning. Folkrörelserna och deras verksamhet regleras emellertid inte i vår författning. De är fria sammanslutningar som styr sig själva och som självständigt och under eget ansvar beslutar om de arbetsformer och regelsystem som de vill tillämpa i sin verksamhet.

Folkrörelserna är bärare av idéer och värderingar. De är var och en efter sin egenart företrädare för olika synsätt på människorna och samhället, de har var och en sin speciella prägel och tradition, och de representerar tillsammans en stor mångfald av meningar och ståndpunkter i olika frågor. Välutvecklade folkrörelser erbjuder många möjligheter för enskilda människor att praktiskt och konkret uppleva demokratiska arbets- och beslutsformer, de utgör samlingspunkter för olika intressegrupper och forum för behandling av frågor som medlemmarna anser angelägna, de är därmed också en ovärderlig tillgång för hela samhället.

De flesta folkrörelserna har en lång historia, men de är samtidigt en levande verklighet i dagens samhälle. Deras verksamhet och arbetsformer har förändrats, men deras betydelse som en demokratisk resurs i samhället har därför inte blivit mindre. Det finns heller ingenting som tyder på att folkrörelsernas insatser för en fortsatt utveckling av vår demokrati kommer att bli mindre betydelsefulla i framtiden. Tvärtom är det i stället så att den svenska demokratins framtida utveckling, stabilitet och styrka är beroende av om folkrörelserna förmår behålla sin vitalitet och av deras möjligheter att engagera nya människor och nya generationer i det ideella vardagsarbete som ger demokratin ett påtagligt och självupplevt innehåll.

Under den tid som folkrörelserna vuxit fram och utvecklats har samhället och människornas levnadsvillkor i grunden förändrats. Därmed har också förutsättningarna för folkrörelsernas verksamhet ändrats. Det moderna samhället erbjuder många nya möjligheter för folkrörelserna, men också problem och svårigheter.

Den socialdemokratiska regeringen såg folkrörelserna som en utomordentligt värdefull och oersättlig tillgång i strävandena att vidga och

utveckla demokratin. Den inledde därför ett omfattande kartläggnings- och översynsarbete i syfte att finna vägar som kunde öppna möjligheter för folkrörelserna att vidga verksamheten och förstärka deras roll i den demokratiska processen. Detta arbete organiserades i samverkan med folkrörelserna med den klart angivna förutsättningen att samhället och folkrörelserna har ett gemensamt intresse av att slå vakt om folkrörelsernas integritet och oberoende. Denna inställning kom bl. a. till uttryck genom att översynsarbetets uppläggning och planering förankrades i en referensgrupp med bred representation för folkrörelserna.

Folkrörelsernas situation och deras roll i framtidens samhälle har i anslutning till den socialdemokratiska regeringens initiativ varit föremål för en omfattande och engagerad offentlig debatt. I den debatten har bl. a. frågan om statens och kommunernas förhållande till folkrörelserna haft en framskjuten plats. Den nya regeringens ställning till frågor som rör folkrörelsernas arbetsmöjligheter och deras roll i samhället nu och i framtiden har därför ett betydande allmänt intresse.

I regeringsförklaringen behandlas en rad politiska frågor, men i den sägs ingenting om folkrörelserna. Den nya regeringen har heller inte på annat sätt klargjort sin inställning till folkrörelserna och deras verksamhet.

Jag anhåller därför att till herr kommunministern få rikta följande frågor:

Hur ser regeringen på folkrörelsernas allmänna betydelse i strävandena att vidga och utveckla demokratin?

Har de partier som ingår i regeringen en enig och gemensam bedömning av frågan om värdet av folkrörelsernas insatser och om betydelsen av att de bereds goda arbetsförutsättningar och utvecklingsmöjligheter?

Vilka konkreta åtgärder har regeringen planerat i syfte att underlätta folkrörelsernas verksamhetsmöjligheter i framtiden?

§ 22 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 10 november

1976/77:64 av herr *Lövenborg* (vpk) till herr industriministern om åtgärder för att bibehålla Brasonfabriken i Gällivare:

Tisdagen den 2 november meddelades från Eiserkoncernen att det totala antalet anställda måste krympas från 2 800 till 2 200. Brasonfabriken i Gällivare är en av koncernens anläggningar. Om denna har det sagts att alla 40 anställda kommer att få varsel om uppsägning och att fabriken kommer att läggas ner i april. Det vore ett hårt slag för det industrifattiga Gällivare, och det får därför inte ske.

I en intervju i Dagens Nyheter den 31 oktober säger emellertid industriminister Nils G. Åsling på tal om koncernens planerade nedskärningar bl. a. följande: "De regionalpolitiska satsningarna måste räddas helt."

Innebär industriministerns yttrande att regeringen är beredd att vidta åtgärder för att hindra nedskärning och avveckling av Brasonfabriken i Gällivare?

1976/77:65 av herr *Signell* (s) till herr industriministern om ytterligare medel till stöd åt sysselsättningen vid Ranstadsverket:

I Skaraborgs län och den övriga delen av Västsverige är dagens sysselsättningsläge allvarligt och mycket oroande genom varsel om permitteringar och avskedanden inom en lång rad företag. Med anledning härav och den diskussion som pågår om verksamheten vid Ranstad, där det finns ett åttiotal anställda och där medel för verksamheten beräknas räcka fram till mitten av 1977, vill jag fråga herr industriministern:

Kommer statsrådet att medverka till att ytterligare medel ställs till LKAB:s förfogande för sysselsättning vid Ranstadsverket och den verksamhet som förekommer där?

1976/77:66 av herr *Strömberg* i Botkyrka (fp) till herr kommunikationsministern om bättre service vid SJ:

De pågående rationaliseringarna vid SJ innebär att servicen till allmänheten försämras t. ex. genom indragningar av stationer eller inskränkningar av annat slag. Ett exempel är att statens järnvägar, Stockholms trafikdistrikt, den 20 oktober 1976 meddelat Botkyrka kommun att SJ beslutat lägga ned styckegodstrafiken samt upphöra med persontrafikförsäljningen vid Tumba station fr. o. m. den 1 juli 1977.

SJ:s beslut innebär en drastisk nedskärning av servicen i en av landets största kommuner (70 000 invånare). Följden skulle bli att den som önskar resa med SJ först måste åka till Stockholm eller Södertälje för att skaffa biljett.

I andra sammanhang har staten och landstinget sökt medverka till att lösa de svåra problem Botkyrka kommun brottas med. SJ:s agerande minskar servicen i kommunen och försvårar de redan besvärande regionala problemen.

Med hänvisning till det anförda vill jag till herr kommunikationsministern ställa följande fråga:

Vilka åtgärder avser regeringen vidta för att tillförsäkra SJ:s kunder en tillfredsställande service?

1976/77:67 av fru *Wiklund* (c) till herr industriministern om åtgärder för att säkerställa sysselsättningen vid Algotsfabrikerna i Västerbotten:

Vilka åtgärder planerar regeringen för att säkerställa arbetstillfällena vid Algotsfabrikerna i Västerbotten?

§ 23 Kammaren åtskildes kl. 17.59.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert

Nr 23

Onsdagen den
10 november 1976

*Meddelande om
frågor*